

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ
ORTAK TÖKSEK LİSANS PROGRAMI

**ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERE ORTA ÖĞRETİM DÜZEYİNDE
VERİLEN MESLEKİ EĞİTİMDE YAŞANAN SORUNLAR**

YÖKSEK LİSANS TEZİ

Mahmut BALTA

İstanbul
Aralık, 2017

T.C
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ
ORTAK TÖKSEK LİSANS PROGRAMI

**ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERE ORTA ÖĞRETİM DÜZEYİNDE
VERİLEN MESLEKİ EĞİTİMDE YAŞANAN SORUNLAR**

YÖKSEK LİSANS TEZİ

Mahmut BALTA

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Yusuf ALPAYDIN

İstanbul
Aralık, 2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Münevver ÇETİN

Üye Yard. Doç. Dr. Yusuf ALPAYDIN

Üye Yard. Doç. Dr. Muhammet ÖZTABAK

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA

ÖNSÖZ

Zihinsel engelli bireylerin yaşamın içinde aktif rol oynamaları, birey olarak kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak imkanlara ulaşmaları ve hayatlarını idame edecek yeterliklere sahip olmaları, toplumun engelli bireylere bakış açısını olumlu yönde etkileyerek toplumsal huzurun gelişimine önemli katkılar sağlayabilecektir.

Zihinsel engelli bireylerin meslek sahibi olarak ekonomik açıdan kendi kendilerine yetmeleri onların toplumun diğer bireyleri ile uyumunu da kolaylaştırabilir. Bu açıdan zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitimde yaşanan sorunların araştırılarak tespit edilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu çalışmada yönetici ve öğretmenler ile velilerin özel eğitim mesleki eğitim ile ilgili düşünceleri incelenmiştir. Araştırmanın alan yazına katkıları olacağı umulmaktadır.

Araştırmada yakın ilgi ve desteğini gördüğüm başta tez danışmanım değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Yusuf ALPAYDIN'a, üniversitemizin güzide hocalarına ve bu yoğun çalışma sürecinde biraz da ihmal ettiğim aileme gösterdikleri anlayış ve destekten dolayı ayrıca teşekkür ediyorum.

Mahmut BALTA

İstanbul - 2017

ÖZET

ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERE ORTA ÖĞRETİM DÜZEYİNDE VERİLEN MESLEKİ EĞİTİMDE YAŞANAN SORUNLAR

Mahmut BALTA

Yüksek Lisans Eğitim Yönetimi ve Denetimi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yusuf ALPAYDIN

Bu araştırmada zihinsel engelli bireylere orta öğretim düzeyinde verilen mesleki eğitimde yaşanan sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilen bulgular betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu 2016-2017 Eğitim Öğretim yılında İstanbul ili Anadolu Yakasında farklı özel eğitim okullarından 11 veli, 12 öğretmen ve 5 yönetici olmak üzere toplam 28 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi aracılığıyla toplanmıştır.

Katılımcılardan yönetici ve öğretmenler mevzuatın güncel olmadığı ve özel eğitim alınındaki yeniliklerin mevzuatta geç yer bulduğunu ifade etmişlerdir. Mevzuatın güncellenme çalışmalarında alanda çalışan yönetici ve öğretmenlerin sürece dahil edilmelerinin bu sorunun çözümünde etkili olacağı görüşü dile getirmiştir.

Özel eğitimin uzmanlık gerektiren bir alan olması sebebiyle özel eğitim bölümünden mezun kişilerin bu alanda yönetici ve öğretmen olarak çalışması gerektiği katılımcılar tarafından söylenerek özel eğitimde çalışan kişilerin yıpratıcı bir iş yaptığı bu sebeple ödemeler, ünvan, çalışma şartları gibi özlük haklarının iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Az sayıda katılımcının okulların fiziki şartlarından memnun olduğu ancak katılımcıların büyük çoğunluğunun özel eğitim mesleki eğitim merkezlerini (okullarını) fiziki alt yapı yönünden yeterli bulmadıkları, bu okulların öğrencilerin engel durumu göz önüne alınarak yapılması gerektiği özellikle fiziksel engeli olan kas hastası öğrencilerin dikkate alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Okulların öğrenci sayısı açısından kalabalık olduğu, kullanılan materyallerin yeterli olmadığı, kullanılan eğitim materyallerinin bu öğrencilere uygun olmadığı yönünde görüş bildiren katılımcılar engel seviyeleri göz önünde bulundurulmadan hazırlanan materyallerin öğrencilerin verimli bir eğitim almasına zorlaştırdığını vurgulayarak materyal hazırlama ve ulaşılabilirlik noktasında öğretmenlerinde işin içine katılması gerektiği ifade edilmiştir.

Öğretmen tutum ve yeterliliklerinde olumlu anlamda gelişmeler olsa da öğretmen yeterliğinin alan dışından gelen öğretmenlerin çokluğu nedeni ile istenilen seviyede olmadığı ve görevlendirilen ücretli öğretmenlerin alan bilgilerinin yetersiz olduğu katılımcılar tarafından ortaya konulmuştur. Çözüm olarak özel eğitim bölümünden mezun alan uzmanı öğretmenlerin bu alanda çalışması gerektiği önerilmiştir

Özel eğitim mesleki eğitimde yönetmelikten ve bürokratik işleyişten kaynaklanan sorunlar olduğu, özellikle muhatap bulma noktasında sorunlar yaşandığı, ailelerin bir kısmının eğitim sürecine katıldığını bir kısmın ise bu sürece katılmadığı öğretmen ve yöneticiler tarafından söylenmiştir. Bu sorunun çözümü olarak ailelere eğitim verilmesi ve üst yöneticilerin bilgilendirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Reel sektörün özel Eğitim öğrencileri ile ilgili beklentiyi yüksek tuttuğu ve bu öğrencileri istihdam ederken normal çalışanlardan bekledikleri performansı bu öğrencilerden de beklediği okul ve reel sektör arasında yeterli işbirliğinin olmadığı ve eş güdümünde istenen seviyelere taşınmadığı yönetici ve öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Sektör temsilcilerinin okullara davet edilerek öğrenciyi burada gözlemlenmelerini sağlamalarının etkili olabileceği öneri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Mesleki Eğitim merkezleri (Okulları) Mesleki Eğitim, İşletmelerde Beceri Eğitimi, Özel Eğitim Öğrencisinin Beceri Eğitim

ABSTRACT

PROBLEMS IN PROFESSIONAL EDUCATION PROVIDED AT MIDDLE TEACHING LEVEL OF MENTAL DISABLED PEOPLE

Mahmut BALTA

Master's Degree, Educational Administration and Supervision Thesis Advisor: Asst.

Professor. Yusuf LPAYDIN

In this research, it is aimed to identify problems experienced in vocational education given to mentally retarded people at the level of secondary education. The findings obtained using the qualitative research method were analyzed descriptively. The study group of the study consisted of 28 persons, 11 parents, 12 teachers and 5 administrators from different special education schools in Istanbul and Anatolian Region during 2016-2017 Academic Year. In the study, data were collected through semi-structured interview method.

From the participants, the managers and teachers stated that the legislation is not up to date and that innovations in special education take place late in the legislation. It has been expressed that the inclusion of managers and teachers working on the field in the legislative updating studies will be effective in solving this problem.

It has been stated that the personal rights such as payments, titles and working conditions should be improved because the persons who graduated from the special education department are required to work as administrators and teachers in this area because the special education is an area requiring special education.

They pointed out that a small number of participants were satisfied with the physical conditions of the schools, but the majority of the participants did not find the special education vocational training centers (schools) in terms of physical infrastructure adequate, especially those with physical disabilities should take into consideration the obstacles of the students.

Participants who stated that the schools were crowded in terms of number of students, the materials used were not enough and the materials used were not suitable for these students. It was stated that the materials prepared without considering the obstacle levels made it difficult for the students to get a productive education.

Although the teachers' attitudes and competences are developing in a positive sense, it has been revealed by the participants that the adequacy of the teachers is not in the desired level due to the multiplicity of the teachers coming from outside the field and the field knowledge of the assigned teachers is inadequate. As a solution, it has been suggested that specialist teachers who graduated from special education department should work on this field

Particularly, some of the families participated in the education process were told by the teachers and administrators that they did not participate in this process. It has been proposed that parents should be educated and top administrators should be informed about the solution of this problem.

It has been stated by managers and teachers that there is not enough co-operation between the school and the real sector and that they cannot carry on the desired levels in co-operation, as the expectations of the real sector special education students are high and the performance they expect from regular employees while they are employed. It was presented as a suggestion that sector representatives could be invited to schools and their students' observations would be effective.

Keywords: Special Education, Vocational Training Centers, Vocational Training, Skills Training in Enterprises, Vocational Skills Training in Special Education.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	vii
Özet	v
Abstract	vii
Tablolar Listesi.....	viii
Kısaltmalar Listesi.....	ix
Simgeler Listesi.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	5
1.3. Önemi	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	8

İKİNCİ BÖLÜM 2. ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLER VE ÖZEL EĞİTİM

2.1. Zihinsel Engelli Bireyler.....	10
2.1.1. Zihinsel Yetersizlik	10
2.1.2. Zihinsel Engelli Bireylerde Tanımlama ve Sınıflama.....	13
2.1.3. Zihinsel Engelli Bireylerin Özellikleri	16
2.1.3.1. Zihinsel Faaliyet Engellilikleri.....	16
2.1.3.2. İletişimsel Sınırlılıklar	18
2.1.4. Zihinsel Engelliliğin Görülme Sıklığı	19
2.1.5. Zihinsel Engellik Nedenleri	19
2.1.6. Zihinsel Engelliğin Fark Edilmesi ve Değerlendirilmesi	20
2.2. Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitimleri.....	23
2.2.1. Özel Eğitim	26
2.2.1.1. Özel Eğitimin Amaçları Nelerdir?	27
2.2.1.2. Özel Eğitimin Temel İlkeleri Nelerdir?	28
2.2.1.3. Öğretim Biçimi Olarak Özel Eğitim	29
2.2.1.4. Özel Eğitim Ve İlişkili Hizmetler	30

2.2.1.5. Erken Çocuklukta Özel Eğitim Hizmetleri	3
2.2.1.6. Okul Çağındaki Zihinsel Engelli Bireyler Verilen Özel Eğitim	33
2.2.1.7. Destek Eğitimi	35
2.2.1.8. Kaynaştırma Eğitimi.....	35
2.2.1.9. Özel Eğitim Sınıfları	37
2.2.1.10. Özel Eğitim Okul ve Kurumları	39
2.3. Özel Eğitimde Mesleki Eğitim	41
2.3.1. Mesleki Eğitime Geçiş	41
2.3.2. Özel Eğitim, Mesleki Eğitimden, İş Yaşamına Geçiş	42
2.3.3. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri - Okulları.....	45
2.3.3.1. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerine (Okullarına) Öğrenci Alımı	47
2.3.3.2. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Tanılama Süreci.....	47
2.3.3.3. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme ...	48
2.4. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Yapılan Çalışmalar	49
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 3.YÖNTEM	57
3.1. Araştırmanın Modeli	57
3.2. Çalışma Grubu.....	57
3.3. Veri Toplama Aracı.....	59
3.3.1 Araştırma Soruları (Okul Yöneticileri için)	59
3.3.2. Araştırma Soruları (öğretmenler için)	60
3.3.3. Araştırma Soruları (Veliler için)	61
3.4. Verilerin Toplanması.....	61
3.5. Verilerin Çözümlemesi	61
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 4. BULGULAR.....	63
4.1.ÖzelEğitimMeslekiEğitimMerkezleriMevzuatının	
yeterliliği.....	63
4.1.1. Mevzuatın Kapsayıcılığı ve Güncelliği.....	63
4.1.2. Mevzuatın Özlük Hakları Düzenlemelerindeki Yeterliği	64
4.1.3. Mevzuatın Yönetici Atamalarındaki Kapsayıcılığı	65
4.1.4. Mevzuatın Okulların Fiziki Alt Yapısına İlişkin Yeterliği	66
4.2.5.FizikiÖzelEğitimMeslekiEğitme	
Uygunluğu.....	66
4.2.1. Okulların Fiziki Şartlarının yeterliği	67

4.2.2. Okulların Fiziki Olanaklarının Öğrenci Engellerine Uygunluğu	68
4.2.3. Okullardaki Öğrenci Sayısının Fiziki Yapıya Etkisi.....	68
4.2.4. Okulların mimari Yapısının Özel Eğitime Uygunluğu	69
4.3. Eğitim Materyallerinin Yeterliği	70
4.3.1. Eğitim Materyallerine Erişilebilirlik	70
4.3.2. Eğitim Materyallerinin Özel Eğitim Öğrencilerine Uygunluğu.....	71
4.3.3.ÖzelEğitimMeslekiEğitimMerkezlerininMateryalOluşturmaSürecine Katılması.....	72
4.4. Öğretmen Yeterlilik ve Tutumları	73
4.4.1. Öğretmenlerin Alan Bilgisi Yeterliği	73
4.4.2. Öğretmenlerin Özel Eğitime Karşı Tutumları.....	74
4.5. Yönetici Tutum ve Yeterlikleri	75
4.5.1. Yöneticilerin Özel Eğitime Bakışı ve Yaklaşımı	75
4.5.2. Özel Eğitimde Bürokratik İşleyiş	76
4.5.3. Yöneticilerin Özel Eğitimle ilgili Tutumları	76
4.6. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Ailelerin Tutumları ve Etkisi.....	77
4.6.1. Ailelerin Özel Eğitimle İlgili Beklentileri.....	77
4.6.2. Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımı Ve Tutumları.....	78
4.7. Reel Sektörün Özel Eğitime karşı Tutumu ve İlgisi.....	79
4.7.1. Okulda Verilen Eğitimin Reel Sektördeki Karşılığı	79
4.7.2. Reel Sektörün Beklenti ve Tutumları	80
4.7.3. Okul ve Reel Sektör arasındaki Eş Güdüm	80
BEŞİNCİ BÖLÜM 5.TARTIŞMA VE YORUM.....	81
5.1. Tartışma.....	81
5.1.1. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri Mevzuatının Yeterliliği.....	81
5.1.2. Fiziki Şartların Özel Eğitim Mesleki Eğitime Uygunluğu	84
5.1.3. Öğretmen Tutum Yeterlikleri.....	87
5.1.4.Yönetici Tutum ve Yeterlikleri	88
5.1.5. Reel Sektörün Özel Eğitime karşı Tutumu ve İlgisi.....	89
5.1.6. Eğitim Materyallerinin Yeterliği	90

5.1.7. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Ailelerin Tutumları ve Etkisi.....	91
5.2. Sonuç.....	93
5.3. Öneriler.....	95
KAYNAKÇA	97
EK.1	105
ÖZGEÇMİŞ	108

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Meslek Alanları ve Dalları.....	45
Tablo 2: Mesleki Gelişim Modülleri.....	46

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SPSS: (Statistic Packets For Social Sciences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program)

MEM: Milli Eğitim Müdürlüğü

Akt: Aktran

ev: Çeviren

Ed: Editör

sf: Sayfa

vd: Ve Diğerleri

SİMGELER LİSTESİ

n: Frekans

so: Sıralamaların Ortalaması

st: Sıralamaların Toplamı

p: Anlamlılık Derecesi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem

Engelli bireyler toplumda özel kanunlar ile desteklenmesi gereken kişilerdir, bu bireyler eğitim alırken sosyal yaşamda ve meslek seçiminde diğer kişilerden farklı gelişim özelliklerine sahiptirler. Bu farklılıklarından dolayı engelli bireylerin hem toplumsal kurallarda hem de yasalarda pozitif olarak desteklenmesi gerekir. Bu çerçevede Dünyada engelli haklarını koruma ve uluslararası ölçekte yaşam standartlarını geliştirmeye yönelik antlaşmalar imzalanmıştır.

Türkiye'nin de imzaladığı bu antlaşmalardan bazıları şunlardır; İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, Bu Sözleşmelerden İnsan Haklar Evrensel Beyanamesi ile eğitim alma hakkının toplumdaki bütün bireylerin hakkı olduğu bu hakkı kullanırken kişinin engelli olup olmadığına bakılmayacağı taraflarca kabul edilirken, 'Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi' ile engelli bireylere sosyal yaşama katılma ile eğitim ve mesleki eğitim alırken toplumun diğer bireyelerine verilen bütün haklardan yararlanma olanağı getirilmiştir. Ayrıca bu bireyelerin ailelerinin maddi olarak desteklenmesi sağlık ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmalarının devlet desteği ile yapılması kabul edilmiştir. Türkiye'nin imzaladığı bir başka Sözleşmede 'Birleşmiş Milletler Engelli Hakları sözleşmesidir.' Bu sözleşme ile engelli bireyelerin hayatlarının genelini kapsayan sosyal, kültürel eğitim ve meslek edinme ile ilgili hiçbir ayrımcılığa tabi tutulamayacağı ve bu kişilerin hayatları boyunca eğitimin bütün kademelerinden normal bireylere tanınan bütün haklardan faydalanmaları kabul edilmiştir (MEB, 2013, s. 12).

Engelli bireyeler hayatlarının ilk evrelerinde diğer bireyeler gibi normal bir gelişim süreci izlerken belli bir süre sonra diğer bireyelerden farklı istek ve ihtiyaçlara sahip olurlar. Bu istek ve ihtiyaçlar beraberinde farklı bir eğitim tarzını gerekli kılar, bu aşamada devreye özel eğitim girmektedir. Özel eğitimde öğrencilerin ihtiyaçlarına binaen normal eğitimden farklı olarak 'özel eğitim almış öğretmen' ve 'özel eğitime uygun olarak düzenlenmiş eğitim ortamı' ile 'özel olarak hazırlanmış eğitim programı' ile olur (Eripek, 1998, s. 5).

Engelli bireylerin yaşam Standartlarının gelişmesi için hayatlarının her döneminde destek eğitimi almaları gerekir. Sosyal yaşamda, eğitimde ve mesleki hayatlarında normal bireylerin seviyesine ulaşmaları için aldıkları bu desteğin profesyonel kişiler tarafından hazırlanmış programlarla işin uzmanları tarafından verilmesi bu bireylerin yaşamlarını kolaylaştıracak ve hayat kalitelerini artıracaktır. Engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmak için yapılan destek eğitimi faaliyetlerinin gelişimi için günümüzde çok ciddi çalışmalar yapılmakta ve bu konu hakkında toplumun genelinde bir farkındalık oluşturulmaktadır (Özen, 2012, s. 3).

Toplumda yaşamını idame ettiren bütün bireyler gibi, zihinsel engelli bireylerinde yaşamlarını mutlu bir şekilde devam ettirebilmeleri için bir katma değer üretmeleri gerekir. Bir üretim yaparak insanlara faydalı olan zihinsel engelli bireyler kendilerini toplumdan dışlanmış olarak görmeyecek aksine yaşadığı toplumla kaynaşmış bir üretim içinde bulunan ve ürettikleri ile diğer insanların ihtiyacını karşılayan bireyler olacaktır. Ülkemizde zihinsel engelli bireylerin devam edebileceği özel eğitim merkezleri (okulları) açılmıştır. Bu okullarda eğitim gören öğrencilere hem akademik eğitim verilmekte hem de mesleki eğitim alarak iş yaşamına girmeleri sağlanmaktadır (MEB, 2016, s. 1).

Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) Eğitim öğretim gören engelli bireylere, bu okullarda uygulanan ve uzman kişilerce hazırlanan özel eğitim programı kapsamında eğitim verilmekte ve aldıkları bu eğitim ile yaşadıkları topluma entegre olmaları, okulu bitirdikten sonra bir iş sahibi olarak üretkenlik içerisinde bulunmaları hedeflenmektedir (MEB, 2016, s. 1).

Engelli bireylere uygulanan bir diğer eğitim modeli de 'bütünleştirme' eğitim modelidir. Bu eğitim modelinde engelli öğrencileri, engel türlerine göre ayrı eğitim merkezlerinde toplamak yerine bu öğrenciler normal şartlar altında aynı okullarda diğer öğrencilerle eğitim alarak kaynaşmaları sağlanır. Bu şekilde öğrencilerin diğer akranları ile birlikte eşit şartlarda eğitim almalarına zemin hazırlanarak fırsat eşitliği temelinde engelli bireylerin okulların olanaklarından faydalanmaları ve kendilerini geliştirmelerine imkanlar sağlanmaktadır. Bütünleştirme uygulamalarında engelli bireylerin eğitim gördükleri okulların şartlarının bu bireylerin engel türlerine göre düzenlenmesi ve okulun bir bütün olarak bu öğrencilere uygun hale getirilmesi gerekmektedir (MEB, 2013, s. 18). Bu kurumlarda görevlendirilen öğretmen ve yöneticilerin alan mezunu ve işin uzmanı olmaları gerekmektedir. Ayrıca bu yönetici ve

öğretmenlerin okulların da eğitim gören öğrencilerin her şeyden önce çocuk oldukları düşüncesi ile hareket etmeleri öğrencilerin yaşadıkları sorunları ve engel durumlarını bilmeleri gerekir. Bu durum öğrencilerin eğitimini daha verimli hale getirirken onların hem sosyal hayatta hem de iş yaşamlarında daha başarılı olmalarını sağlayacaktır.

Ülkemizde iş piyasasının canlı olması için mesleki ve teknik eğitimin modern şartlarda yapılması ve buradan mezun olan kişilerin bu dinamik iş piyasasına donanımlı bir şekilde girmeleri için gerekli adımlar atılmaktadır. Bu kapsam da mesleki eğitim gören engelli bireylerin meslek hayatına atılabilmeleri için gerekli tedbirler alınmıştır. Engelli bireyler çeşitli şekillerde iş yaşamına aktif olarak katılabilmektedir (MEB, 2013, s. 20).

Engelli bireylerin iş piyasasına girmeleri için onların lise düzeyinde mesleki eğitim görecekları özel eğitim mesleki eğitim merkezleri (okulları) açılmış ve bu okullarda mesleki eğitim verilmiştir. Öğrencilerin bu okullardan aldıkları mesleki eğitim ile iş piyasasına girmeleri hedeflenmiştir. Ancak bu bireylerin mesleki yaşama katılmaları ile ilgili toplumda olumsuz tutumlar söz konusudur. Bu olumsuz tutumlar ve fiziksel yetersizliklerin üretime engel olduğu düşüncesi ortadan kalktığında bu bireylerin de insanlığa olumlu katkılar sunacakları yadsınamaz bir gerçektir.

İş dünyasına katılmak isteyen engelli bireylere daha az seviyede bilgi ve beceri gerektiren işler verilmesi ve yükselen bir grafik ile diğer zorluk derecesi yüksek işlerin yaptırılması onların özgüvenlerini artıracak ve iş yapma becerilerini de geliştirecektir.

Engelli bireylerin eğitimi, özellikle de mesleki eğitim incelenirken uygulama ve teorik açıdan meseleler incelenmelidir. Özel eğitim öğrencilerinin her biri diğerinden farklıdır bunun içinde sadece bir yaklaşım ile özel eğitim açıklanamaz nasıl bir eğitimin ne şekilde verileceği bütün paydaşların katılacağı süreçlerden sonra belirlenmelidir (İrdem, 2002, s. 215).

Özel eğitim mesleki eğitim birçok alandan uzman kişinin katıldığı süreçlerin işbirliği ve eşgüdüm halinde devam ettiği ve sonucu kısa zaman da alınmayan bir süreçtir. Özel eğitim tek bir öğretmenin, usta öğreticinin psikolog ve ya pedagogun değil bu uzmanların hepsinin işin içinde olduğu bir süreçtir (Özen, 2012, s. 3).

Hayatımızın ayrılmaz bir parçası olarak toplumun içinde yaşayan engelli bireyleri alacakları eğitimle topluma yük olmaktan çıkartmak ve üretici duruma geçmelerini sağlamak

başta devlet olmak üzere bütün bireylerin görevidir. İnsan haklarına uygun bir şekilde fırsat eşitliği temelinde engelli bireylere verilecek bir mesleki eğitim onları mutlu, saygın ve üretken vatandaşlar yapacaktır. Engelli bireylere verilecek mesleki eğitimin en önemli unsurları olan engellilerin aileleri onlara bu eğitimi veren öğretmenler ve engelli bireylerin eğitim gördüğü okulları yöneten idareciler bu eğitimi yönlendiren ve bizzat alanda bulunmalarından dolayı sorun ve memnuniyeti en iyi yaşayan ve gözlemleyen kişilerdir.

Özel eğitim mesleki eğitim zihinsel anlamda hafif düzeyde engelli bireylerin ilkökul ve ortaokuldan sonra lise düzeyinde eğitim gördükleri ve mesleki beceri kazandıkları eğitim alanıdır. Bu eğitimi alan kişilerin eğitim süreçleri değerlendirilirken engelinin özelliği ve meslek edinmesini nasıl etkileyeceği konusu önem arz etmektedir. Bu konu kişilerin bireysel anlamda engellerinin araştırılması ve mesleki yönlendirmede göz önünde bulundurulması bakımından oldukça yerinde bir kazanım olacaktır (MEB, 2013, s. 21). Her öğrencinin bireysel gereksinimlerini mümkün olduğunca karşılayacak şekilde hem çocuklar hem de yetişkinler için öğretim planlamasının yapılması gerekir. Her özel eğitim öğrencisi için her zaman bir eğitim planı hazırlanır, nitelik odaklı üst düzey ortaöğretim programlarının hedefleri de gerektiği gibi ayarlanabilir.

Bu çalışmada özel eğitim mesleki eğitim veren ortaöğretim okullarının sorunları araştırılmıştır. Mesleki eğitim veren özel eğitim okullarının durumları ile yönetici, öğretmen ve veli tutumlarının çalışma ortamlarındaki eksikliklerinin giderilmesinde araştırma sonuçlarının katkısıyla çözüm önerilerinin sunulması hedeflenmiştir. Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde problem durumu araştırmanın kapsamı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara, araştırmanın ikinci bölümünde özel eğitim kavramına, özel eğitim uygulamalarına, özel eğitim okullarına ve mesleki eğitime, öğretmen ve veli tutumları ile okul yöneticisinin yönetim stratejilerine değinilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ile verilerin analizi dördüncü bölümde, araştırmaya ilişkin bulgular ve yorumlara beşinci bölümde tartışma, yorum ve önerilere yer verilmiştir.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi eğitim kurumlarında zihinsel engelli bireylere orta öğretim (lise) düzeyinde verilen mesleki eğitimde yaşanan sorunları tespit etmektir.

Araştırmamızda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır;

1. Genel olarak Milli Eğitim Bakanlığının mevzuatının yeterliliği ne ölçüdedir?
2. Eğitim kurumlarının fiziki şartlarının özel eğitim mesleki eğitime uygunluğu ne ölçüdedir?
3. Öğretmenlerin özel eğitim alanındaki yeterlikleri istenen seviyede midir?
4. Mesleki eğitim verilirken reel sektörün zihinsel engelli öğrenciye bakış açısı nedir ve çalıştırma konusunda istekli midir?
5. Zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitimde, eğitim materyalleri istenen düzeyde midir?
6. Zihinsel engelli bireylere ortaöğretim düzeyinde verilen mesleki eğitimin başarıya ulaşması için öğrenci velilerinin sürece katılmaları/katılmamaları nasıl bir etki yapmaktadır?
7. Mesleki eğitim paydaşları olan okul yönetimi, öğretmen, mesleki sektör temsilcileri, öğrenci velileri arasındaki eş güdüm yeterli midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Zihinsel engelli bireylerin toplumun çeşitli katmanlarında yer alarak yaşamın içinde aktif olarak üretime katkıda bulunmaları, birey olarak kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak ve toplumun engelli bireylere bakış açısını olumlu yönde geliştirerek toplumsal huzurun oluşumuna önemli katkılar yapacaktır.

Normal bireylerin devam eden eğitimlerine ek olarak toplumdaki engelli bireylere yönelik olarak başta öğrenci ailelerinin bilinçlendirilmesi olmak üzere bu alanda görev yapan uzman eğitici ve diğer personelin bilgilendirilerek özel eğitim alanın güçlendirilmesi ve bu paydaşların özel eğitim alanının önemli becerileri ile donatılması özel eğitimin gelişimine ve bu eğitimi alan engelli bireyler ile ailelerinin toplumun etkin ve mutlu bireyleri olmalarına katkı sağlayacaktır (Diken, 2013, s. 1).

Zihinsel engelli bireylerin ve onların ailelerinin meslek sahibi olarak ekonomik açıdan kendi kendilerine yetmeleri onların toplumun diğer bireyleri ile uyumunu da kolaylaştıracaktır. Engelli bireyler, aileleri ve toplumun diğer kesimi için oldukça önemli olan bu gelişmelerin hayata geçmesi için zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitimde yaşanan sorunların araştırılarak tespit edilmesi oldukça önem arz etmektedir (Diken, 2013, s. 1).

Okullarda engelli çocukların özel eğitim sınıflarındaki eğitimleri için her okul müdürü uygun ortam hazırlamak ve olumlu tutum sergilemek zorundadır. Yani özel eğitim etkinliklerinde başarı için öğretmenin velinin ve öğrencinin desteklenmesi açısından okul yöneticisinin çok önemli bir role sahip olduğu açıktır, bunun yanı sıra bizzat özel eğitimi veren ve engelli birey ile ilgilenen kişi olması nedeniyle öğretmenlerin ve engelli bireylerin en az kendisi kadar bu durumdan etkilenen velilerin tutumlarının incelenmesi ve belirlenmesi de gereklidir. Ayrıca, eğitimle ilgili çalışmaları planlarken, okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve öğrenci velilerinin algıları ve özel eğitime yönelik tutumlarının göz önüne alınması ve her öğrencinin bireysel farklılıkları dikkate alınarak eğitilmesinde olumlu tutum gösterilmesi önem arz etmektedir. Bu açıdan araştırmanın alan yazına katkıları olacağı umulmaktadır.

1.4. Varsayımlar

1. Bu araştırma için seçilen yöntem, araştırmanın amacına, konusuna ve problemine uygundur.
2. Araştırmaya katılan veli, öğretmen ve okul yöneticilerinin sorulan sorulara cevap verebilecek mesleki deneyime sahip oldukları varsayılmıştır.
3. Araştırmacının zihinsel engelli bireyler ve onlara verilen mesleki eğitim konusunda yeterince bilgilendiği varsayılmıştır.

4. Araştırmaya katılan veli, öğretmen ve yöneticilerin kendilerine yöneltilen soruları bilgileri ölçüsünde doğru cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. Araştırma Kartal Yakacık Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Kartal Şehit Recep Büyük Özel Eğitim Mesleki Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu), Tuzla Vala Gedik Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) ve Sultanbeyli Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) öğretmen, veli ve okul yöneticileri ile sınırlandırılmıştır.
3. Araştırma veli, öğretmen ve okul yöneticisinden oluşan 28 kişi ile yapılan görüşmelerinin sonuçları ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Zihinsel Engel: AAMR (American Association On Mental Retardation) ‘kişisel bakım ve sosyal yetenekler (beceriler) konularında yaşadığı toplumdaki ortalama bir bireyin altında davranış sergileme, fiziki ve toplumsal yönden olmak üzere en az iki veya daha fazla sorunu bulunma halidir.’

Zihinsel Engelli Birey: “Toplumsal uyum sağlama süreci zihinsel yeterlilik ve fiziksel koordinasyon yeterliliği açısından diğer bireylerden belirgin farklılık gösteren kişi” (MEB, Özel Eğitim Yönetmeliği).

Mesleki Eğitim: “Teorik ve uygulamalı olarak alınan eğitim ile sosyal yaşantının ihtiyacı olan mesleklerin yapılması için verilen düzenli, kurallı ve disiplinli eğitimidir” (MEB, 2013, s. 123).

Mesleki Beceriler: ‘‘Tanımı yapılan ve herkes tarafından bilinen bir meslek için kişide bulunması gereken ve eğitimle geliştirilen yeteneklerdir’’ (MEB, 2013, s. 123).

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Programı: ‘‘ Meslek alanları ile bu mesleklerin gerektirdiği becerileri kazanma mesleki ilkeleri öğrenme ve benimsemeyi öğreten her meslek alanı ile ilgili modüler bölümlerden oluşan hafif düzey zihinsel engelli bireylerin ortaöğretim seviyesinde mesleki eğitim gördüğü resmi okullardır’’ (MEB, 2016, s. 3).

Usta: ‘‘Yaptığı meslek alanında uzman olan bu mesleğin gerektirdiği beceri ve bilgiye sahip üretim yapan bu üretimi çalışanlar birlikte planlayabilen ve meslekte çırak yetiştiren kişidir’’(MEB,2016).

Kaynaştırma Eğitimi: ‘‘Normal akranlarının eğitim gördüğü okullarda engelli bireylere uyarlanan bireyselleştirilmiş eğitim planı ve eğitim ortamlarının uygun hale getirilmesi ile özel eğitim gereksinimi olan bireylerin gördüğü eğitimdir’’ (MEB, 2013, s. 18).

Bütünleştirme Kavramı: ‘‘Okulların engelli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenerek bu öğrencilerin örgün eğitim içerisinde değerlendirilmesidir. Bütünleştirme eğitiminde Engelli Bireyler normal akranları ile örgün eğitim kurumlarında eğitim öğretim görürler’’ (MEB, 2013, s. 18).

Yetersizlik (İmpairment): ‘‘İnsanlarda fiziksel olarak doğuştan veya sonradan meydana gelen bir eksiklik veya olmama durumudur. Bu eksiklik fiziksel olarak görme, işitme veya başka bir organ ile ilgili olabileceği gibi zihinsel yönden de olabilmektedir’’ (MEB, 2013, s. 118).

Engel: ‘‘Bir eksikliğin sonuçlarıdır. Fiziksel olarak bir organın olmaması veya zihinsel eksikliğin kişinin hayatını olumsuz yönde etkilemesi ve normal bireylerden geride kalmalarıdır’’ (MEB, 2013, s. 119).

Dezavantaj: ‘‘Engel veya yetersizliğin sosyal yaşantıda ki yansımasıdır. Herhangi bir eksikliğin bireyin yaşamını kısıtlamasıdır. Kişiyi toplumsal yaşamın gerektirdiği durumlardan uzaklaştırma halidir’’ (MEB, 2013, s. 119).

Yeterlilik: ‘‘Toplumun genelinde kabul gören bir durum veya davranışın belirlenen kurumlar tarafından ortaya konması ve uygunluğunun tescillenmesidir’’ (MEB, 2016, s. 3).

Meslek Alanı: ‘‘Bilgi, beceri ve tutumları ile ortak özelliklere sahip meslek dalı olup iş imkanı ve istihdam olanağı sağlayan meslek alanıdır’’ (MEB, 2016, s. 4).

Meslek Dalı: ‘‘Ana bir mesleğin içerisinde Spesifik olarak bir alanın tutum, davranış ve becerileri ile kendine özel bir alan oluşturmasıdır’’ (MEB, 2016, s. 4).

Modül: ‘‘Meslek alanlarını öğretim programları içinde bölümlere ayırarak öğretim kolaylığı sağlamaktır. Bu Modüller kendi içinde anlamlı bir bütünlük oluştururken diğer Modüllerle de bağlantılı olarak eğitim öğretim içerisinde yer alır’’ (MEB, 2016, s. 4).

İKİNCİ BÖLÜM

ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLER VE ÖZEL EĞİTİM

Bu bölümde zihinsel engelli bireyleri tanımlayan terim ve kavramlara, özel eğitim uygulamalarına, nedenlerine, özel eğitim sınıflandırmasına, zihinsel engelliler, özel eğitim öğrencileri için mesleki eğitim merkezlerine, öğretmen tutumları ile okul yöneticilerinin yönetim stratejilerine değinilmiştir.

2.1. Zihinsel Engelli Bireyler

Engelli birey toplumsal desteğe ihtiyaç duyan bireye denir. Herhangi bir fiziksel ve zihinsel eksikliği olan ve bu eksiklikten dolayı normal insanların yaptıklarını tam olarak yapamayan ve bunlar için destek gereksinimi duyan kişilerdir. Engellilik durumu doğuştan olabileceği gibi sonradan da ortaya çıkabilmektedir.

Zihinsel engelli bireyler ise, zihinsel gelişim açısından yeterince gelişememe durumunu ifade eder. Zihinsel gelişimin normal bireylerden geride olması nedeniyle özellikle uyum davranışları başta olmak üzere öğrenme ve sosyal hayata adaptasyon istenilen seviyede değildir.

Zihinsel engelli bireyler eğitim, uyum sağlama diğer bireylerle olan ilişkiler ve sosyal hayatını kendi becerileri devam ettirme gibi konular açısından incelendiğinde ağır, orta ve hafif düzeyde öğrenme güçlüğü çeken ve uyum sorunu yaşayanlar olmak üzere üç ana başlıkta incelenirler.

2.1.1. Zihinsel Yetersizlik

Zihinsel yetersizliği olan bireyler tarihin her döneminde olagelmıştır. İlk çağlarda bu insanlardan korkulmuş ve bir anlam verilememiştir. Sonradan her toplumda kültüre göre farklı uygulamalar yapıldığını görüyoruz. Kimi toplumlarda zihinsel yetersizliği olan bireyler yakılmış, kimi toplumlarda satılmış, kimilerinde ise dağlara terk edilerek onlardan kurtulma

yoluna gidilmiştir. Bütün toplumlarda bu dönemlerde zihinsel engelli bireylere kötü muamelede bulunmuş ve kendi hallerine terk edilmişlerdir. Bazı toplumlarda ise doğduktan sonra bireyin zihinsel engelli olduğu anlaşılmış ise hemen öldürülme yoluna gidilmiştir.

Zihinsel engelli bireylere bakış, tek tanrılı dinler İslam ve Hristiyanlık geldikten sonra ve onların etkin olduğu dönemler de biraz daha yumuşama eğilimine girmiş o dönemler de artan merhamet ve şefkat duygularının etkisi ile bu bireylere bakım yapılarak toplumsal alanlarda yaşamalarına ses çıkarılmamış ve dini ibadetlerin yapıldığı yerlerde kalmalarına izin verilmiştir.

Zihinsel engelli bireylere bakış açısının değiştiği ve geliştiği dünya tarihinde ki önemli bir olayda Rönesans hareketleridir. Bu dönemde ortaya çıkan Hümanizma felsefesi ile insanları sevmeye bütün insanlara insan olduğu için değer verme fikri ön plana çıkmış ve bununla birlikte de zihinsel bireylere karşı yaklaşımlarda olumlu gelişmeler meydana gelmiştir (Kurt,2012.s.30).

Fransız devrimi ile birlikte bütün dünya da etkili olmaya başlayan bütün insanların doğuştan getirdiği haklar vardır. Fikirleri ile birlikte zihinsel engelli bireylerin de hakları olduğu ve bunun diğer insanlar tarafından ortadan kaldırılamayacağı görüşü ön plana çıkmış bu durumda zihinsel engelli bireylerin barınma, sağlıklı koşullarda beslenme ve yaşama hakları olduğu insanların gündemine gelmeye başlamıştır.

Bu hümanist düşüncelerin gelişmesi ve toplumda revaç bulmasından sonra başta Amerika ve Avrupa da olmak üzere zihinsel engelli bireylerle ilgili ilk çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde zihinsel engelliliğin düzelemez bir hastalık olduğu kanaatine varılmış bunun sebebinin fakirlikten kaynaklandığı sonuçlarının ise topluma zarar verecek suç işlemeye yönelik sorunlar doğuracağı neticesine ulaşılmıştır. 18. Yüzyılın başlarında yapılan bu çalışmalar neticesinde ortaya çıkan olumsuz sonuçlarda dikkate alınarak zihinsel engelli bireylerin toplumdan uzaklaştırılmasına yönelik kararlar hayata geçirilmiş bu bireyler toplum dışına itilmiştir.

19. yüzyılın başlarına kadar süren bu durum zihinsel engelli bireylerin toplumdan uzaklaştırılması sürecini beraberinde getirmiştir. Bu yüzyılın ortalarına doğru özellikle anne ve

balanın çabaları ile zihinsel engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının önü açılmış 1950 ve sonraki yıllarda akıl hastaneleri ve diğer hastaneler de bakım odaları açılarak zihinsel engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden faydalanmalarının ilk adımları atılmıştır.

Sağlık hizmetlerinden sonra zihinsel engelli bireylerin eğitim hizmetinden yararlanmaları içinde yine ailelerinin çabaları sonucu bu kişiler az sınırlandırılmış ortamlarda eğitim faaliyetlerine başlamış erken teşhis ve eğitimin önemi anlaşıldıktan sonra bu bireylerin akıl hastaneleri ve bakım yurduna yerleştirilme sayılarında düşüşler olmuş, aileler çocuklarını eğitim merkezlerine ve okullara yönlendirmeye başlamışlardır.

Son yıllarda eğitim her kademesinde yer alarak önemli mesafeler kat eden özel eğitim ihtiyacı hisseden öğrencilerin bir meslek sahibi olarak hayata atılmaları konusu önem kazanmış ve bu bireylerin mesleki eğitim alarak bir meslek sahibi olmaları için çalışmalar hızlandırılmıştır (Kurt, 2012, s. 31).

Ülkemizde ise 1950 'li yıllara kadar özel eğitim alanında zihinsel engelli bireylerin sorunları ile ilgilenen bir iki kurumun dışında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ancak iki tane özel eğitim sınıfının bu yıllarda açılması ile bu süreç hızlanmış devlet okullarında hem bu öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapılmış hem de zihinsel engelli bireylerin eğitim göreceği özel eğitim sınıflarının sayısında hızlı bir artış olmuştur.

1994 yılından itibaren sosyal sigortalar kurumu tarafından zihinsel engelli bireylere sağlık ve eğitim alanında maddi desteğin sağlanması ile birlikte bu alanda faaliyet gösteren kurumların sayısında ciddi bir artış olmuş, ayrıca zihinsel engelli bireylerin bu haklardan faydalanmalarının önündeki engellerin kaldırılması için yasal düzenlemeler yapılmış bu yasal düzenlemeler dünya ile aynı hızda olmasa da yapılmaya devam etmektedir.

Bu dönemde ayrıca zihinsel engelli bireylerin sorunları ile ilgilenen ve bunlara çözüm önerileri getiren sivil toplum kuruluşlarının sayısında da ciddi bir artış olmuş bu kuruluşlarda bu sorunların çözümünde önemli rol oynamıştır (BEBKA, 2012, s. 37).

2.1.2. Zihinsel Engelli Bireylerde Tanımlama ve Sınıflama

İnsanda zihinsel gelişim açısından 18 yaş önemli bir eşiktir bu yaşa kadar zihinsel gelişim ile tanımlama yapılmaktadır. 18 yaştan sonrasında ise zihinsel gelişimin tamamlandığı kabul edildiğinden tanımlama işlemleri yapılmamaktadır. Gelişimsel bir yetersizlik olmasına

karşın, zihinsel yetersizlik yaşam boyunca sürmeyebilir. Zihinsel engelli bireyler 18 yaşını geçmiş olsa bile alacakları eğitim ile çevre şartlarına uyum sağlayabilirler. Sağlayacakları bu uyum onların hayatını kolaylaştırırken çevrelerindeki kişilerin de onlar ile olan ilişkilerinin daha rahat bir şekilde kurulmasını sağlar. Bu kişilerin zeka puan durumunda her hangi bir artış olmazken uyum sağlama davranışlarında uyumluluk hali gözle görülür bir şekilde artar (Kapçı, 2011, s. 135).

Zihinsel Engelli Bireyler: Zihinsel işlevler dikkate alındığında ortalamanın iki birim gerisin de olan normal akranlarının davranışlarını takip edemeyen veya onlar gibi davranamayan böyle olduğu içinde toplumla istenilen düzeyde uyumu sağlayamayan kavramları, olayları ve olguları anlamlandırma da geride olan ve bu yönlerini tamamlamak için özel eğitime ihtiyaç duyan kişiler olarak tanımlanır (MEB, 2010, s. 3).

Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlik Birliği, “zihinsel yetersizlik zihinsel işlevlerde ve uyumsuz davranışlarda gözlenen önemli düzeyde sınırlılıkların karakterize ettiği; bilişsel, sosyal ve pratik uyumsuz becerilerde kendini gösteren bir yetersizlik türü olup, bu yetersizlik türü 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır. Şeklin de tanımlamıştır. Zekâ olarak da isimlendirilebilen zihinsel işlevler öğrenme, mantık yürütme ve problem çözme gibi genel zihinsel yeterliklere işaret etmektedir. Bireylerin zihinsel işlevleri genellikle standartlaştırılmış zekâ testleri ile değerlendirilmektedir. 70-75 arası ya da daha alt düzeyde zekâ bölümü puanlarına sahip olmak zihinsel işlevlerdeki sınırlılığın göstergesi olarak kabul edilmektedir. Uyumsuz davranışlardaki sınırlılıkların belirlenmesinde de zihinsel işlevlerdeki sınırlılıklar gibi standartlaştırılmış bazı testler kullanılabilir. Uyumsuz davranışlardaki sınırlılıklar şu alanlarda kendini göstermektedir.”

Bilişsel Yetenek : “Konuşma yeterliği, okuduğunu anlayıp yazıya geçirebilme özelliği hesap yapabilme ve alışveriş mantığı ile hareket edebilme vakit kavramını kullanarak kişisel ve toplumsal yaşamını yönlendirebilme.”

Toplumsal Beceri Davranışları: “Toplumsal yaşamda insanlar arasındaki yetenek ve bu yetenekler ölçüsünde alınan görevleri yerine getirme ve sosyal aksaklıklara çözüm önerileri toplumsal kabul görmüş prensipler ile hukuk normlarına uygun davranış gösterebilme becerilerine sahip olma.”

Sosyal Uyum Yetenekleri: “Kendine yetebilecek kadar kişisel ihtiyaçlarını başkasından yardım almadan sosyal yaşamını devam ettirebilme sağlığına ve diğer korunması gereken özelliklerine tehdit olabilecek davranışlara karşı önlem alabilme iletişim araçlarını kullanarak yakın çevresi ile iletişime geçebilme davranışlarını gösterebilmektir.”

Zihinsel Yetersizliği Olan Birey: “Bireyin kavramsal algılama düzeyi, toplumsal davranışlara uyum sağlama ve bu davranışları gündelik hayatında gösterebilme noktasında normal akranlarından iki birim geride olan veya bu ölçekte eksikliği olan ve buna bağlı olarak özel eğitime gereksinim duyan kişilerdir” (MEB, 2016, s. 2).

Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler;

- “Öğrendiklerini kısa süreli hafızadan uzun süreği hafızaya geçiremememe ”
- “Öğrenilmiş yeteneklerini davranışlarında uygulayamama ”
- “Dikkat ve ilgisini bir alanda yoğunlaştıramama”
- “Yavaş bilgi aktarımı”
- “Toplumsal uyum davranışlarında sorun yaşama”
- “El becerisi edinme ve kullanmada geride kalma”
- “Konuşma ve sosyal ilişkilerde istenilen seviyede olamama”
- “Bilgi gerektiren konularda zorlanma ve yavaş ilerleme davranışlarını Göstermektedirler.”

Engelli bireylerin özelliklerini sınıflandırma hem eğitimleri açısından hem de yaşama becerilerini geliştirme ve onlara uygun olan materyallerin gelişimi bakımından önem arz etmektedir. Bu sınıflandırmanın yapılabilmesi için çeşitli zeka testleri uygulanmakta ve bu testlerin sonuçları dikkate alınmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı (2009) yılında yayınladığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde zihinsel yetersizliği olan kişileri dört ana bölümde ele almıştır. Bu Ana bölümler ve özelliklerine aşağıda değinilmiştir:

- “Hafif Seviyede Zihinsel Engelli Birey: Bu kişilerin olayları anlama ve anlamlandırmaları ve zihni yeterlilikleri normal akranlarından daha düşüktür. Bu bireyler normal yaşlıları ile kıyaslandığında hafif seviyede eksiklikleri söz konusudur. Ayrıca toplumsal yaşama uyum sağlama ve pratik davranışları geliştirme sürecinde özel eğitime sınırlı bir gereksinim hisseden bu kişiler. Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde de hafif düzeydeki yetersizlikleri nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyarlar .”

- “Orta Seviyede Zihinsel Engelli Birey: Orta düzeyde zihinsel engeli olan bireyler Sosyal hayatlarında mesleki yeterliklerinde ve okuldaki akademik durumlarında yoğunluklu özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan kişilerdir.”

- “Ağır Seviyede Zihinsel Engelli Birey: Bu kişiler vücut bakımları başta olmak üzere hayatları süresince toplumsal uyum ve beceri geliştirme alanlarında yoğunlaştırılmış yaşamın bütün bölümlerine yayılmış nitelikli bir özel eğitim desteğine gereksinim duyarlar.”

- “Çok Ağır Seviyede Zihinsel Engelli Birey: Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerin özelliği zihinsel engelliliğin yanında fiziksel olarak da bir engellerinin olmalarıdır. Birden çok engeli olan bu bireyler yaşamlarının her anında nitelikli bir özel eğitim desteğine ihtiyaç duymalarının yanı sıra bakım ve gözetim gereksinimi de hissederler.”

2.1.3. Zihinsel Engelli Bireylerin Özellikleri

Zihinsel engelli bireylerin ortak veya birbirinden farklı özellikleri incelenirken bu kişileri normal insanlardan ayrı düşünmemek gerekir, diğer insanlar gibi bu bireylerde birbirilerinden farklı özellikler ortaya koyabilecekleri gibi benzer yanları olabilmektedir (Kurt, 2012, s. 32).

2.1.3.1. Zihinsel Faaliyet Engellilikleri

Zihinsel işlevler ve öğrenme: ‘‘Zihinsel aktiviteler incelendiğinde bu aktivitelerin sorunlar karşısında çözüm arayışı içinde olmak ve arayışı devam ettirirken akılcı hareket etme ayrıca olabildiğince hızlı hareket ederek bilgiyi genelleme ve kullanma çabası olduğunu görürüz (AAIDD, 2011; Kırcaali-İftar, 2009).

Engelli bireylerin zihinsel işlevler konusunda yaşadıkları sorunların bir kısmına ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir” (Kurt, 2012, s. 32).

Dikkati Yoğunlaştıramama: “ İnsan hayatında bir bilgi, bir yetenek bir olay veya bir olgunun öğrenilmesinin birinci derecedeki önemli koşulu ve basamağı dikkatini yoğunlaştırma basamağıdır, eğer ki birey dikkatini yoğunlaştırabilirse hem asıl öğrenmesi gereken konuyu hem de o konu ile ilişkili diğer unsurları da öğrenebilir. Zihinsel engelli bireylerde istenilen düzeyde dikkati yoğunlaştırma ve zamana yayma konusunda ciddi anlamda sorunlar yaşandığı gözlemlenmektedir.”

Hafıza: “Öğrenilen bilginin kullanılabilmesi ve hayata geçirilebilmesi için hafızada tutulması ve gerekli yerlerde hatırlanarak işlevsellik kazanması önem arz etmektedir. Zihinsel engelli bireyler öğrendikleri bu bilgiyi hatırlamakta ve kullanmakta sorunlar yaşamaktadırlar. Bu durum zihinsel engelin ağırlığı oranında artmaktadır. Bu kişiler kısa zaman dilimlerinde öğrendikleri ve kullanmak zorunda oldukları bilgileri hatırlamakta ancak bu bilgi ve becerileri uzun zaman dilimlerinde hafızalarında tutup yeri geldiğinde kullanma noktasında sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun nedeni ise bilgileri kısa süreli hafızadan uzun süreli hafızaya aktarmayı bilememeleridir.”

Genelleme ve Uygulama:“ Öğrenilen bilgilerin bir anlam ifade edebilmesi için bir arada toplanarak olması gereken başlıklar altında bölümlendirilmesi ve bölümlerin içinde bir anlam ifade ettiği genellemenin olması gerekir. Zihinsel engelli bireylerin çeşitli ortamlarda öğrendikleri bilgileri genelleme yoluyla birleştirip kullanamadıkları için daha önce öğrendikleri bir bilgiden ihtiyaçları olduğu bir anda faydalanamamaktadırlar. Bunun önüne geçebilmek için zihinsel engelli bireyler ile yapılan çalışmalarda bilgi öğretildikten hemen sonra bunun davranışlarla uygulaması yapılarak kalıcı hale gelmesi hedeflenmektedir.”

Olumsuz Güdülenme:“ Zihinsel engelli bireylerin yaşamlarını devam ettirme ve öğrendikleri bilgi ve becerileri hayatlarında onlara gerekli olan yerlerde kullanabilmeleri için başarılı uygulamalara ihtiyaç duyarlar. Süreklilik arz eden başarılı çalışmalar zihinsel engelli kişilerde özgüveni artıracak ve bundan sonraki uygulamaları için cesaret verecektir.

Öğrenilen bilgilerin hayata yansıtılması noktasında Üst üste gelen başarısızlıklar ve yapamama hali zihinsel engelli bireylerin dünyasında çok büyük tahribat oluşturarak bu bireylerin öğrenme ve öğrendiğini uygulamada isteksiz olmalarına neden olmaktadır.

Zihinsel engelli bireylerin bilgi ve beceri uygulamaları aşamasında özellikle çevrelerinde bulunan yakınlarının onlara yardımcı olmaya çalışmaları ve zihinsel engelli bireylerin yapabileceği birçok işi de yine kendilerinin yapmaya çalışması bu kişileri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum zihinsel engelli bireylerde yapabilecekleri iş ve becerileri de başkalarına yaptırma yönünde olumsuz bir güdülenmeye neden olmaktadır.”

2.1.3.2. İletişimsel Sınırlılıklar

Uyumsal davranışlar insanların sosyal hayatlarını devam ettirebilmeleri için öğrenip hayata geçirdikleri yetenek bilgi ve diğer öğrenilmiş aktivitelerdir” (AAIDD, 2011; Kırcaali-İftar, 2009).

“Bütün insanların olduğu gibi zihinsel engelli bireylerin yaşama katılabilmeleri için yakın çevrelerinden başlamak üzere iletişimde oldukları kişilerle anlaşabilmeleri ve uyumlu davranışlar geliştirebilmeleri esastır. Zihinsel engelli bireyler ve içinde buldukları toplum arasındaki iletişim ve ilişki bireyin yaşına, toplumsal kabul edilebilirlik eşiğine ve kültüre göre farklılaşmalar göstermektedir” (Kurt, 2012, s. 33).

Öz Bakım ve Gündelik Yaşam Aktiviteleri: “Zihinsel engelli bireylerin gündelik hayatlarındaki ihtiyaçlarını karşılama, vücut bakımlarını yapma, yemek yeme, giyinme ve benzeri aktiviteleri yapmaları ve ya kısmen yapabilmeleri engel derecelerinin ağır, orta veya hafif olması ile ilgilidir.”

“Hafif düzey zihinsel engelli olan bireyler bu becerileri hayatlarında uygulama aşamasında daha başarılı olabilirken orta ve ağır seviyede zihinsel yetersizliğe sahip bireyler bu yaşamsal becerileri hayata geçirirken yardıma ihtiyaç duyabilmektedirler. Özellikle ağır düzey zihinsel engelli olan kişilerin gündelik hayat aktivitelerini seri bir biçimde ve tek başlarına yapabilmeleri için düzenli ve sistemli pratik yoğunluğu olan bir eğitimsel sürece gereksinim duymaktadırlar.”

Sosyal iletişim Becerileri: “Zihinsel engelli bireyler insanlar ile arkadaşlık, kurma beraber zaman geçirme isteğinde olan kişilerdir. Ancak ile ilişki kurmaya çalışma süreçlerinde

çeşitli sorunlar ile karşılaşmalar özellikle diğer insanların ortak zaman geçirme isteklerinin olup olmadığı ve ya o andaki olaya diğer insanların nasıl baktığı ile ilgili fikir yürütememektedirler. Zihinsel engelli bireylerin sosyal çalışmacıların eşliğinde bu tür arkadaşlık ve sosyal ilişkileri geliştirici aktivitelerde bulunmaları bu yönlerini geliştirecektir.”

“Zihinsel engelli bireylerin sosyal iletişimlerinin gelişmişliği, fiziksel gelişim, bilişsel gelişim ile doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Fiziksel yönden gelişen bireylerin sosyal kabul oranları daha yüksek olduğundan arkadaşlık ve diğer sosyal ilişkileri diğer bireylere göre daha ileride olmaktadır”(Cüceloğlu, 2006, s.364).

2.1.4. Zihinsel Engelliliğin Görülme Sıklığı

Zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin sayısına ve toplam nüfus içindeki oranlarına ilişkin sağlıklı istatistik bulgular elde etmek oldukça güçtür. Zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin yaygınlık oranlarını belirleme konusundaki güçlüklerle rağmen, Alan yazında zihinsel yetersizliğin, nasıl tanımlandığına bağlı olarak, nüfusun yaklaşık %1'i ile %3'ü arasında bir oranda görülebileceği belirtilmektedir. Zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin yaklaşık %85'ini hafif derecede zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin, yaklaşık %10'unu ortada derecede zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin, yaklaşık %3-%4'ünü ağır derecede zihinsel yetersizliği olan bireylerin ve yaklaşık %1-%2'sini ise çok ileri derecede zihinsel yetersizliği olan bireylerin oluşturduğu düşünülmektedir (Smith, 2007:akt: Kurt, 2012, s, 33).

2.1.5. Zihinsel Engellik Nedenleri

Zihinsel yetersizlik çok çeşitli etmenlere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Zihinsel yetersizliğe neden olduğu belirlenmiş olan 350'den fazla etmen bulunmaktadır. Ancak, buna rağmen tanı koyulmuş bireylerin yaklaşık üçte birinde zihinsel yetersizliğe neyin neden olduğu tam olarak açıklanamamaktadır. Zihinsel yetersizliğin nedenleri farklı biçimlerde sınıflanabilmektedir. Ancak, doğum öncesinde, sırasında ya da sonrasında ortaya çıkan çeşitli biyolojik ve sosyal etmenlerin zihinsel yetersizliğe neden olduğu söylenebilir. Bazı durumlarda

zihinsel yetersizliğin temel belirleyicisi biyolojik faktörler, bazı durumlarda ise sosyal faktörler olabilmektedir. Kimi durumlarda ise, çeşitli biyolojik ve sosyal etmenler birbirleriyle etkileşerek zihin yetersizliğe yol açabilmektedir. Zihinsel yetersizliğe neden olan etmenlerden bazıları aşağıda sıralanan başlıklar altında ele alınabilir (The Arc, 2011: akt: Kurt, 2012, s. 33).

Genetik Faktörler: “Anne-babanın kalıtım yoluyla aktardığı gen anormaliteleri, genlerin birleşmesi sırasında ortaya çıkan bozukluklar ya da hamilelik sırasında ortaya çıkan enfeksiyonlar, x-ray ışınlarına aşırı maruz kalma gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkabilen diğer gen bozulmaları zihinsel yetersizliğe yol açabilir. Genetik faktörlerden etkilenecek şekilde ortaya çıkan çok sayıda zihinsel yetersizlik türü bulunmaktadır. Fenül ketonuri, kromozomal yapıdaki bozulmadan kaynaklanan Down Sendromu ve Fragile X Sendromu gibi sorunlar bunlara örnek olarak gösterilebilir.”

Hamilelik Sürecine İlişkin Etmenler: “Hamilelik sürecinde alkol ve uyuşturucu kullanımı, yetersiz beslenme, çevresel toksinlere maruz kalma, anne adayının yaşadığı hastalıklar gibi etmenler zihinsel yetersizliğe yol açabilir.”

Doğumda Ortaya Çıkan Sorunlar: “Prematüre doğum ve düşük kiloyla doğum, doğum sırasında oksijensiz kalma, doğum sırasında ortaya çıkan yaralanmalar zihinsel yetersizliğe neden olabilir.”

Doğum Sonrası Etmenler: “Boğmaca, suçiçeği, kızamık, menenjit gibi hastalıklar, kurşun, cıva ve diğer çevresel toksinlerin neden olduğu zehirlenmeler zihinsel yetersizliğe neden olabilir.”

Yoksulluk ve Kültürel Yoksunluk: “Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar yetersiz beslenme, çocukluk hastalıkları, sağlığa zararlı çevresel koşullar, yetersiz sağlık hizmetleri gibi zihinsel yetersizlik riskini artırabilecek özellikte faktörler açısından daha fazla dezavantajlıdır. Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı, çocuk istismarı ya da ihmalinin olduğu, eğitsel olanakların sınırlı olduğu, uyaran eksikliği, sosyal ve çevresel yoksunluk yaşanan ortamlar zihinsel yetersizliğe neden olabilir.”

2.1.6. Zihinsel Engelliğin Fark Edilmesi ve Değerlendirilmesi

Geçmişte, uzunca bir süre zihinsel engeli olan çocukların başarılı olamayacakları, eğitim alamayacakları yönünde olumsuz bir düşünce hakim olmasına rağmen yapılan araştırmalar gerekli düzenlemeler yapıldığında öğrenebileceklerini, bir iş, meslek sahibi olabileceklerini göstermiştir (MEB, 2013, s. 132).

Zihinsel yetersizlik gösteren bireyler homojen bir grup değildir. Bu tanıyı almış bireylerin çok farklı bireysel özellikler gösterebildiği bilinmektedir. Dolayısıyla, zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin zihinsel yetersizlikten etkilenme nedenleri, biçimleri ve düzeyleri bu bireylerin fark edilmeleri ve tanılanmaları konusunda bazı farklılıklara neden olabilmektedir.

Her çocuk birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar genel olarak bedensel, bilişsel ve duyuşsal olarak gruplanabilir (Avcıoğlu, 2012, s. 1). Zihinsel yetersizlik gösteren bireyler nasıl fark edilir (MEB, 2010, s. 3).

- ❖ Akademik kavramları geç ve güç öğrenirler.
- ❖ Dikkat süreleri kısa ve dağınıktır, devamlı izleme, teşvik ve değişiklik isterler.
- ❖ İlgileri kısa sürelidir.
- ❖ Yakın şeylere ilgi duyarlar ve uzak gelecek ile ilgilenmezler.
- ❖ Somut şeyleri daha kolay ve iyi kavrarlar.
- ❖ Zaman kavramı çok geç ve güç gelişir.
- ❖ Genelleme yapamazlar.
- ❖ Kazandıkları bilgileri transfer etmekte çok güçlük çekerler.
- ❖ Parçadan bütüne doğru öğrenirler. Öğrenme hızları yavaştır.
- ❖ Gördükleri ve duydukları şeyleri çabuk unuturlar, bellekleri zayıftır.
- ❖ Sözcük dağarcıkları zayıftır.
- ❖ Konuşmaları akıcı değildir.
- ❖ Okuduklarını anlatmakta güçlük çekerler.
- ❖ Duygu ve düşüncelerini ifade edemezler.
- ❖ Kendilerine güvenleri azdır.
- ❖ Bağımsız hareket etmekten çekinirler.

- ❖ Yeni durumlara uymakta çok zorluk çekerler.
- ❖ Bir işi sonuna kadar sürdüremezler. Kolayca yorulurlar.
- ❖ Geç ve güç dostluk kurarlar.
- ❖ Sorumluluk almaktan kaçınırlar.
- ❖ Kendi kendilerine bir işe başlama ve devam etme arzusu duymazlar.
- ❖ Kendilerinden küçükler ile oynamayı tercih ederler.
- ❖ Sosyal faaliyetlere karşı ilgileri azdır.
- ❖ Sosyal ilişkilerde bencildirler.
- ❖ Kendilerini grupta kabul ettirecek becerileri azdır.
- ❖ Sosyal ilişkilerinde grupta daima başkalarına tabi olmak eğilimindedirler.
- ❖ Oyun ve toplum kurallarına uymakta güçlük çekerler.

Zihinsel yetersizlikten hafif düzeyde etkilenen bireyler genellikle akademik becerilerde yaşadıkları başarısızlık sonucu rehberlik ve araştırma merkezleri'ne (RAM) yönlendirilmektedir. Zihinsel yetersizlikten etkilenme düzeyi ne olursa olsun, bir bireyin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanan eğitsel hizmetlerden yararlanabilmesi için RAM'larda gerçekleştirilen değerlendirme sürecinden geçmesi gerekmektedir. RAM'larda zihinsel yetersizlik göstermesi olasılığı olan bireyler MEB ÖEHY'ne göre (2009) oluşturulan özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından incelenerek tanınır. Bu kurulda ailede yer alır. Öğrenci özel eğitim almaya hak kazanıyorsa, bedelsiz olarak bireyselleştirilmiş öğretim ve diğer temel kaynakları alır. Öğrenciyle birlikte çalışan uzmanlar, zorluklarının yanı sıra güçlü yönlerine de odaklanırlar, ve okulda ilerleme kaydetmek için neye ihtiyaç duyduğuna karar veren ekibin önemli bir üyesi olarak aile de yer alır.

Zihinsel yetersizliğin tanımlanabilmesi için zihinsel işlevlerin bir başka deyişle, zekânın ayrıca, uyumsal davranışların değerlendirilmesi gerekmektedir. Zekânın değerlendirilmesi için genellikle standartlaştırılmış zekâ testleri kullanılmaktadır. Türkiye'de en yaygın biçimde kullanılan zekâ testleri Stanford-Binet Zekâ testi ve Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği'dir (WISC-R). (Kırcaali-İftar, 2009).

2.2. Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitimleri

Türkiye’de zihinsel yetersizlik gösteren bireylere sağlanan eğitim hizmetleri genellikle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlemekte ve yürütülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından zihinsel yetersizlik gösteren bireylere sunulan hizmetler, 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (MEB, 2009) ile belirlenen esaslar çerçevesinde yürütülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (MEB, ÖEHY) zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin eğitimlerinin mümkün olan en az sınırlayıcı eğitim ortamlarında sürdürülmesi gerektiği belirtilmektedir. En az sınırlayıcı eğitim ortamı kavramı ile bireyin gereksinimlerinin en iyi biçimde karşılandığı ve normal gelişim gösteren akranlarıyla mümkün olan en üst düzeyde birlikte olduğu eğitim ortamı ifade edilmektedir. Bu açıklama doğrultusunda, sınırlayıcılığın bireyin normal gelişim gösteren akranlarıyla ne düzeyde bir arada bulunduğu ve eğitsel gereksinimlerinin ne ölçüde karşılandığı ile ilişkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, en az sınırlayıcı eğitim ortamı bireylere göre farklılık gösterebilir. Örneğin, zihinsel yetersizlikten hafif derecede etkilenmiş bir birey için en az sınırlayıcı eğitim ortamı normal gelişim gösteren akranlarının devam ettiği bir genel eğitim sınıfı olabilirken, zihinsel yetersizlikten ağır derecede etkilenmiş olan diğer bir kişi için özel eğitim okulu en az sınırlayıcı eğitim ortamı olabilir. İzleyen bölümde zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin yararlanabileceği eğitim ortamları en az sınırlayıcı olandan en sınırlayıcı olana doğru sıralanmaktadır.

Genel Eğitim Sınıfı (Normal Gelişim Gösteren Akranların Devam Ettiği Sınıf): “Zihinsel yetersizlik gösteren bireyin normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıfa devam ettiği eğitsel düzenleme biçimidir. Gereksinim duyulduğunda genel eğitim sınıfına devam eden zihinsel yetersizlik gösteren bireyin eğitim hizmetlerinden daha etkili bir şekilde yararlanabilmesi için müfredatta değişiklikler yapmak, eğitsel araç-gereçlerde uyarlamalar yapmak, öğretmenle danışmanlık çalışmasına yer vermek gibi bazı önlemler alınabilir.” Bu sınıf türü, özel eğitim hizmetleri gören ve almayan öğrencilerin bir karışımını içerir. Bir özel eğitim öğretmeni ve bir genel eğitim öğretmeni, sınıfın öğretiminde eşit sorumluluk taşır. Öğrencilere farklı öğrenme stilleri ve beceri düzeyleriyle yardımcı olmak için çok sayıda öğrenme desteğinde eğitim hizmetleri yürütülebilir.

Özel eğitim öğrencisi diğer öğrencilerden ayırarak farklı bir sınıfa çekebilir. Bu, geçmişte normal kabul ediliyordu. Fakat özel eğitim alanı ilerledikçe çok şey değişmiştir.

Bugün özel eğitim, engelli çocuklara yardım etmeye odaklanmıştır. Fakat artık bunun, bütün gün çocukları özel bir sınıfa yerleştirmek olmadığı da görülmüştür. Özel eğitim hizmeti alan öğrencilerin engelli olmayanlarla mümkün olduğunca birlikte eğitim alması anlayışı benimsenmiştir.

Kaynak Oda: “Bireyin normal gelişim gösteren akranları arasından ayrıldığı yönetsel düzenlemelerin en az sınırlayıcı olanıdır. Bu uygulamada öğrencinin bireysel gereksinimlerinin daha iyi karşılanabilmesi için genel eğitim sınıfıyla aynı okulda bulunan bir ortamda bire-bir eğitim ya da küçük grup düzenlemesiyle öğretim çalışmaları yapılır. Birey yalnızca bu öğretim çalışmalarına katılmak için normal gelişim gösteren akranlarının devam ettiği sınıftan sınırlı sürelerle ayrılır.”Kaynak Oda her bir öğrencinin ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak hazırlanmıştır.

Özel Eğitim Sınıfı: “Özel gereksinimli öğrencilerin devam ettiği; ancak, genel eğitim okulları bünyesinde bulunan ayrı sınıflardır. Özel eğitim sınıfları genellikle normal gelişim gösteren bireyler için hazırlanmış olan müfredata uyum sağlamakta güçlük çeken bireyler için oluşturulmaktadır. Özel eğitim sınıfı uygulamaları tam zamanlı özel sınıf ve yarım zamanlı özel sınıf uygulaması biçiminde ikiye ayrılabilir. Tam zamanlı özel sınıf uygulamasında öğrenci okuldaki zamanının tümünü özel eğitim sınıfında geçirirken yarım zamanlı özel sınıf uygulamasında birey bazı derslerde normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı ortamları paylaşabilir.” Bazı öğrenciler yalnızca özel eğitim hizmetleri alan öğrenciler için olan bir sınıfta daha fazla ilerleme kaydedebilir. Özel eğitim sınıfında eğitim bir özel eğitim öğretmeni tarafından verilir ve genelde bir genel eğitim sınıfından çok daha az öğrencisi bulunur. Öğrencilerin öğretmenlere oranının düşük olması nedeniyle, özel eğitim sınıflarında bu her bir öğrencinin amaç ve hedeflerine göre daha bire bir öğretim sunulur. Kendi içinde sınıflar özel sınıflar olarak adlandırılır. Öğrenciler bütün günü özel eğitim sınıflarında geçirebilirler.

Özel Eğitim Okulu:“ Özel eğitim okulları zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin normal gelişim gösteren akranlarından ayrıldığı eğitim ortamlarıdır. Bu seçenek bireyin zihinsel yetersizliği normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı okullardan yararlanmasına engel olacak düzeyde olduğunda tercih edilmektedir. Türkiye’de çok yaygın olmamakla birlikte, zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin devam ettiği ayrı özel eğitim okullarından bazıları yatılı eğitim hizmeti de verebilmektedir. Bu kurumlar zihinsel yetersizlik gösteren bazı bireyler için bakım evi işlevi de görebilmektedir.”

Evde Sürdürülen Eğitim: “Kaza, kronik hastalık ya da ileri düzey sağlık sorunları gibi nedenlerle okula devam edemeyen öğrenciler için sağlanan özel eğitim hizmetleridir. Türkiye’de yaygın bir uygulama şekli değildir.”

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, akademik alanlarda, sosyal etkileşimde, bir işe motive olmada ve diğer tüm bireylerde olduğu gibi ergenliğe geçişte problemler yaşarlar. Bu problemleri yoğun olarak yaşayan gruplar, genel olarak belirgin öğrenme güçlükleri olanlar, zihinsel engeli olanlar, duygu davranış problemleri olanlardır. Ülkemizde özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin mümkün olduğunca kaynaştırma ortamlarında eğitilmesi politikası benimsenmiştir(MEB, 2013, s. 131).

Çocuk beyninin spesifik alanlarının ne zaman ve ne kadar hızlı geliştiğinin daha iyi anlaşılması yoluyla, hayatın ilerleyen dönemlerinde ortaya çıkacak çok çeşitli akıl hastalıklarının ilk aşamalarıyla ilgili daha fazla bilgi edinmekteyiz. Küçük çocuklara ve ebeveynlerine hayatının erken saatlerinde zorlukları yönetmeye yardım etmek, bozuklukların gelişimini önleyebilir. Genellikle bir çocuğun hayatında olan yetişkinlerin çocuğun zihinsel sağlık kaygısı olup olmadığını belirlemesi yeterlidir.

Okullar, genel eğitim ortamlarında başarılı özel eğitim hizmetleri alan öğrencilere yardımcı olmak için birçok strateji kullanır. Bu stratejiler arasında şunlar sayılabilir: Bir öğrencinin bir yazma engelliliğine yardımcı olmak için dizüstü bilgisayar sağlanması gibi yardımcı teknolojiler ders notları alırlar. Öğrenciyi öğretmenin yanına oturtmak (ya da dikkat dağıtan yerlerden uzak tutmak gibi), ya da makale yazmak yerine sözlü raporlar vermesine izin vermek Bir öğrencinin ödev miktarını azaltmak gibi değişiklikler. Öğretmen yardımcısı olarak görev yapan ve öğrencilere not alma ve önemli bilgileri vurgulama gibi çeşitli görevlerde yardımcı olmasını sağlamaktadırlar.

2.2.1. Özel Eğitim

Milli Eğitim Temel Yasası’nda Türk Eğitim Sistemi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluştuğu; örgün eğitimin okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, özel eğitim, özel öğretim ve yükseköğretim kuramlarını kapsadığı; yaygın eğitimin de örgün eğitim yanında ve dışında düzenlenen genel ve mesleki teknik eğitim etkinliklerini kapsadığı

belirtilmektedir (Sağlam, 2013, s. 132). “Engel anatomik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal bozukluklar sonucunda bireyin etkinliklerinde kalıcı azalma ya da kayıptır. Özel eğitim özrümlü öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için uyarlanmıştır. Bir çocuğun aldığı hizmetler ve destekler başka bir çocuğun aldığı hizmetten çok farklı olabilir. Her şey bireyselleştirme ile ilgilidir. Önemli olan, çocuklara okula devam etmede ihtiyaç duydukları kaynakları sunmaktır.” (Keskinoglu, 2007: 24). Zihinsel, fiziksel, sosyal ve/veya duygusal olarak gecikmiş olan öğrenciler için tasarlanmıştır. Genel olarak gelişimsel bir gecikme olarak kategorize edilen "gecikme" vardır. Bu yönü, çocuğun onları akranlarının arkasında genel gelişiminin (fiziksel, bilişsel, skolastik becerileri) bir yönünü belirtir. Bu özel gereklilikler nedeniyle, öğrencilerin ihtiyaçları geleneksel sınıf ortamında karşılanamaz. Özel Eğitim programları ve hizmetleri, her çocuğun uygun ihtiyaçlarını karşılamak için içeriği, öğretim metodolojisini ve diğer talimatlara uyarlar. Bu hizmetlerin aileye maliyeti yoktur ve 21 yaşına gelene kadar çocuklara sunulmaktadır. Özel eğitim; "özürmlü bir çocuğun kendine özgü ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak tasarlanmış eğitim" olarak tanımlanabilir; ancak yine de özel eğitim nedir? Çoğu zaman belirsiz bir tanımla karşı karşıya kalan özel eğitim'in çatı terimi, bir veya daha fazla özür ile karşı karşıya olan çocuklara sunulan akademik, fiziksel, bilişsel ve sosyal-duygusal eğitim denebilir.

Özel eğitim, “özel eğitime gereksinimi olan bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” şeklinde tanımlanmaktadır (Özen, 2012, s. 5). 1960 yılından günümüze kadar gelişmiş ülkelerdeki öğretmenler normal sınıflarda engelli öğrencilerin eğitilmesi için daha fazla sorumluluk almaya başlamışlardır (Ferguson ve Ralph, 1996; Garner, 1996; akt: Sarı ve Bozgeyikli, 2002, s. 56).

2.2.1.1. Özel Eğitimin Amaçları Nelerdir?

Özel Eğitim, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin ;

- “Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini”

- “Toplum içinde bağımsız yaşamaları ve kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmelerine yönelik temel yaşam becerilerini geliştirmelerini”

- “Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını hedefler” (MEB, 2010, s. 2).

Özel eğitimin en genel amacı; “özel gereksinimli bireylerin yakın çevresinde, okulda ve toplumsal ortamlarda karşılaşılabileceği engelleri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için etkili uygulamaları belirleyerek uygulamaktır. Dünya’da, özellikle gelişmiş ülkelerde erken müdahale programlarının yanı sıra önlemeye yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Bebek sahibi olmadan önce anne babaya tıbbi ve eğitsel hizmetlerin sunulması, annenin hamilelik sırasında kendisinin ve bebeğin sağlığını korumak için rutin testlerini yaptırması birincil önleyici müdahalelere örnek verilebilir. Doğum sonrasında, çocuklarının gelişimsel geriliğinin ya da yetersizliğinin farkına varabilmesi için hastanede gerekli bilgilendirmelerin yapılması, çocuğun durumuyla ilgili bir şüphe hissedildiğinde, tıbbi değerlendirmenin yapılması (yeni doğan taraması) ve hemen ardından eğitsel değerlendirmenin yapılması için aileye bilgi verilmesi akla ilk gelen ikincil önleyici müdahalelerdir” (Heward, 2009; Sazak-Pınar, 2006, akt: Özen, 2012, s. 6).

2.2.1.2. Özel Eğitimin Temel İlkeleri Nelerdir?

Türk Millî Eğitiminin genel amaçları doğrultusunda özel eğitimin temel ilkeleri 573 sayılı özel eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de (KHK) belirtilmiştir;

- “Özel eğitime ihtiyacı olan tüm bireyler; eğitim ihtiyaçları, ilgi, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.”
- “Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimine erken yaşta başlanır.”
- “Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.”

- “Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitim performansları dikkate alınarak, amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde ve değerlendirmede uyarlamalar yapılarak, akranları ile birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.”
- “Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için, rehabilitasyon hizmetlerini sağlayacak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.”
- “Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel yeterlilikleri ve tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri dikkate alınarak, bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilir ve eğitim programları bireyselleştirilerek uygulanır.”
- “Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, üniversitelerin ilgili bölümleri ve özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde çalışılır.”
- “Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır.”

2.2.1.3. Öğretim Biçimi Olarak Özel Eğitim

Özel eğitimi, öğretim biçimi olarak ele aldığımızda, onu genel eğitimden farklı kılan dört önemli özelliği karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikler özel eğitimin kapsamı, özel eğitimin içeriği (ne öğretmeyi hedeflediği), bu hedeflerin nasıl ve nerede öğretileceğinin planlanmasını ve değerlendirmeyi kapsar (Özen, 2012, s. 6):

Özel Eğitimin Kapsamı: “Yapılan değerlendirmeler sonucunda yetersizliği belirlenmiş özel gereksinimli bireyleri ve bu bireylerin eğitiminde yer alan farklı meslek gruplarından gelen uzmanları kapsamaktadır. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde temel personel özel eğitim öğretmeni olmakla birlikte bu süreç bir ekip işidir. Ekipte ise, genel eğitim öğretmeni (örneğin sınıf öğretmeni), yardımcı öğretmen, fizik tedavi uzmanı, dil ve konuşma terapisti, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sağlık personeli (doktor, hemşire ya da sağlık

memuru) yer almaktadır. Bu meslek gruplarında olan uzmanlar özel gereksinimli bireylerin yetersizliklerinin tür ve derecesine göre eğitim ve bakım hizmeti sunmaktadırlar.”

Özel Eğitimin İçeriği: “Bu bağlamda, özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşamalarını kolaylaştıracak becerilerin öğretimi planlanmalıdır. Örneğin, zihinsel yetersizliği olan çocuklar için öncelikli olarak öz bakım becerileri, otizmli çocuklar için sosyal iletişim becerileri, görme yetersizliği olan çocuklara “Braille Alfabesinin” öğretilmesi amaç olarak belirlenirken, süregen hastalığı olan çocuklar için bakıma dayalı hizmetler amaç olarak belirlenir.”

Nasıl Öğretilceği: “Öğrencilerin gereksinimleri ve öğrenme düzeylerinin çeşitlilik göstermesi durumunda sunulan öğretimin etkili olabilmesi için öğretimde farklı bir planlama yapılması gerekmektedir. Normal gelişim gösteren çocukların çoğu, kendilerine model olduğunda ve sözel yönlendirmeler yapıldığında pek çok beceriyi yapar duruma gelirler. Pek çok beceri için özel olarak model olmaya gerek kalmayabilir. Çünkü çocuğun çevresinde pek çok doğal model vardır. Ancak, özel gereksinimli çocukların, yetersizlikten etkilenme derecesine bağlı olarak yoğun ve sistematik öğretime gereksinimleri vardır. Öğretmen, bu noktada, ne öğreteceğini, bilgiyi nasıl sunacağını, öğretirken hangi etkinlik ve araç-gereçleri kullanacağını ve öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini nasıl değerlendireceğini planlar. Bu planlamayı yaparken, yapılan uygulamaların, özellikle öğretim çalışmalarının bilimsel dayanaklı olması gerekir. Bunun anlamı, hangi durumda hangi uygulamaların en iyi şekilde sonuç vereceğinin araştırma bulgularına dayalı olarak belirlenmesi ve uygulamaların buna göre planlanıp yürütülmesidir. Ülkemizde son yıllarda özel eğitim alanında pek çok bilimsel dayanaklı çalışma yapılmaktadır.”

Nerede Öğretilceği: “Hangi eğitim ortamının özel gereksinimli öğrenciler için daha uygun olacağı konusu geçmişten günümüze değin tartışılan konular arasında yer almaktadır. Eğitim ortamları özel gereksinimi olan öğrencilerin katılım düzeylerine göre tam zamanlı ayrı yatılı ve gündüzlü özel eğitim okullarından başlayarak yarı zamanlı özel eğitim okulları, genel eğitim okullarının bünyesinde açılan tam zamanlı özel eğitim sınıfları ve genel eğitim sınıfları olarak sıralanmaktadır.”

Değerlendirme: Yapılan eğitimin her anının geri dönütleri kontrol edilerek ilerleme kaydedilen yönlerinin, zayıf kalan tarafların tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesini kapsar.

2.2.1.4. Özel Eğitim ve İlişkili Hizmetler

Özel gereksinimli bireyler, eğitim yaşantıları boyunca çeşitli destek hizmetlerine gereksinim duymaktadırlar. Bu hizmetlere ilişkili hizmetler ya da ek hizmetler denilmektedir. Özel gereksinimli bireylere gereksinimleri doğrultusunda sunulabilecek eğitim ve ilişkili hizmet olasılıkları çok çeşitlenebilmektedir. İlişkili hizmetlere örnek olarak konuşma terapisi, psikolojik destek ve sosyal çalışma alanları gösterilebilir (Özen, 2012, s. 7).

Yetersizliği olan bireylere yönelik bakım hizmetleri yasalarla güvence altına alınmıştır. Mevzuata baktığımızda şu ifade yer almaktadır. “Bakım hizmetleri sosyal bir haktır.” Anayasamızın 60. maddesinde “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” ve 61. maddesinde ise “Devlet sakatların korunmasını ve toplu hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca, “Bakım hizmetleri sosyal güvenlik sistemleri içerisinde yer almalıdır. Bakım konusunda mevzuatta düzenlemeler yapılmalıdır bakım sigortası oluşturulmalıdır.” ifadesi yer almaktadır (Odluyurt, 2012, s. 105).

Anne babalar, çocuklarının eğitim sürecine katılım göstermekle birlikte, erken çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar yaşamları boyunca sağlık ve bakım gereksinimlerini de karşılamak durumundadırlar (Williams, 2009 akt: Özen, 2012, s. 7). Özel eğitim gerektiren bireylerin tanınması, uygun eğitim hizmetlerinden yararlanmaları açısından önemlidir. Tanılama; “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile yeterli ve yetersiz yönlerinin, bireysel özelliklerinin ve ilgilerinin belirlenmesi amacıyla tıbbî, psiko-sosyal ve eğitim alanlarında yapılan değerlendirme sürecini kapsamaktadır” (MEB, 2010, s. 12).

Ülkemizde özel eğitim hizmetleri illerde ve bazı ilçelerde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı rehberlik araştırma merkezleri (RAM) tarafından yürütülmektedir. RAM'larda “Eğitsel Değerlendirme ve İzleme Ekibi” tarafından yapılan ayrıntılı değerlendirme ile öğrencinin özel eğitim hizmetlerinden yararlanmayı gerektirecek bir yetersizliğe sahip olup olmadığı belirlenir.

2.2.1.5. Erken Çocuklukta Özel Eğitim Hizmetleri

1997 yılında çıkarılan 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de erken eğitim, erken çocukluk eğitimi dönemini, “0-36” ay arasındaki çocukları, kapsayan eğitim hizmetleri olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle pek çok ilde özel gereksinimli çocuklar, eğitim hizmetlerinden yararlanmak için okul öncesi eğitimi (37-72 aylık çocuklara sunulur) ya da ilköğretim dönemindeki eğitimi beklemek zorunda kalmaktadır. Ülkemizde bu aylardaki çocukların ve ailelerinin eğitimlerine yönelik bazı üniversitelerin ilgili birimleri, özel rehabilitasyon merkezleri ve konuyla ilgili vakıflar hizmet sunmaktadır (Özen, 2012, s. 8).

Ülkemizde, “Bünyesinde tıp fakültesi bulunduran bazı üniversitelerde erken eğitim döneminde özel gereksinimli çocukların eğitim gereksinimlerini belirlemek için formal değerlendirmeler yapılmaktadır. Erken çocukluk döneminde, değerlendirmeye yönelik kullanılan testler, gelişmiş ülkelerdeki testler ile benzerlik göstermektedir. En sık kullanılan testler arasında, Bailey Bebek Gelişim Envanteri, Denver II Gelişimsel Tarama Testi, Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE), Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı Gelişim Becerileri Envanteri (KAEEP) ve Portage Kontrol Listesi yer almaktadır. Ayrıca, erken çocukluk gelişimini değerlendirmek için son yıllarda Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA)’nın kullanıldığı görülmektedir” (Özen, 2012, s. 8).

Okulöncesi dönemde olan, özel gereksinimli çocuklar ise RAM kararıyla okul öncesi eğitime başlarlar. Özel gereksinimli çocukların okulöncesi eğitimi ülkemizde zorunlu eğitim kapsamındadır. Bu eğitimin normal gelişim gösteren çocukların devam ettikleri okulöncesi kurumlarda yapılması gerektiği önemle vurgulanmıştır (Batu, 2008, s. 29). Öğrencinin eğitsel değerlendirme ve tanılması rehberlik ve araştırma merkezlerinde oluşturulan "Özel Eğitim Değerlendirme Kurulları" tarafından yapılır. Söz konusu kurulun görevleri şunlardır (MEB, 2010, s. 14).

- “Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde, öğrencinin ailesini ve/veya okulu/kurumu, gerektiğinde tıbbî değerlendirme ile RAM’da yapılamaması durumunda psiko-sosyal değerlendirme için ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirir.”

- “Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucu doğrultusunda öğrenci için en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ve özel eğitim hizmetine ilişkin karar verir.”

- “Verilen karara ilişkin olarak “özel eğitim değerlendirme kurulu raporu” ile öğrencinin tüm gelişim ve akademik disiplin alanlarındaki performansı ile öncelikli eğitim ihtiyaçlarına göre belirlenen yıllık amaçların yer aldığı eğitim planını hazırlar.”

- “Özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından verilen yerleştirme kararı doğrultusunda ilgili okul veya kurum ile iş birliği yaparak uygulamayı takip eder.”

- “Yerleştirmenin yapıldığı okula/kuruma, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere, eğitim planının uygulanması ve destek eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde görev alanlara ve aileye rehberlik yapar”(MEB,2010,s.14).

2.2.1.6. Okul Çağındaki Zihinsel Engelli Bireyler Verilen Özel Eğitim

Son yıllarda özel eğitimde yetersizliği olan çocuklara gereksinim duydukları hizmetin en az kısıtlayıcı ortamlarda sağlanması temel bir ilke olarak benimsenmiştir. En az kısıtlayıcı ortam, “yetersizliği olan çocukların kendilerini en üst düzeyde gerçekleştirebilecekleri yetersizliği olmayan yaşlılarının eğitim ortamlarına en benzer ortamlarda uygun destek ya da hizmetler sağlanarak eğitilmeleri” hakkını tanımlamaktadır (Odluyurt, 2012, s. 105). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği çıkarılmış ve (2009 yılında güncellenerek) yürürlüğe konulmuştur.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde, “Özel gereksinimli bireylerin eğitimi ile ilgili yapılması gerekenler, detaylı olarak yer almaktadır. Bu yönetmelikte, bireyin eğitsel değerlendirmesi, tanılaması, özel eğitim ortamlarına yönlendirilmesi, yerleştirilmesi ve takiplerinin nasıl yapılacağı belirtilmektedir. Yönetmelikte, engelli bireylerin doğumundan itibaren takip ve eğitim hizmetleri başlatılmakta, 0-36 ay arasında erken çocukluk dönemi, 37-72 ay arasında okul öncesi eğitim ve yaşamları boyunca yapılacak eğitimler ile ilgili engel tür ve derecesine göre özel eğitim okulu, eğitim uygulama okulu, iş okulu, iş eğitim merkezi, yetişkin eğitimi, bilim ve sanat merkezleri, hastane okulları ve aile eğitimi, rehabilitasyon merkezleri gibi destek eğitim ortamlarına kadar engelli bireyler için gerekli okul ve kurumlar ile engelsiz öğrencilerle aynı ortamda eğitim yapmaları amacıyla kaynaştırma eğitim uygulama

ve standartları belirtilmektedir. Yine yönetmelikte, özel eğitim okulları eğitim ortamları, özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim programları, ders ve planları, özel eğitim okulu ve özel eğitim sınıflarında görev yapacak özel eğitim öğretmenleri, denetim elemanları, tamamlayıcı ve yardımcı personele kadar özel eğitim hizmetleriyle ilgili personellerin özellikleri de belirtilmiştir.” Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı genellikle özel eğitimin temel taşı olarak tanımlanmaktadır. Bunun nedeni, yasal olarak bağlayıcı olan bu belge, bir öğrencinin yıllık öğrenme hedeflerinin yanı sıra, okulun bu hedefleri gerçekleştirmesine yardımcı olması için sağladığı özel hizmetler ve desteklerin ayrıntılarını vermektedir. Özel eğitim hizmetlerini alabilmesi için velinin ve okulun birkaç adım atması gerekir. Bunlar:

1. Değerlendirme için sevk: Öğrencinin bir öğrenme ya da dikkat sorunu olduğundan kuşkulanıyorsa, veli ya da okul değerlendirme isteyebilir. Okul, yazılı izin almadıkça çocuğu değerlendiremez.

2. Değerlendirme: Okul öğrenciyi değerlendirmeyi kabul ederse, okul rehber öğretmeni ve diğer uzmanlar çocuğa çeşitli testler yapacaktır. Ayrıca sınıfta onu gözlemleyebilirler. Değerlendirme aynı zamanda eğitim ihtiyaçları hakkında bilgi sağlayacaktır. DEHB (Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu) gibi tıbbi durumlar bir doktor veya başka bir tıp uzmanı tarafından teşhis edilir.

3. Uygunluğun belirlenmesi: Değerlendirmeden sonra, okuldan gelen özel bir ekip çocuğun engelli olup olmadığını ve öğrenme becerisini nasıl etkilediğini tartışmak için veli ile bir araya gelir.

4. BEP'in Geliştirilmesi: Çocuk özel eğitim almaya uygunsa, BEP ekibi kendi ihtiyaçlarını karşılamak için bir plan hazırlar, velide bu ekibin eşit bir üyesidir ve çok önemli bir rol oynamaktadır. Çocuğu ekipteki diğerlerinden daha iyi biliyor ve anlıyor, görüşleri, çocuğun hizmetleri almasını ve okulda başarılı olması için gerekli desteği sağlamaya yardımcı olabilir.

"Özel eğitim bir yer değildir. Bu bir hizmettir. "Çocuk için mevcut olan kaynakların avantajlarından yararlanmak gerekir. Bu kaynakların çoğunun çocuk tarafından genel eğitim sınıfında kullanılabileceği unutulmamalı. Çocuğun özel eğitim için değerlendirilip değerlendirilmeyeceğini tartışılıyorsa, bazı önemli soruları düşünmeye yardımcı olunabilir..

Okul çağındaki özel gereksinimli çocukların eğitimi için üç seçenek sunulmaktadır: (1) “Kaynaştırma uygulamaları adı altında genel eğitim okulları, (2) genel eğitim okulları bünyesinde özel eğitim sınıfları ve (3) genel eğitim okullarından ayrı özel eğitim okullarıdır. Genel eğitim okullarından ayrı özel eğitim okulları gerçek ve tüzel kişilerce açılabilmektedir. Bu eğitim ortamlarının yanı sıra destek hizmetler sunan gerçek ve tüzel kişilerce açılmış Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı özel, özel eğitim kurumları bulunmaktadır” (Eripek, 2008, s. 85). Her öğrencinin bireysel gereksinimlerini mümkün olduğunca karşılayacak şekilde hem gençler hem de yetişkinler için öğretim planlaması gerekir. Her özel ihtiyaç öğrencisi için her zaman bir eğitim planı hazırlanır.

2.2.1.7. Destek Eğitimi

Bir sınıfın tamamını adapte etmek veya sınıfın genelindeki öğretim ve öğrenim süreçlerini BEP’te veya başka bir özel eğitim programında belirtildiği haliyle öğrenci ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde farklılaştırmak mümkün olmayabilir. Bu durumda destek eğitimi, belirli ihtiyaçları karşılamak üzere öğrenci ve öğretmen için gerekli desteği sağlayabilir. Destek eğitiminin ayrı bir yerde gerçekleşmesi zorunlu değildir, bu öğrenci ve öğretmenlere yönelik bir destek sürecidir. Avrupa’da yaygın uygulama, bu tür desteğin doğrudan sınıf içerisinde, destek öğretmenleri (İtalya) veya sınıf yardımcıları (İngiltere) tarafından sağlanmasıdır. Türkiye’de destek eğitimi, öğrenciye belirli zamanlarda sınıf dışında verilebilmektedir (MEB, 2013, s. 122).

2.2.1.8. Kaynaştırma Eğitimi

Kaynaştırma eğitimi “Normal Okullarda Özel Eğitim, uygulamasında yetersizliği olan çocuklar normal gelişim gösteren yaşlılarıyla birlikte, kendi çevrelerindeki okullarda eğitim görürler. Bu uygulama kaynaştırma olarak adlandırılmaktadır. Kaynaştırma eğitiminde yetersizliği olan çocukların akranlarıyla birlikte geçirdiği süre ve bir araya geldiği ortamlar farklılaşabilmektedir. Bazı uygulamalarda çocuklar bütün dersleri birlikte alırlar. Ancak, yetersizliği olan çocuklar için özel eğitimciler tarafından sürdürülen destek ders saatleri vardır. Bazı uygulamalarda ise, yetersizliği olan çocuklar için açılmış özel alt sınıflar vardır. Öğrenciler

kendi sınıflarında özel eğitim öğretmeniyle derslerini sürdürürler ve sadece belirli dersleri normal gelişim gösteren akranlarıyla alırlar. Bununla birlikte araştırma bulguları yetersizliğin doğumdan sonraki ilk yıllarda tanılanmasının ve erken özel eğitim programlarına başlanmasının çocuğun gelişimi açısından olumlu sonuçlar ortaya çıkardığını göstermektedir” (Odluyurt, 2012, s. 105).

Gerek uygulama süreçlerindeki tecrübeler ve gerekse bilimsel araştırmalar engelli bireyler için en ideal eğitimin kaynaştırma yoluyla gerçekleşeceğini göstermiştir. MEB’de kaynaştırma eğitiminin ve özel eğitimin güçlendirilmesi amacıyla (MEB, 2013, s. 13).

- “Kaynaştırma uygulamalarının yapıldığı okul/kurumlarda destek eğitim odalarının açılması.”
- “Kurumlarda gezerek özel eğitim hizmeti veren öğretmenlerin norm sayılarının arttırılması.”
- “Eğitim sürecinin planlanması ve uygulanmasında öğrencilerin yetersizlik türüne uygun düzenleme yapılması.”
- “Özel eğitim anaokullarının yaygınlaştırılması.”
- “Gerekli durumlarda; görme, işitme, bedensel engelli öğrenciler için özel okul ve kurumlar açılması.”
- “Evde ve hastanede eğitimin, ortaöğretim kademesinde de verilmesi.”

vb. çalışmaları, ilgili birimlerle iş birliği ve eşgüdüm sağlayarak sürdürmektedir. MEB’in özellikle kaynaştırma konusunda uyguladığı politikaların bir sonucu olarak bu alanda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir (MEB, 2013, s. 13).

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin normal yaşlılarıyla, normal okullarda mümkün olan en uzun sürede bir arada eğitime alınmaları, tüm alanlardaki gelişimleri açısından önem arz etmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin normal okullarda kaynaştırma eğitimine alınmaları onların toplum içinde bir öğrenci olarak yaşamlarını kolaylaştırmaktadır. Diğer yandan özürli çocuğun okuldaki arkadaş grubuna katılması ve kabul görmesi, çocuktaki bağımlılık duygusunun azalmasına, güven duygusunun gelişmesine, olumlu öğrenme modelleri edinmesine katkı sağlayacaktır (MEB, 2010, s. 16).

2.2.1.9. Özel Eğitim Sınıfları

Okul öncesi eğitimini tamamlayan ancak, kaynaştırma eğitiminden yararlanmayacak düzeyde olan özel gereksinimli öğrenciler özel eğitim sınıflarına yerleştirilmektedirler. Özel eğitim sınıfları, “genel eğitim okullarının ya da özel eğitim okullarının bünyesinde açılan belirli bir yetersizlik grubundaki (görme, işitme, zihinsel yetersizlik gibi) öğrencilerin birlikte eğitim gördükleri sınıflardır.” Bu sınıflarda öncelikle o yetersizlik grubunda öğretmenlik programını tamamlamış özel eğitim öğretmenleri görev yapmaktadırlar (MEB, ÖEHY, 2009). Burada yer alan öğrencilerin engel türlerinin ve öğrenme özelliklerinin aynı türden olması gerekir. Özel eğitim sınıf öğrencisinde şu özellikler görülebilir: Zayıf işitsel hafızaya sahiptir - hem kısa hem de uzun süreli hafızada tutması güç olur. Tolerans düzeyi düşük ve sinir bozucu seviyesi yüksektir. Zayıf veya zayıf benlik saygısına sahiptir. Dikkati kolay dağılır. Uzun süre çalışmakta güçlük çeker. Genellikle duyguları kontrol edemez. Küçük veya büyük grup etkinliklerini sürdürmekte zorluk çeker. Karmaşık yönergeleri izlemek veya uzun süre boyunca yönergeleri hatırlamakta güçlük çeker. Büyük ve küçük kas gruplarla koordinasyon problemleri vardır. Düşünce esnekliği yoktur; bu sebeple ikna etmek zordur. Zayıf el yazısı becerileri bulunmaktadır.

Öğrenme özürülü gençlerin öğretimi bazı benzersiz ve farklı zorluklar sunacaktır. Bu öğrenciler sadece zaman ve sabrından daha fazla istemekle kalmazlar; Ayrıca, öğrenme potansiyellerini destekleyen ve geliştiren yapısal bir ortamda uzmanlaşmış öğretim stratejileri isteyeceklerdir. Öğrenme özürülü öğrencilerin beceriksiz veya öğrenemeyen öğrenciler olmadığını hatırlamak önemlidir; Bunun yerine, farklı öğrenme yeteneklerine göre uyarlanmış farklı öğretilere ihtiyaç duyarlar. Engelli öğrencileri öğrenirken bu uygun stratejileri kullanılabilir (<https://www.teachervision.com/special-needs/teaching-students-special-needs>; erişim tarihi: 20.11.2017).

- Okuma engelli öğrencilere yönelik sözlü talimatlar verilmeli. Testleri sunma ve materyalleri sözlü olarak sunma; böylece değerlendirme, okuma yeteneğinden yoksun olmaktan aşırı derecede etkilenmez.

- Engelli öğrenciler ile öğrenmede sıklıkla ilerleme kontrolü yapmaları sağlanmalı. Bireysel veya sınıfın hedefine doğru ilerledikleri onlara bildirilmelidir.

- Öğrenme özürlü öğrencilere anında geribildirim verilmeli. Öğrendikleri ile öğrenilenler arasındaki ilişkiyi çabucak görmeleri gerekiyor.

- Mümkün olduğunca kısa kısa aktiviteler yapılmalı. Uzun süren, seçilmiş projeler öğrenme özürlü bir çocuk için özellikle sinir bozucu olabilmektedir.

- Öğrenme özürlü genç soyut terim ve kavramları öğrenmekte güçlük çeker. Mümkün olduğunca somut nesnelere ve olaylar (dokunma, duyma, koku alma vb.) Sağlanmalıdır.

- Öğrenme özürlü öğrencilerin, çok fazla övgü alması gerekir. Sadece "iyi iş çıkardın" ya da "çalışmalarınızı beğendim" diyerek, etkinliği doğrudan tanıma ile ilişkilendiren övgüsel övgü açıklamaları sağladığından emin olunmalı.

- Gerektiğinde, talimatları tekrarlamayı veya hem yazılı hem de sözlü formatta bilgi sunmayı planlamalı. Yine, öğrenme özürlü çocukların duyuşsal yöntemlerini mümkün olduğunca kullanmaları çok önemsenmelidir.

- Mümkün olduğunda birlikte öğrenme faaliyetlerini teşvik edilmeli. Değişik yetenekteki öğrencileri belirli bir projede veya ortak bir hedef doğrultusunda birlikte çalışmaya davet edip, gerçek bir "öğrenen topluluğunun" kolaylaştırıldığı ve geliştirildiği bir atmosfer yaratılmalıdır.

Özel eğitim öğrencisini diğer öğrencilerden ayıran farklı bir sınıfa çekebilirsiniz. Bu, geçmişte normal olabilir. Fakat özel eğitim alanı ilerledikçe çok şey değişmiştir. Bugün özel eğitim, engelli çocuklara yardım etmeye odaklanmıştır. Fakat artık bunun, bütün gün çocukları özel bir sınıfa yerleştirmek olmadığı anlaşıldı. Özel eğitim hizmetleri alan öğrencilerin engelli olmayanlara mümkün olduğunca birlikte eğitim almaları anlayışı benimsenmiştir.

2.2.1.10. Özel Eğitim Okul ve Kurumları

Özel Eğitim uygulamasında yetersizliği olan çocuklar, yetersizlik türlerine göre ayrı okullarda, özelliklerine göre düzenlenmiş programların takip edildiği eğitimi alırlar. İşitme Engelliler Okulu, Ortopedik Engelliler Okulu bu okullara örnek verilebilir ve bu okullar yatılı

veya gündüzlü olabilir (Odluyurt, 2012, s.105). Bu okullar özel ilköğretim okulları ya da eğitim ve uygulama okulları olabilmektedir. Bu okullarda ilköğretim okullarına denkliği kabul edilen özel eğitim programları uygulanmaktadır. Özel eğitim sınıflarında olduğu gibi bu okul ve kurumların bazılarında ilköğretim programı uygulanmakta, bazılarında ise farklı eğitim programları uygulanmaktadır. Yönetmelikte bu okullar şöyle sıralanmaktadır.

- İşitme, görme ve ortopedik yetersizliği olan bireyler için açılan okul ve kurumlar
- Zihinsel yetersizliği olan bireyler için açılan okul ve kurumlar
- Otistik bireyler için açılan kurum ve okullar
- Sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören bireyler için açılan kurum ve okullar
- Üstün yetenekli bireylerin eğitimi amacıyla açılan kurumlar
- Birden fazla yetersizliği olan bireyler için açılan özel eğitim kurumları
- Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için açılan iş okulları
- Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için açılan iş eğitim merkezleri

Genel eğitim programlarının temel alındığı özel eğitim sınıflarını ve özel ilköğretim okullarını bitiren öğrencilere ilköğretim diploması verilmektedir. Genel eğitimden farklı programlar uygulayan özel eğitim sınıflarını ya da eğitim ve uygulama okullarını bitiren öğrencilere ise bu sınıf ya da okulları bitirdiklerini gösteren bir belge verilmektedir. İlköğretimi bitiren özel gereksinimli çocuklar, ortaöğretimlerini öncelikle kaynaştırma uygulamaları yoluyla genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarında ya da özel gereksinimli bireyler için açılan ortaöğretim kuramlarında sürdürmektedirler. Ayrıca, MEB'e bağlı farklı meslek gruplarında açılan çıraklık eğitimi okullarına da devam eden özel gereksinimli bireylerin sayısı bir hayli fazladır. 2011 yılı MEB istatistiklerinde örgün ve yaygın eğitime devan eden özel gereksinimli öğrenci sayısının 170 bin civarında olduğu belirtilmiştir (Özen, 2012, s. 11).

1. "Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini,"
2. "Kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerini"

3. “Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar” (MEB, 2010b, s. 8).

Okul dışı Kurumlarda Özel Eğitim uygulamaları ise, “okullar dışında sürdürülen eğitim çalışmalarınıdır. Bu kurumlarda değişik adlar altında değişik hizmetler verilir. Hastane sınıfları, işitme ve konuşma rehabilitasyon merkezleri, rehberlik ve araştırma merkezleri, özel işlik ya da korumalı iş yerleri gibi. Özel eğitim okul ve sınıflarında normal okul programları uygulanır; ancak, öğrencilerin özellikleri ve öğrenme yeterlikleri dikkate alınarak söz konusu programda denkliği bozmayacak şekilde düzenlemeler yapılır. Özel eğitim okul ve sınıf programları öğrencileri eğitimlerini normal okullarda akranlarıyla birlikte sürdürecektir yeterliklere ulaştırmayı amaçlayan bir yaklaşımla hazırlanır” (Odluyurt, 2012, s. 105).

2.3. Özel Eğitimde Mesleki Eğitim

Mesleki eğitimin her geçen gün gelişmesi ve meslek alanlarındaki çeşitliliğin artması ile bütün bireylerin istihdam edilerek üretici durumuna getirilmesi ve meslek edinmesi fırsatını doğurmuştur. Zihinsel engelli bireylerde gelişen piyasa şartları içerisinde alacakları mesleki ve beceri eğitimi ile bir iş sahibi olabilmektedirler.

Zihinsel engelli bireylerin engel durumlarına göre bir alanda yetiştirilip meslek sahibi olması için bu bireylere verilen mesleki eğitimin önemi artmış ve bu ihtiyaca binaen özel eğitim mesleki eğitim merkezleri (okulları) açılmıştır.

Bu okullarda ortaöğretim seviyesinde hafif düzey zihinsel engelli bireylere mesleki, akademik ve beceri eğitimi verilmekte bu okulların programlarında yer alan meslek alanları öğrencilere tanıtıldıktan sonra öğrenciler bu alanlardan hangisine yatkın ise öğrencinin eğitimi o alanda yoğunlaştırılmakta sonra okulu bitiren zihinsel engelli bireyin okulda öğrendiği mesleki beceri ile bir işe yerleşmesi ve üretici durumuna geçip topluma katkı yapması hedeflenmektedir. Mesleki özel ihtiyaçlar eğitimi, engeli, hastalığı, gelişiminin gecikmesi veya başka bir nedenden dolayı çalışmalarını özel destek isteyen öğrenciler için tasarlanmıştır. Özel ihtiyaçları olan öğrenciler, çeşitli pedagojik araçlarla ve öğrenci refahı hizmetleri vasıtasıyla çalışmalarda bulunur. Amaç, çalışmalarını desteklemek ve bir meslek sahibi olabilmek için

onlara yardımcı olmaktır. Özel ihtiyaçlara yönelik eğitim ve öğretim, her öğrencinin kişisel yetenekleri ve kendi gelişimi ve bir insan olarak büyümesi üzerine kuruludur.

2.3.1. Mesleki Eğitime Geçiş

İlköğretimden mesleki eğitime geçiş sürecinin kolaylaştırılması için mevcut olan tüm kaynak ve bilgiler kullanılmalıdır. Bunlar arasında ilgili kişilere ilişkin çeşitli veriler de yer almaktadır. Ailelerin sürece katılmalarının sağlanması, atölyelerde uygulamaların düzenlenmesi, karar verme sürecinde tamamlanacak olan bir portfolyonun kullanılması gibi uygulamalar bu yaklaşımın unsurları arasında yer almaktadır. Bu unsurlar, çocuğun ve ailesinin karar verme sürecini destekleyecek, ayrıca gelecekte bu öğrencilere öğretmenlik yapacak olan kişiler için de yararlı bir bilgi kaynağı teşkil edecektir. Öğrencinin geçmişiyle ilgili kapsamlı bir bilgi tabanının oluşturulması, özel eğitime ihtiyacı olan gençlerin özel ihtiyaç ve niteliklerinin kavranması, bu gençlerle çalışmayı kolaylaştıracaktır (MEB, 2013, s. 12).

Bu kapsamlı yaklaşım:

1. Bütün paydaşların, öğrencilerin aşağıdaki nitelikleri hakkında bilgi edinmelerini, onları tanımalarını ve gerekli tepkiyi gösterebilmelerini sağlayacaktır:
 - a. Genel ilgi alanları
 - b. Becerileri
 - c. Mesleki tercihleri (ilgi alanları, öğrenme biçimleri, fiziksel gelişimleri),
 - d. Sağlık durumu,
 - e. Özel ihtiyaçları (raporlar, BEP, destek eğitimi raporları vb.)
2. Öğrenciye ve ailesine mesleki alternatifler sunacak, onlara meslek program ve dalları hakkında bilgi verecektir;

3. Öğrencinin ve ailesinin karar alma sürecinde aktif rol oynamalarını, bilgi ve deneyimlerini aktarmalarını ve geleceğe ilişkin olasılıklar konusunda girdide bulunmalarını mümkün kılacak ve onları bu doğrultuda teşvik edecektir;

4. Konuyla bağlantılı her türlü bilginin değerlendirilmesini sağlayacak, öğrenciye ve ailesine sağlanan bu geri bildirim, hedeflenen meslek, özel eğitim ihtiyaçları ve atılacak olan adımlarla ilgili olarak ortak hedeflerin belirlenmesine katkıda bulunacaktır.

2.3.2. Özel Eğitim, Mesleki Eğitimden, İş Yaşamına Geçiş

Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için iş olanakları genellikle yeterli değildir, oldukça karmaşık olan bu nedenler, iş olanaklarının doğası ve engelli bireylerin yeterli olmayan beceri ve yetileri ile ilişkilidir. “bilgi ekonomisi” ne doğru değişen toplumda, işin doğası da değişmektedir. İş piyasaları belirsiz olsa da Avrupa Birliği, “hayat boyu öğrenme” çerçevesi içinde bilgiyi geliştirme ve “iş edinebilme” becerilerini artırma yaklaşımı içerisindedir. Bu tür becerilerin iş sahibi olma oranını arttıracığı ve böylece sosyal eşitlik ve bütünleştirmeyi geliştirebileceğine inanılmaktadır. Gençlerin eğitim-öğretim ve iş arasındaki geçişi daha kolay sağlamaları için okul düzeyinde müfredatlar geliştirilmektedir (MEB, 2013, s. 20). Sürecin başarıya ulaşması için tüm eğitim paydaşlarının birlikte aşmaları gereken bazı engellere aşağıda kısaca değinilmektedir.

Engel 1. İnanç, Tutum ve Beklentiler: “Engelli çocukların normal okullara gidebileceğine inanılmıyorsa, bu durum çocukların normal okullara gitmelerinin önünde aşılabilir bir engel olacaktır. Tüm eğitimciler normal okullara gidebilen ve başarılı olan engelli çocukların olduğuna inanmakta mıdır? Ebeveynler buna inanmakta mıdır? Toplumun diğer üyeleri inanmakta mıdır? Tutumların engel olmaktan çıkması için inanılan şeyler nasıl değiştirilebilir? Bu tür engellerin üstesinden, bütünleştirme eğitimi sürecinin içinde yer alan kişilerin işbirliği içerisinde çalışması yoluyla gelinmesi mümkündür” (MEB, 2013, s. 21).

Engel 2. Eğitim Sistemi: “Tüm eğitim sisteminin tasarlandığı ve yürütüldüğü biçim, ya yeni engeller yaratır ya da mevcut engelleri ortadan kaldırır. Dolayısıyla 4+4+4 sisteminin de fırsatlar yaratması kadar engeller yaratması da muhtemeldir. Mevzuat, akranlarıyla birlikte eğitim alan engelli çocukların önündeki engellerin kaldırılması yoluyla daha fazla

bütünleştirme sağlanmasını desteklemektedir. Özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi esnek olmalıdır. Böylece, görme engelliler alfabeti (Braille) veya işaret dili gibi özel bazı becerileri edinmek için belli bir süre özel eğitim veren bir okula gitmesi gereken çocuklar, bu eğitimin ardından kolayca kaynaştırma eğitimine geçiş yapabilmelidir. Kaynaştırma okulları, engelli öğrencileri desteklemek ve kucaklamak üzere hazır olmalı ve bunun kendileri için bir zorunluluk olduğunu bilmelidir. Engeli veya öğrenme güçlüğü olan çocuklara yönelik destek hizmetleri, ayrı binalarda değil, aynı sınıflarda ve okullarda verilmelidir. Eğitim sisteminin bütünündeki çalışanlar, sistemin kimi özellikleri nedeniyle kasti olmaksızın meydana gelebilecek engelleri belirlemeye ve bu engelleri ortadan kaldırmanın yollarını bulmaya çalışmalıdır” (MEB, 2013, s. 22).

Engel 3. Erişim: “Engelli çocuklar evlerinden okul binalarına ulaşamıyorsa, okul binasına giriş bir engeldir ve çocuklar okula bu nedenle devam edemeyebilir. Farklı engelleri olan çocuklar okula ulaşabiliyor mu ve okul binasına rahatça girebiliyor mu? Çocukların, evlerinden okula güvenle ve kolaylıkla gidebiliyor olmaları gerekir. Okul ortamı görsel, işitsel, fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlar gibi çeşitli özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için güvenli midir? Atölyeler görme, işitme, hareket etme gibi çeşitli yetersizlikleri olan öğrencilere güvenli ve rahat bir iş ortamı sunmakta mıdır? Çocukların okulda temel ihtiyaçlarının karşılanmasının sağlanması için hangi düzenlemelerin yapılması gereklidir? Hangi çocuklar bu düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır? Çocukların içme suyuna erişimi, kullanabilecekleri tuvaletlerinin olması, rahat oturabilecekleri ve çalışabilecekleri sıra ve masalarının olması, destekleyici görsel ve işitsel ortamların bulunması gibi temel ihtiyaçları karşılanmıyorsa, bu durum çocukların okula devam etmelerinin önünde bir engeldir. Bu ve benzeri sorular erişimin düzeyi ile ilgili durumu ortaya koymaktadır” (MEB, 2013, s. 23).

Engel 4. Eğitim Programı ve Öğretim Yöntemleri: “Bazı çocuklar müfredatın içeriğini öğrenmelerinin önünde bir engel olarak görmektedir. Bu nedenle müfredatın çocukların başarısını sağlayacak şekilde uyumlaştırılması gerekir. Peki başarıyı ve mesleki hazırlık sürecini desteklemek için 9. sınıf müfredatında ne gibi değişikliklerin yapılması gereklidir? Mevcut 10. sınıf mesleki eğitim müfredatında sınıf düzeyinde ne gibi bireysel uyarlamalar yapılabilir? İstihdama geçiş sürecini desteklemek üzere hangi mesleki beceriler kazandırılabilir? gibi sorular üzerinde düşünmek gerekmektedir. Bu anlamda öğretim sürecinin bireyselleştirilmesine ve destek eğitimi süreçlerinin geliştirilmesine tüm öğrencilerin ihtiyacı vardır” (MEB, 2013, s. 23).

Engel 5. Değerlendirme: “Uygun olmayan değerlendirmeler, çocukların ne öğrendiklerini göstermeleri önünde bir engel olabilir. Değerlendirmeler sırasında müfredat değiştirilmediyse standartlardan ödün vermeksizin engeli veya diğer özel ihtiyaçları olan adayların gereksinimlerine de cevap verecek şekilde değişiklikler yapılmalıdır. Engeli veya diğer özel ihtiyaçları olan çocuklar tüm müfredata erişemeyebilir. Bu çocuklara uygulanacak değerlendirmelerin, yapılan değişikliklere uygun olarak tasarlanması gerekmektedir” (MEB, 2013, s. 23).

2.3.3. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri - Okulları

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde(Okullarında) eğitim gören öğrencilerin eğitimleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Meslek Alanları ve bu Mesleklerin Dalları çizelgesi ile tespit edilmiştir. Buna göre Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde (Okullarında) On Sekiz meslek alan dalı ile dört adet mesleki gelişim Modülü çerçeve programa alınmış ve Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde (Okullarında) zihinsel engelli öğrencilere bu meslek dallarına ait bilgi ve beceri dersleri verilmektedir (MEB, 2016, s. 4).

Tablo 1: Meslek Alanları ve Dalları

ALAN ADI	DAL SAYISI	MODÜL SAYISI	DALIN SÜRESİ (Ders Saati)	TOPLAM SÜRE (Ders Saati)
El Sanatları Teknolojisi	1. El Dokuma	12	599	1995
	2. Dekoratif El Sanatları	22	713	
	3. Dekoratif Ev Tekstili	12	683	
İnşaat Teknolojisi	1. Ahşap Kaplama	4	158	1121
	2. Doğrama Montajı	5	148	
	3. Tuğla Duvarcılık	1	100	
	4. Seramik ve Karo Kaplama	7	193	
	5. Sıvacılık	2	144	
	6. Yapıda Yalıtım	4	108	
	7. Yapıda Dekorasyon	12	270	
Kimya Teknolojisi	1. Kolonya Üretimi	3	69	245
	2. Sabun Üretimi	3	93	
	3. Mum Üretimi	3	83	
Matbaa Teknolojisi	1. Ciltleme	12	186	501
	2. Tampon Baskı	4	60	
	3. Alternatif Baskılar	6	105	
	4. Serigrafi Baskı	5	66	
	5. Ambalaj- Kartonaj	6	84	
Metal Teknolojisi	1. Metal Şekillendirme	8	280	280

Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	1. Mobilya ve İç Mekân ve Teknolojisi	10	884	1884
	2. Mobilya Süsleme Sanatları	10	1000	
Motorlu Araçlar Teknolojisi	1. Otomotiv Elektromekanikerlik	7	108	350
	2. Otomotiv Boyacılığı	11	242	
Seramik ve Cam Teknolojisi	1. Çinicilik	6	136	272
	2. Serbest Keramik Şekillendirme	3	80	
	3. Sır Üstü Dekorlama	1	36	
	4. Dekoratif Cam Boyama	1	20	
Tekstil Teknolojisi	1. Dokuma Desinatörlüğü,	3	320	590
	2. Tekstil Baskı ve Desen	4	270	
Tesisat Teknolojisi ve İklimlendirme	1. Yapıda Tesisat Sistemleri	19	502	502
Gıda Teknolojisi	1. Gıda İşleme	68	1368	1368
Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	1. Ön Büro	7	323	1179
	2. Kat Hizmetleri	14	856	
Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri	1. Saç Bakımı	9	730	1600
	2. Cilt Bakımı	10	660	
	3. Makyaj	4	210	
Tarım	1. Bahçe Bitkileri	38	1241	2641
	2. Tarla Bitkileri	26	736	
	3. Süs Bitkileri	18	502	
	4. Peyzaj	6	162	
Yiyecek İçecek Hizmetleri	1. Mutfak	31	1034	1896
	2. Servis	19	588	
	3. Bulaşık	12	274	
Bilişim Teknolojileri	1. Bilgisayar Teknik Servisi	10	800	1712
	2. Web Programcılığı	9	912	
Büro Yönetimi	1. Büro Elemanı	23	1658	1658
Giyim Üretim Teknolojisi	1. Hazır Giyim Model Makineciliği	26	648	1692
	2. Deri Giyim	8	132	
	3. Kadın Terziliği	15	440	
	4. Erkek Terziliği	14	472	
TOPLAM (18 Alan)	50 Dal	573 Modül	21486 Ders Saati	

(MEB, 2016, s. 5).

Tablo 2: Mesleki Gelişim Modülleri

Modülün Adı	Süre (Ders Saati)
İletişim	120
Toplumsal Yaşam	80
Çalışma Hayatı	80
İş Sağlığı ve İş Güvenliği	120

(MEB, 2016, s. 5).

2.3.3.1. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerine (Okullarına) Öğrenci Alımı

İlköğretimi bitirip Ortaöğretime geçiş hakkını kazan hafif düzey zihinsel engelli öğrenciler akademik, beceri ve mesleki dersleri alacakları özel eğitim mesleki eğitim merkezlerine (okullarına) gitme hakkı kazanırlar.

Öğrenciler bu okullara rehberlik araştırma merkezlerinden(RAM) alacakları ‘Yöneltme’ raporları ile başvururlar. Öğrenciler rehberlik araştırma merkezlerinde ‘özel eğitim kurulu’ tarafından tanılamaya tabi tutulur, gerekli şartları taşıdığı tespit edilir ise özel eğitim mesleki eğitim merkezlerine (okullarına) yöneltmeleri yapılarak bu okullarda eğitim görmeleri sağlanır.

2.3.3.2. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Tanılama Süreci

Bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından yaşlılarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren öğrenciler, eğitim ve öğretim süreci içerisinde gözlemlemek suretiyle fark edilebilirler. Fark edildikleri andan itibaren özel eğitime ihtiyacı olduğu düşünülen öğrenciyle ilgili aşağıda belirtilen çalışmaların sınıf öğretmeni tarafından yapılması gerekmektedir (MEB, 2010, s. 12).

- “Öğrenciye ilişkin gözlemlerini aile ile paylaşır, öğrencinin sağlık problemi olup olmadığının belirlenmesi için aileyi sağlık kurumlarına yönlendirir.”
- “Öğrencinin günlük çektiği alanları azaltmak ve sınıf içi etkinliklere uyumunu sağlamak için bilgi toplar.”
- “Okulun rehberlik ve psikolojik danışma servisini konu ile ilgili bilgilendirerek, önerilerine başvurur.”
- “Toplanan bilgilerin değerlendirilmesi ve öğrenci eğitsel değerlendirmeye gönderilmeden önce sınıftaki akademik ve sosyal ortama dâhil etmek için gerekli tedbirleri alır.”
- “Öğrencinin kaydettiği gelişmeleri izler ve alınan tedbirleri gözden geçirir.”

•“Alınan tedbirlere rağmen öğrenci eğitim hizmetlerinden yararlanamadığı takdirde, özel eğitim ihtiyacının belirlenmesi amacıyla öğrenciyle ilgili olarak Eğitsel Değerlendirme İsteği Formunu doldurarak okul idaresine teslim eder.”

2.3.3.3. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Özel eğitimde öğrencinin öğrenmesini ölçmek için kullanılan testler ve diğer araçlar, öğretmenin sınıf içi gözlemlerinin ve kararlarının yerini almaktan çok, öğretmenlerin öğrenciler hakkında daha çok bilgi sahibi olmaları için sınıf içi gözlemlerini tamamlamaya dönük olarak kullanılmalıdır. Ölçme ve değerlendirme araçlarını seçerken öğretmenin aşağıda yer alan ölçme ve değerlendirme amaçlarını göz önünde bulundurması önem arz etmektedir (MEB, 2016, s. 11). Mesleki özel ihtiyaçlar eğitimi, engeli, hastalığı, gelişiminin gecikmesi veya başka bir nedenden dolayı çalışmalarıyla özel destek isteyen öğrenciler için tasarlanmıştır. Özel ihtiyaçları olan öğrenciler, çeşitli pedagojik araçlarla ve öğrenci refahı hizmetleri vasıtasıyla çalışmalarda bulunur. Amaç, çalışmalarını desteklemek ve bir meslek sahibi olabilmek için onlara yardımcı olmaktır. Özel ihtiyaçlara yönelik eğitim ve öğretim, her öğrencinin kişisel yetenekleri ve kendi gelişimi ve bir insan olarak büyümesi üzerine kuruludur.

- “Bireyin yeterli ve yetersiz olduğu alanları belirlemek.”
- “Öğrenciler için geçerli ve uygun eğitim programları hazırlamak ve bu programların etkisini ölçmek.”
- “Bireyin bir konuyu öğrenmeye ne kadar hazırlıklı olduğunu belirlemek.”
- “Öğrencilerin bir sonraki konuya geçmek için hazır olup olmadıklarını belirlemek.”
- “Öğretimin ve öğretim materyallerinin etkinliğini belirlemek.”
- “Öğrencilerin dersin öğrenme hedeflerinin ne kadarını gerçekleştirdiklerini belirlemek.”
- “Bireyin gelişimini her aşamada değerlendirmek.”

- “Eğitim öğretim süreci içerisinde öğrencilerin nasıl ve ne kadar ilerleme kaydettiklerini belirlemek.”
- “İzleme ve yönlendirme kurulunun öğrenci hakkında karar verme sürecini kolaylaştırmak.”
- “Velilere çocuklarının gelişimi hakkında verilecek bilgi ile ilgili verileri toplamak.”
- “Bireyin gelişimlerine yönelik geri bildirimde bulunmak.”
- “Öğretim sonucunda bireyin ulaştığı en son düzeyi ve bireye hangi notun verileceğini belirlemek.”

2.4. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Yapılan Çalışmalar

Yaman (2015) Ankara İli, özel eğitim merkezi eğitim merkezlerinde görev yapan yöneticiler ile öğretmenlerin iş doyumları düzeyleri incelemiştir. Araştırma; 2013-2014 eğitim-öğretim yılı ikinci döneminde, Ankara ili sınırları içinde bulunan, 9 ayrı resmi "özel eğitim mesleki eğitim merkezi"nde görev yapan 22 yönetici ve 162 öğretmen olmak üzere toplam 184 eğitim çalışanını kapsamaktadır. Bu eğitim çalışanlarından, "ulaşılabilen Örnekleme grubu" olarak, anketlere katılım sağlayan, doğru ve eksiksiz olarak anketleri dolduran, 21 yönetici ve 71 öğretmen olmak üzere, toplam 92 kişinin verileri kullanılmıştır. Yapılan bu ankette iş doyum düzeylerini belirlemek amacıyla; 37 ifadenin yer aldığı, istek ve algılara yönelik "iş doyum ölçeği" ve katılımcılar hakkında bilgi almak amacıyla hazırlanan, 18 ifadenin yer aldığı "kişisel bilgi formu" kullanılmıştır. Yapılan ankette yöneticiler ve öğretmenler iki kısımda ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Her bir soruya verilen yanıtlar tek tek analiz edilip yorumlanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde, SPSS 20 bilgisayar programı, frekans ve yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma, t-testi ve anova teknikleri ve coranbalh alpa teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada iş doyumunu değişkenlerinden yaş, cinsiyet, kıdem, mezun olunan program gibi bireysel etmenler ve örgüt ortamları, ücret, okul yönetimi ile çalışanlar arası ilişkiler gibi örgütsel etmenler ele alınmıştır. Araştırma sonucunda iş doyum ölçeğine göre, yönetici ve öğretmenlerin istek ve algı düzey puanlarının aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma, bulunmamıştır. İş doyum etken puanı ortalama değerleri alt alta sıralanmış ve her iki grupta da, iş doyum etkenlerine dönük istek ve algılara ilişkin ortalama değerlerde, çalışma koşulları, örgütsel ortamlar iş ve nitelik etkenlerinin, ücret, birlikte çalışılan

kimseler ve gelişme yükselme olanakları iş doyum etkenlerine göre, daha yüksek ortalama değerler aldığı görülmüştür. Dolayısı ile istek ve algı sonuçları açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ortalama değerlere göre bakıldığında, "orta düzey" bir iş doyumuna olduğu gözlenmiştir. Yaş, cinsiyet, kıdem ve mezun olunan program demografik değişkenlerine göre alınan puanlara bakıldığında, gruplar arasında istatistikî olarak anlamlı bir farklılaşma yoktur. Bu bulgular doğrultusunda, Ankara İli, özel eğitim merkezi eğitim merkezlerinde görev yapan yöneticiler ile öğretmenlerin iş doyum düzeyleri arasında, istatistikî olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

Düzcü (2015)e alınarak eğitim programları hazırlanmaktadır. Bu eğitim programlarından birisi de hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için hazırlanmış "özel eğitim mesleki eğitim merkezi programı'dır. Bu araştırmada 27.09.2004 yılında TTKB'nin 142 sayılı kararı ile uygulamaya konulan ve "özel eğitim mesleki eğitim merkezi programı" içinde yer alan "Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada karma model kullanılmıştır. Bu kapsamda 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ili sınırları içinde bulunan tüm özel eğitim mesleki eğitim Merkezleri çalışma grubunu oluşturmuştur. Anket yoluyla 110 öğretmenin görüşleri alınmış, dört kurum yöneticisi ile görüşme ve dört sınıfta gözlem yapılmıştır. Ayrıca Türkçe programı araştırmacı tarafından önceden belirlenen ölçütler doğrultusunda doküman analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Anket yoluyla elde edilen sonuçlarda; özel amaç ve davranışlarının yeterince somut ve zihinsel engelli öğrencilere kazandırılabilir ve ölçülebilir nitelikte olmadığı, öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olmadığı, program içeriğinin zihinsel engelli öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmadığı, programda yeteri kadar materyal, öğretim yöntem ve teknikleri önerilmediği, programın ölçme ve değerlendirme yaklaşımının zihinsel engelli öğrenciler için uygun olmadığı ve ders saatinin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Yönetici görüşmeleri ile elde edilen sonuçlarda; programın daha etkili uygulanabilmesi için öğretim materyallerine ihtiyaç duydukları, Türkçe ders programının haftalık ders saati süresinin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Gözlem sonuçlarında; öğretmenlerin amaç ve davranışlara ilişkin görsel, işitsel ve dokunsal materyal ve uygun öğretim yöntem–teknik kullanımının zayıf olduğu, sınıf ortamında yeterli materyalin olmadığı belirlenmiştir. Doküman analizi sonuçlarında ise; programda önerilen materyallerin güncel olmadıkları, özel amaçların davranış alanlarına göre dağılımına bakıldığında eşit bir dağılım yapılmadığı, işleniş örneğinin yetersiz kaldığı, Türkçe programında önerilen yöntem ve tekniklerin diğer ders programlarında da önerildiği ve

duyuşsal özelliklerini ölçmeye yönelik ölçme araçları ve tutum ölçekleri önerilmediği belirlenmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın katılımcı görüşleri ile doküman analizinden elde edilen ortak sonuçlara göre birçok eksiklik gösterdiği ve bu eksikliklerden özellikle; ölçme yöntem/yaklaşım/teknikleri, öğretim materyalleri, özel amaç ve davranışlar ve içeriğe ilişkin eksikliklerin ön plana çıktığı belirlenmiştir. Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, öğretim programı, program değerlendirme, özel eğitim mesleki eğitim merkezi

Kocaman (2015) ülkemizde özel eğitim okul yöneticilerinin karşılaştığı sorunların incelenmesi amacıyla il milli eğitim müdürlüklerinin izni dahilinde İstanbul ve Konya illerinde bulunan özel eğitim okullarında görev yapmakta olan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 28 yönetici ile görüşülerek bilgi toplanmıştır. İstanbul ve Konya illerinin örneklem seçilmesinin sebebi özel eğitim alanında değişik özelliklere sahip olan çevrelerin araştırma kapsamına dahil edilebilmesidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanan araştırma verileri içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma bulguları ülkemizdeki özel eğitim okul yöneticilerinin yönetsel, bürokratik ve eğitim politikaları alanlarında sorunlarla karşılaştığını; yöneticilerin bu sorunların bir kısmı ile başa çıkabildiğini, bir kısmını çözmek için merkezi yönetim boyutunda kapsamlı desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Araştırma sürecinde özel eğitim alanında asgari standartların sağlanması bakımından; personel sayısının ve niteliğinin, okulların fiziksel şartlarının ve kapasitelerinin, özel eğitim alanına özgü materyallerin, müfredat ve kaynak kitapların içeriklerinin ve en önemlisi devlet tarafından sağlanmakta olan ödeneklerin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak, bürokratik sürecin hızlı ve etkin işlemediği, özel eğitime muhtaç çocuk sahibi ailelerin genelinin çocuklarının eğitimine kayıtsız kaldığı ortaya çıkmıştır.

Şensoy (2014) giyim üretim teknolojisi alan eğitiminin zihinsel engelli öğrencilerdeki sosyal ve alansal davranış gelişimi üzerine katkısını veli görüşleriyle belirlemek ve velilerin çocuklarının eğitime ilişkin beklentilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca araştırmada giyim üretim teknolojisi alan eğitiminin zihinsel engelli öğrencilerdeki sosyal ve alansal davranış gelişiminin cinsiyet, eğitime başlama yaşı ve özel eğitim mesleki eğitim merkezine devam etme süresi değişkenleri açısından da incelenmiştir. Araştırmada tarama modeline dayalı betimsel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Türkiye'de giyim üretim teknolojisi alan eğitimi veren 8 özel eğitim mesleki eğitim merkezi tespit edilmiştir. Tespit edilen okullarda verileri toplamak amacıyla geliştirilen anket formu 179 öğrenci velisine uygulanmıştır. Anket soruları, velilerin çocuklarının eğitime ilişkin beklentileriyle ve özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde giyim

üretim teknolojisi alan eğitimi öğrencilerinin sosyal ve alan beceri kazanımlarıyla ilişkilidir. Anket uygulaması sonucunda elde edilen verilerin analizi için SPSS for Windows (15.0) programından yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde verilen giyim üretim teknolojisi alan eğitiminin öğrenci davranışlarına katkısının olduğu veli görüşleriyle tespit edilmiştir. Öğrencinin eğitime başlama yaşıyla sağlıklı ve etkili iletişim kurabilme davranışı arasındaki ilişki değerlendirildiğinde $p < ,05$ anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğrenci cinsiyeti ve daha çok paylaşımda bulunabilme davranışı karşılaştırıldığında da $p < ,05$ anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer davranışlarla cinsiyet, öğrencinin eğitime başlama yaşı ve özel eğitim mesleki eğitim merkezlerine devam etme süresi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde $p < ,05$ anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Şahin ve Dilek (2012) Tekirdağ'da özel eğitim okulu veya merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenleri tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmada, veri toplama amacıyla Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılmıştır. Veriler, Tekirdağ ilinde faaliyetlerini sürdüren 7 özel eğitim okulu veya merkezinden toplanmıştır. Araştırmaya toplam 109 öğretmen katılmıştır. Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin bazı demografik ve mesleki değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda, çalışma ortamından memnuniyet, takdir ve iş yükü algısının “Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşmanın” belirleyicileri arasında olduğu; yaş ve çalışma süresinin ise “Kişisel Başarıda Düşmenin” belirleyicileri arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, araştırma grubunda yer alan bireylerin cinsiyetinin veya medeni durumunun tükenmişlik düzeylerini etkilemediği tespit edilmiştir.

MEB (2010), da yapılan bir çalışmada Özel Eğitim Hizmetleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi isimli araştırma pratikte Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin özel eğitim okullarında ne düzeyde uygulandığına ilişkin bilgilerin sağlanması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında çeşitli tür ve kademelerdeki özel eğitim okullarında görev yapmakta olan yönetici ve öğretmenlerin ve ayrıca bu okullarda öğrenim görmekte olan çocukların velilerinin görüşleri alınmış, özel eğitim okullarında niteliğin artırılması için mevcut sorunlar belirlenerek bu sorunlara çözümlerin oluşturulması hedeflenmiştir. Araştırmanın örneklemi 54 ilde bulunan değişik tür ve kademe de toplam 119 okulda öğrenim görmekte olan çocukların velileri ve bu okullarda görev yapan öğretmenler ve yöneticilerdir (MEB, 20102). Araştırmanın sonuçlarında, engellilerle ilgili mevzuatın tatbik edilmesi aşamasında mevcut uygulamaların yetersiz olduğu

konusunda öğretmen ve velilerin aynı görüşte oldukları, özel eğitim okullarında verilen eğitimi velilerin öğretmenlere göre daha olumlu buldukları belirtilmektedir.

Demirkıran (2005), Araştırmasında öncelikle resmi ve özel özel eğitim kurumlarında bilgisayar kullanılan ortamlar ile bilgisayar destekli eğitime yönelik donanım ve yazılım imkanlarını incelemiştir. Farklı engel türlerinde çalışan özel eğitim meslek elemanlarının özel eğitimde bilgisayar destekli eğitime yönelik görüşlerinin tespit edilmesi gereğinden hareketle, bu araştırmada zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli, spastik engelli, otistik engelli çocuklarla çalışan özel eğitim meslek elemanlarının görüşleri belirlenmiştir. Özel eğitim meslek elemanlarının özel eğitimde bilgisayar destekli eğitime yönelik görüşleri ile Bilgisayar Tutum ölçeğinden almış oldukları puanların engel türüne göre farklılaşma durumu sorgulanmıştır. Ayrıca özel eğitim meslek elemanlarının demografik özelliklerine göre bilgisayar tutumları incelenmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde hesaplamaları ile tek yönlü Varyans analizi, LSD testi ve ilişkisiz grup t-Testi istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, özel eğitim kurumlarında yeterli bilgisayar bulunmakla özel eğitimde bilgisayar destekli eğitime yönelik donanım ve yazılım imkanlarının bulunmadığı görülmüştür. Özel eğitimde bilgisayar destekli eğitim uygulamalarının öğrencilerin başarısını artıracak yönünde, görme, işitme ve spastik engel grubunda çalışan özel eğitim meslek elemanlarının zihinsel ve otistik engel grubundaki özel eğitim meslek elemanlarından daha olumlu görüşe sahip oldukları görülmüştür. Tüm engel gruplarında çalışan özel eğitim meslek elemanlarınca bilgisayar destekli eğitim uygulamalarının özel eğitim hizmetlerine dinamizm getireceği görüşü paylaşılmaktadır.

Başaran (2001), çalışmasını İzmir İl Merkezinde bulunan zihinsel, görme ve işitme özürülü çocuklara eğitim veren 7 okulda çalışan 170 öğretmenin (104 K, 66 E), cinsiyet, farklı özür grubu ile çalışma ve farklı uzmanlık alanında yetişmiş olmaları ile çalışma koşulları ve mesleki doyumlarının ilişkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmanın evrenini 1996-1997 öğretim yılında, İzmir il merkezinde bulunan tüm özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise özel eğitime muhtaç çocuklara hizmet veren 'resmi' kurumlarda çalışan 170 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre öğretmenlerin istekleri dışı idari atama, özel eğitim bölümü mezunu olmaları ve koşullar nedeniyle özel eğitimi seçtikleri; %25'inin özel eğitimden ayrılmak istediği, çalışma koşullarını yetersiz buldukları ve özel eğitim okulları arasında en ağır yükün öğretilebilir çocuklar okullarında çalışan öğretmenlerde olduğu belirlenmiştir. Kurumlardaki araç gereç

yetersizliği, programlardaki eksiklikler, özelliklerini yeterince tanımadıkları çocuklarla çalışmak zorunda, kalmaları, personel yetersizliği nedeniyle çocukların özel bakımını üstlenmek zorunda olmaları, bilgi ve beceri yönünden danışabilecekleri uzmanların bulunmaması gibi nedenler çalışma şartlarını zorlaştırmaktadır. Buna bağlı olarak da özel eğitim kurumlarında sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri normal çocuklarla çalışmak üzere kurum değiştirmekte, özel eğitim öğretmenleri ise orta öğretim rehber öğretmen kadrosuna geçme çabasına girmektedirler (Başaran, 2001).

Ege ve diğerleri (2004), bu araştırmada engellilerin yaşamlarında farklı ortam ve evrelerde geçiş hizmetlerinin yeterli düzeyde sağlanamadığı, izlenme sürecinin işlemediği, mesleki beceri kazandırma olanaklarının yetersiz olduğu, disiplinler arası ekip yaklaşımının eksikliği ve bireyselleştirilmiş eğitim programlarının eksik uygulandığı tespit edilmiştir. Ayrıca etkili öğretim yöntemlerinin uygulanmasının yetersiz düzeyde olduğu, engelliliği önleyecek olan erken müdahale programlarının yaygın olmadığı kaynaştırmanın yeterince yaygın olmadığı ve özel eğitim öğretmenlerinin, genel eğitim öğretmenlerinin ve ailelerin destek hizmetlerden yeteri kadar faydalanamadığı ifade edilmiştir.

Sağıroğlu (2006) tarafından yapılan araştırmanın amacı, özel eğitime muhtaç çocuklara sahip olan ailelerin; çocukların eğitim gördüğu özel eğitim kurumlarından beklentilerini belirlemek, kurumların belirlenen beklentilere göre düzenleme yapmalarını sağlamak, ailelere rehberlik etmek, kurum personeline ve kurum yöneticilerine yol göstermektir. Araştırmanın örneklemini Kocaeli il merkezinde faaliyet gösteren üç özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden öğrencilerin velisi olan 81 anne ve 81 baba oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri anket yoluyla toplanmıştır ve varyans analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçlar kapsamında ailelerin; kurumlarda görev yapan personelin devamlılığı, eğitim saatlerinin değişmemesi, eğitimin gün boyu sürmesi ve çocuklarının yaşlarına oranla mesleki eğitim becerilerinin de yer verilmesi konularında beklentileri olduğu görülmüştür. Ayrıca kurum binalarında bahçe ve asansör bulunmasının, binaların çok katlı olmamasının ve olası

tehlikelere karşı binalarda gerekli tedbirlerin alınmasının aileler tarafından önemsendiği belirtilmektedir.

Anne ve babaların; çocuklarının eğitimleri ve özellikleri, onların bakımlarını nasıl yapabilecekleri, daha sonraki aşamada ne ile karşılaşacakları, okul zamanı geldiyse ne gibi işlemler yapacakları, hangi okula nasıl yerleştirecekleri konularında devamlı bilgilendirmeyi bekledikleri görüldüğü bildirilmektedir. Anne babalar çocuklarının bakımından dolayı kendilerini sosyal bakımdan dışlanmış hissettikleri, genellikle aynı gereksinime sahip aileler ile birlikte olmaktan mutluluk duydukları, birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunmak ve ortak değerlerini paylaşmak istedikleri için; birlikte yürütecekleri etkinliklerin (toplantı, gezi, tiyatro, sergi vb.) hazırlanması aileler adına çok olumlu olacağı ifade edilmiştir. Buna ek olarak özel gereksinimli çocukların özelliklerine göre binaların fiziksel ortamları ile eğitimde kullanılacak araç ve gereçlerin yeterli düzeyde bulundurulması ve ailelerin gereksinim özelliklerine göre konferans, seminer, panel vb. etkinliklere daha çok yer verilmesi araştırmanın diğer önerileri arasındadır (Sağıroğlu, 2006).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin analiz edilmesinde yararlanılan istatistiksel tekniklerle ilgili bilgiler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada; zihinsel engelli bireylere orta öğretim düzeyinde verilen mesleki eğitimde yaşanan sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma belirlenen kişilerden bilgi almaya dayalı olduğundan nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Nitel araştırmada araştırılan durum, sosyal olgu, olay, normlar ve değerler belirlenmeye, bağlı buldukları çevre içerisinde araştırılmaya ve anlaşılmaya çalışılır. Ayrıca nitel araştırma tekniklerinin araştırma ortamına göre, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olması önemli özelliklerindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yapılan çalışmada görüşülen yönetici, öğretmen ve öğrenci velilerin samimi duygu ve düşüncelerini anlamak amacı ile derin ve detaylı bilgi edinmek gerektiği için nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan veri toplama yöntemlerinden olan görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin özelliği görüşülen kişilerin deneyimlerini ve bakış açılarını derinlemesine ortaya koymak olduğu için bu çalışmamızda veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi tercih edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme yönteminde araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme formu hazırlar. Görüşme formunun hazırlanmasına ek olarak araştırmacı görüşmenin gidişatına bağlı olarak değişik sorularla görüşmenin akışını olumlu etkileyerek kişinin yanıtlarını detaylandırmasını sağlayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle eğitimbilim araştırmalarına daha uygun bir teknik görünümü vermektedir (Türnüklü, 2000).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 Eğitim Öğretim yılında İstanbul Kartal Yakacık Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu), Kartal Şehit Recep Büyük Özel Eğitim Mesleki Eğitim Uygulama Merkezi (Okulu), Tuzla Vala Gedik Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) ve Sultanbeyli Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) öğretmen, veli ve okul yöneticilerinden oluşan 28 kişi oluşturmaktadır.

Kod	Yaş	Cinsiyet	Görüşme Yapılan Kişi
V.1	43	Kadın	Veli
V.2	35	Kadın	Veli
V.3	38	Kadın	Veli
V.4	56	Erkek	Veli
V.5	31	Kadın	Veli
V.6	36	Erkek	Veli
V.7	45	Kadın	Veli
V.8	47	Kadın	Veli
V.9	52	Erkek	Veli
V.10	38	Erkek	Veli
V.11	49	Kadın	Veli
Ö.1	29	Kadın	Öğretmen
Ö.2	32	Kadın	Öğretmen
Ö.3	51	Kadın	Öğretmen
Ö.4	49	Erkek	Öğretmen
Ö.5	36	Erkek	Öğretmen
Ö.6	33	Kadın	Öğretmen
Ö.7	38	Kadın	Öğretmen
Ö.8	35	Erkek	Öğretmen
Ö.9	36	Kadın	Öğretmen
Ö.10	37	Kadın	Öğretmen
Ö.11	44	Kadın	Öğretmen
Ö.12	48	Erkek	Öğretmen
Y.1	52	Kadın	Yönetici
Y.2	48	Kadın	Yönetici
Y.3	37	Erkek	Yönetici
Y.4	29	Erkek	Yönetici
Y.5	27	Erkek	Yönetici

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın amacına bağlı olarak oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesi için oluşturulan demografik bilgi formu, ikinci kısım ise görüşme sorularının yer aldığı bölümdür.

Bu araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme sorularının hazırlanma öncelikle mesleki eğitim veren okullardaki öğretmen ve yöneticilerle görüşülmüş karşılaşılan problemler not edilmiş ve görüşmede sorulması gereken açık uçlu sorular belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen bu sorular alan uzmanlarına danışılmış ve uzman görüşleri alınarak yeniden şekillenmiştir. Sonuçta aşağıdaki soruların yer aldığı geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları uygulanmıştır. Uygulama esnasında yapılan görüşmeler ses kaydına alınmıştır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilme Süreci

Veri toplama aracı hazırlanırken alan yazın taraması yapılarak işe başlanmıştır. Alan yazın tarandıktan sonra görüşme soruları oluşturulmuş ve bu sorular uzmanlar tarafından incelendikten sonra gerekli görülen değişiklikler yapılmıştır. Pilot çalışma için örneklem dışından iki yönetici ile görüşme yapılmış, bu görüşmeler ışığında gerekli görülen değişiklikler uzmanların kontrolünde tekrar yapıldıktan sonra veri toplama aracı son halini almıştır.

3.3.1. Okul Yöneticilerine Yöneltilen Görüşme Soruları

1. Genel olarak Milli Eğitim Bakanlığının mevzuatının yeterliliği ne ölçüdedir?
2. Eğitim kurumlarının fiziki şartlarının özel eğitim mesleki eğitime uygunluğu ne ölçüdedir?
3. Öğretmenlerin Özel eğitim alanındaki yeterlikleri istenen seviyede midir?
4. Mesleki eğitim verilirken reel sektörün zihinsel engelli öğrenciye bakış açısı nedir ve çalıştırma konusunda istekli midir?
5. Zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitimde, eğitim materyalleri istenen düzeyde midir?
6. Zihinsel engelli bireylere orta öğretim düzeyinde verilen mesleki eğitimin başarıya ulaşması için öğrenci velilerinin sürece katılmaları/katılmamaları nasıl bir etki yapmaktadır?
7. Mesleki eğitim paydaşları olan okul yönetimi, öğretmen, mesleki sektör temsilcileri, öğrenci velileri arasındaki eş güdüm yeterli midir? Ve bu süreci nasıl etkilemektedir?

8. Ailelerin özel eğitim ve mesleki eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
9. Yöneticilerin zihinsel engelli bireylere yönelik mesleki eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
10. Zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitimin amacına ulaşabilmesi için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

3.3.2. Öğretmenlere Yöneltilen Görüşme Soruları

1. Okulun eğitimsel sürecinde öğrencilerin mesleki eğitimini değerlendirir misiniz?
2. Genel olarak Milli Eğitim Bakanlığının mevzuatının yeterliliği ne ölçüdedir?
3. Eğitim kurumlarının fiziki şartlarının özel eğitim mesleki eğitime uygunluğu ne ölçüdedir?
4. Zihinsel engelli bireylere verilen Mesleki eğitimde, eğitim materyalleri istenen düzeyde midir?
5. Ailelerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
6. Özel eğitimde görevlendirilen Personel yeterliliği hangi düzeydedir?
7. Öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
8. Özel eğitimde verimliliğin artırılması için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

3.3.3. Velilere Yöneltilen Görüşme Soruları

1. Eğitim kurumlarının fiziki şartlarının özel eğitim mesleki eğitime uygunluğu ne ölçüdedir?
2. Ailelerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
3. Özel eğitimde görevlendirilen Personel yeterliliği hangi düzeydedir?
4. Öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
5. Yöneticilerin zihinsel engelli bireylere yönelik mesleki eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
6. Özel eğitimde verimliliğin artırılması için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

3.4. Verilerin Toplanması

Veriler nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde sorular araştırmacı tarafından önceden hazırlanır ancak görüşmenin gidişatına göre araştırmacı tarafından değişik sorularla görüşmenin yönü olumlu yönde değiştirilerek görüşmenin daha da detaylanması sağlanır. Veriler toplanmadan önce görüşmelerin yasal dayanak çerçevesinde yapılabilmesi için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğünden resmi izin alınmıştır. Ayrıca görüşmeler ses kaydına alınmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Görüşmeler tamamlandıktan sonra kayıt altına alınan ses dosyaları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Elde edilen görüşme metinleri veri içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu aşamada görüşmelerden elde edilen transkriptler ayrı ayrı değerlendirilmiş ve yapılan bu değerlendirmenin sonucunda her bir sorunun cevaplarını kapsayan kategorilerin de yer aldığı cevap anahtarı niteliğinde özel bir form oluşturulmuştur. Verilerin incelenmesi sonucunda çözümlenmesi daha önceden yapılmış olan görüşme sayfalarının kenarlarına anahtar düşünceler atlamadan not edilerek görüşmeye dayalı kodlar bu forma işaretlenmiştir. Cevap anahtarında yer alan kategorilerin uygunluğunu belirleyebilmek için her bir görüşme için birer boş cevap anahtarı oluşturulmuştur. Yapılan görüşmelerden yansız atama yöntemi ile seçilen bir transkript, araştırmacının kendisi ve nitel araştırma konusunda tecrübeli bir öğretim üyesi tarafından birbirlerinden bağımsız olarak özel formda değerlendirilmiştir.

Veliler ile yapılan görüşmeler görüşme sırasına göre kodlanmış ve veliler için V. Kodu ve sıra numarası, öğretmenler için Ö. Kodu ve sıra numarası, yöneticiler için Y. kodu ve sıra numarası verilmiştir. Ses kayıtları imla kurallarına dikkat edilerek yazılı hale getirilmiştir. Yapılan bu değerlendirmenin sonucunda her bir sorunun cevaplarını kapsayan temalar oluşturulmuştur.

Temalar oluşturulurken mesleki eğitim veren özel eğitim okulları ile ilgili olmasına özen gösterilmiş, görüşmeler esnasında ifade edilen suçlayıcı veya küçük düşürücü ifadelere yer verilmemiş araştırmanın amacına uygun olması esası göz önünde tutulmuştur. Oluşturulan

temaların olumsuz ifadeler yerine olumlu yargı ve durum tespiti olmasına ve araştırmanın amacına ve sorularına uygun olmasına dikkat edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri Mevzuatının Yeterliliği

Katılımcı görüşleri incelediğinde katılımcıların tamamının Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde uygulanan Mevzuatın yeterli olmadığı yönünde görüş bildirdiği ve bu Mevzuatın uygulanmasından kaynaklanan sorunlar yaşandığını dile getirdikleri görülmüştür.

Araştırmada özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde uygulanan mevzuatın yeterliği ile ilgili bulguları oluşturan temalar aşağıda belirtilmiştir.

1. Mevzuatın Kapsayıcı ve Güncelliği
2. Mevzuatın Özlük Hakları Düzenlemelerindeki Yeterliği
3. Mevzuatın Yönetici Atamalarındaki Kapsayıcılığı
4. Mevzuatın Okulların Fiziki Alt Yapısına İlişkin Yeterliği

4.1.1. Mevzuatın Kapsayıcılığı ve Güncelliği

Araştırmaya katılan katılımcılardan özellikle yönetici ve öğretmenlerin Mevzuatın güncel olmadığı özel eğitimde verilen mesleki eğitimin yeni ve sürekli gelişen bir alan olmasına rağmen ilgili Mevzuatın bu yenilikleri kapsamada yetersiz kaldığı uygulamada sorunlara sebep olduğu ayrıca mevzuatın kapsayıcı olmaması nedeniyle bir çok iş veya işlem yapılırken başka mevzuatların kullanıldığı bunun da yasal yönden yönetici ve öğretmenleri zor durumda bıraktığını ayrıca uygulamada verimi düşürdüğü görüşleri aktırılmıştır.

“Özel eğitim alanıyla ilgili okullara ilişkin mevzuat düzenlemesine ihtiyaç var.”
(Y.1)

“Özel eğitimde yasal alt yapı eksiklikleri var. En yakın mevzuata uygun çözüm bulunmaya çalışılıyor.” (Y.4)

Katılımcılar arasında özellikle velilerin özel eğitim mesleki merkezlerinde uygulanan mevzuat hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları dikkat çekerken, yönetici ve öğretmenlerin ise mevzuatın içerisinde birbiri ile çelişkili ve kafa karıştırıcı ifadelerin bulunduğu aynı metinden farklı anlamlar çıkarılabildiğini bunun da tereddüde sebep olmasının yanı sıra yöneticiler tarafından öğretmen ve öğrencilerin aleyhine olabilecek yorumlarla uygulandığı dile getirilmiştir.

“Tereddüde düşülen birçok husus var. Öncelikle özel eğitim okullarındaki karışıklığın giderilmesi için mevzuat düzenlenmelidir. Güncellenmelidir. (Y.1)

“Mevzuatın geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Güncellenmesi gereken bölümler bulunmaktadır”. (Ö.6)

Mevzuatın kapsayıcı olmadığı ve özel eğitim alanında hızlı bir gelişme süreci yaşanırken, bağlayıcı olan mevzuatın güncel olmadığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

4.1.2. Mevzuatın Özlük Hakları Düzenlemelerindeki Yeterliği

Katılımcılar özel eğitimin uzmanlık gerektiren bir alan olduğu dolayısıyla bu alanda eğitim verecek kişilerin gerekli yeterliğe sahip olmasının önemini vurguladıktan sonra özel eğitimde çalışmanın çok yıpratıcı olması hasebiyle özel eğitimcilerin hem özel hayatının hem de toplumsal yaşamının olumsuz yönde etkilediğini dile getirmişlerdir.

Bu yıpratıcılık karşısında özlük haklarının iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Özlük haklarının iyileştirilmesi için mevzuat düzenlemesinin gerektiği. Bu haklar arasında ödemeler, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, mesleki kazanımlara ve unvan kazanımına ilişkin düzenlemelerin sayılabileceği katılımcılar tarafından aktarılmıştır.

“Özel eğitim okullarında çalışmak oldukça zordur. Bu alanda çalışan öğretmenlerin verimliliğini artırmak gerekir. Buradaki öğretmenlerin özlük hakları ve çalışma koşulları iyileştirilmelidir.”(Y.1)

Özel eğitimde çalışan yönetici ve öğretmenlerin kendilerinin içinde yer alacağı karar mekanizmaları ile özlük şartlarının geliştirilmesi gereği katılımcılar tarafından söylenmiştir.

4.1.3. Mevzuatın Yönetici Atamalarındaki Kapsayıcılığı

Özel eğitimde çalışan yöneticilerin özel eğitim alanından mezun olmadıklarını ve bu alanı bilmeden yönetmeye çalıştıkları ifade eden katılımcıların özel eğitim alanındaki yöneticilerin alanı bilmediklerini dolayısı ile özel eğitime bilimsel ve Pedagojik olarak bakmadıklarını bu okulları “şefkat ve acıma duyguları” ile idare ettiklerini bununda başta okullarda eğitim gören öğrenciler olmak üzere öğretmen ve velileri olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Bu alanda görev yapacak olan alan mezunu işin uzmanı olan kişilerin atanabilmesi için şu an yürürlükte olan özel eğitim mevzuatında değişiklik yapılması gerektiği katılımcılar tarafından söylenmiştir.

“Özel eğitim uzmanlık gerektirir genel anlamda özel eğitim okullarına uygun yöneticilerin seçilmesi uygun olacaktır. Yani alandan kişilerin yönetici olması faydalı olabilir bu da mevzuatta değişikliği gerektirmektedir.” (Y.1)

“Üst yöneticilerin yeterince hassas olmadığını düşünüyorum. Duygusal olarak hassaslar fakat bilgi olarak yetersizler.” (Ö.4)

Alan dışından atanan yöneticilerin alan hakimiyetinin istenilen düzeyde olmadığı ifade edilmiş ve mevzuat değişikliği gerektiği ileri sürülmüştür.

4.1.4.Mevzuatın Okulların Fiziki Alt Yapısına İlişkin Yeterliği

Katılımcı görüşleri değerlendirildiğinde az sayıda katılımcının okulların fiziki şartlarından memnun olduğu ancak katılımcıların büyük çoğunluğunun Özel Eğitim Mesleki eğitim Merkezlerinin (Okullarının) fiziki alt yapı yönünden yeterli bulmadıkları görülmüş bunun sebebi olarak da bu konuda Mevzuatta bir düzenlemenin olmaması gösterilmiştir.

“Özel eğitim alanıyla ilgili okulların fiziki alt yapısına ilişkin mevzuat düzenlemesi ihtiyacı var.” (Y.3)

özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinin (okullarının) inşa edilirken özel eğitim gören öğrencilerinin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılmadığını dile getiren katılımcılar, bu okulların normal öğrencilerin eğitim gördüğü okullar olarak planlandığını sonradan özel eğitim okullarına dönüştürüldüğünü bu dönüşüm yapılırken de her hangi bir mevzuatın olmaması sebebiyle okulların fiziki alt yapı olarak özel eğitime uygun şekilde dönüştürülemediği dile getirilerek yapılacak yasal düzenlemelerle bu sorunun çözülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Okullarda dönüşümler yapılıyor. Ancak bu dönüşümler standart olmadığı için fiziki alt yapı sorunlarının yaşanmasına yol açıyor.”(Y.1)

Okullarda ki dönüşümlerin belli bir program dahilinde yapılması gerektiği ve dönüşümlerin standart ölçülerde olması özel eğitimi geliştirecektir.

4.2. Fiziki Şartların Özel Eğitim Mesleki Eğitime Uygunluğu

Okul yöneticileri, öğretmenler ve velilerden oluşan katılımcılarla yapılan görüşmelerde, katılımcıların büyük çoğunluğunun özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinin (okullarının) fiziki şartlarının özel eğitime uygun olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Araştırmada özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinin (okullarının) fiziki şartlarının özel eğitim mesleki eğitime uygunluğu ile ilgili bulguları oluşturan temalar aşağıda belirtilmiştir.

1. Okulların Fiziki Şartlarının yeterliği
2. Okulların Fiziki Olanaklarının Öğrenci engellerine uygunluğu
3. Okullardaki Öğrenci Sayısının Fiziki yapıya Etkisi
4. Okulların mimari Yapısının Özel Eğitime Uygunluğu

4.2.1.Okulların Fiziki Şartlarının Yeterliği

Görüşme yapılan katılımcılar özellikle okulların alanlarının dar olduğunu dile getirmiş, öğrencilerin sınıflara kapatıldıklarını yeterince oyun alanı olmadığı için oynayamadıklarını ayrıca okulların yeşil alan ve bahçe düzenlemelerinin yeterli olmadığını ve bunun özel eğitim öğrencilerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

‘Okulların birçoğunda oyun alanları geliştirilmelidir.’(V.1)

‘Bütün çocuklar bütün gün boyunca sınıflarında bulundurulmamalıdır.’(Y.2)

‘Okulların bu yönüyle geliştirilmesi yararlı olabilir.’(Ö.9)

Katılımcılar okulların fiziki şartlarında son zamanlarda eskiye nazaran kısmi olarak iyileşme olsa da merdivenlerin özel eğitim öğrencileri için uygun olmadığı, lavaboların, asansörlerin ve yemekhanelerin de özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinin (okullarının) diğer bir sorun yaşanan alanları olduklarını dile getirmişlerdir.

‘Giriş çıkışlar merdivenler problem. Asansör lavabolar, masalar düzenlenmelidir.’(Ö.8)

‘Okulların fiziki şartlarını düzeltmemeye yönelik bakanlığın özel çabası var. Ancak daha da geliştirilmeli. WC ler yemekhaneler, oyun alanları geliştirilmelidir.’(Ö.7, Ö.9)

Okulların Fiziki Şartlarının özel eğitim öğrencilerinin engel durumlarına göre düzenlenmesi öğrencilerin okuldaki hareket kabiliyetlerini artıracaktır.

4.2.2. Okulların Fiziki Olanaklarının Öğrenci Engellerine Uygunluğu

Katılımcılar, özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinin (okullarının) olanaklarının öğrencilerin engel durumu göz alınarak yapılmadığını ve bunun özellikle başta kas hastalığı olan öğrenciler olmak üzere bütün öğrencilerin sorunlar yaşamasına sebep olmasının yanı sıra bu durumun okullarda güvenlik sorunlarının da meydana gelmesine de zemin hazırladığını dile getirmiştir.

“Okullarda öğrenci sayısı fazladır. Özellikle kas hastalığı olan çocuklar bu okullarda eğitim görürken oldukça zorlanmaktadır.”(V.11)

“Kas hastası veya eklem hastası çocuklar merdiven çıkmada zorlanıyorlar. Bu durum kalabalık okullarda güvenlik sorununa dönüşebilmektedir.”(V.10)

Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinin (okullarının) sınıf, atölye, asansör ve diğer olanaklarının yeterli seviyede olmadığı bunun da öğrencilerin derslerden istenilen düzeyde faydalanmalarını da azalttığını buralarda daha az süre geçirdiklerini ve öğrencilerin akademik başarısını olumsuz yönde etkilediği katılımcılar tarafından aktarılmıştır.

“Kalabalık okullarda laboratuvarlar ve atölyeler yetersiz olabilmektedir” (Ö.1)

“Giriş çıkışlar merdivenler problem. Asansör lavabolar, masalar düzenlenmelidir.”(Ö.8)

“Çocuklar için engelli asansörü laboratuvar malzemeleri gibi şeyler sorun oluşturabiliyor. Atölye ile derslikler yakın olmalı, lavabolar buna göre düzenlenmeli.”(Ö.2)

Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinin (okullarının) bina içi merdiven asansör ve lavabolarının çalışır durumda olmamaları ve ya engel türlerine göre yapılmamış olmaları özel eğitimde ciddi sorunlar oluşturmaktadır.

4.2.3. Okullardaki Öğrenci Sayısının Fiziki Yapıya Etkisi

Katılımcılar özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinin (okullarının) öğrenci sayısı açısından kalabalık olduğunu dile getirerek bunun öğrencilerin hem sosyal hayat derslerinde hem de akademik ve beceri derslerinde verimini düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Bu kalabalık mevcutların öğrencilerin birbiri ile olan iletişimlerini olumsuz etkilediğini dile getirmişlerdir.

Okulların mevcutlarının kalabalık olması mesleki eğitim alması gereken özel eğitim öğrencilerinin yeterince pratik yapmalarını engellediğini bununda özel eğitim öğrencilerinin becerilerini geliştiremedikleri için iş bulamamalarına sebep olduğunu ifade etmişlerdir.

“Okullarda öğrenci sayısı fazladır çocuklar kalabalık sınıf ve okullarda zorlanmaktadır”. (V.11)

“Fiziki imkânların her okulda yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Sayı yönünden kalabalıktırlar.” (Ö.6)

Okulların mevcutlarının kalabalık olması sınıf ve atölyelerde yapılan derslerin kalitesini düşürmektedir.

4.2.4. Okulların Mimari Yapısının Özel Eğitime Uygunluğu

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde katılımcıların, çok az bir kısmının özel eğitim okullarının, mesleki eğitime uygun olduğunu belirtmelerine rağmen büyük çoğunluğun özel eğitim mesleki eğitim öğrencilerinin eğitim aldığı okulların mimari yapılarının özel eğitime uygun olmadığı yönünde görüşlerini ifade ettikleri görülmüştür.

Okulların yüksek katlı olması, dersliklerin küçük olması mimari yapının en çok sorun yaşanan yerleri olduğu belirtilirken bu mimari eksikliklerin öğrencileri olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiştir.

“Özellikle okullar yüksek katlı olmamalıdır. Yatay mimari önerilebilir.”(V.11)

“ Okullarda sınıflar küçük olduğunu düşünüyorum” (Ö.4)

Ayrıca okulların mimari yapılarının en önemli yerlerinden olan giriş çıkış kapılarının öğrencilerin okullara geliş ve gidişlerinde sorunlar yaşamalarına sebep olduğu katılımcılar tarafından söylenmiştir.

Özel eğitim mesleki eğitim merkezleri (okulları) yapılırken mimari yapılarının sanatsal ve sportif faaliyetlere olanak sağlayacak şekilde yapılması gerektiği Katılımcı görüşlerinden anlaşılmıştır.

“Giriş çıkışlar merdivenler problem. Buralar düzenlenmelidir”(Ö.8)

Sanat ve sportif imkanları geliştirici bir mimari yapı gereklidir. Meslek atölyeleri geliştirilmelidir.(Y.5)

Özel eğitim mesleki eğitim merkezleri (okulları) yapılırken mimari yapılarının özel eğitime uygun olmaması öğrencilerin eğitimsel sürecini olumsuz etkilemektedir.

4.3. Eğitim Materyallerinin Yeterliği

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) kullanılan materyallerin yeterli olmadığı bazı okulların bu materyallere ulaşmak noktasında sorunlar yaşadığı var olan materyallerin geliştirilmesi gerektiği şeklinde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Araştırmada özel eğitim mesleki eğitim Merkezlerinde (okullarında) kullanılan eğitim materyallerinin yeterliği ile ilgili bulguları oluşturan temalar aşağıda belirtilmiştir.

1. Eğitim Materyallerine Erişilebilirlik
2. Eğitim Materyallerinin Özel Eğitim Öğrencilerine Uygunluğu
3. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinin Materyal Oluşturma Sürecine Katılabilirliği

4.3.1. Eğitim Materyallerine Erişilebilirlik

Katılımcılarla yapılan mülakatlarda özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) eğitim materyallerine ulaşma noktasında sorunlar yaşandığını dile getirilmiş. Bu eğitim materyallerine ulaşamamanın öğrenciler için çok önemli olan el becerisini geliştirme ve bunun sonucunda meslek edindirme sürecini hızlandırma eğitimini olumsuz etkilediği belirtilmiştir.

Eğitim materyallerine ulaşamadıklarını ifade eden katılımcılar bunun öğretmenlerinin performansını düşürdüğünü ve öğrencilerinde etkin eğitim alma sürecini yavaşlattığını söylemişlerdir.

“Okullarda etkili eğitim materyali yok yeterli donanım sağlanmamış. Her çocuğa hitap etmiyor. Öğretim materyalleri yeterli değil.” (Ö.9)

“Okullarda sınıflar küçük, malzemeler yetersiz, öğretmenler özel eğitimde Okul öncesi eğitim materyallerini kullanmak zorunda kalıyorlar.” (Ö.4)

‘‘Fiziki yetersizlikler, materyal eksikliği, sorunlara yol açabiliyor.’’ (Ö.4)

Eğitim Materyallerine ulaşamama özel eğitim alanında ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

4.3.2. Eğitim Materyallerinin Özel Eğitim Öğrencilerine Uygunluğu

Özel eğitim alanında kullanılan eğitim materyallerinin bu öğrencilere uygun olmadığı yönünde görüş bildiren katılımcılar engel seviyeleri göz önünde bulundurulmadan hazırlanan materyallerin öğrencilerin verimli bir eğitim almasına engel teşkil ettiğini ifade etmişlerdir.

Özel eğitim öğrencilerinin bireyselleştirilmiş eğitim planları (BEP) esas alınarak eğitim öğretim gördüğünü anlatan katılımcılar hazırlanacak materyallerinde bu bağlam çok çeşitlilik arz etmesi gerektiği yönünde görüş beyan etmişlerdir.

‘‘Öğretim materyalleri çalışılan gruplara göre farklılıklar arz ediyor. Bu yaş grubu için yeterli bulmuyorum. İhtiyaç duyulduğunda materyaller geliştirilmelidir. Hafif düzeyde zihinsel engelli öğrenciler için olan materyallerin öğretmenlerce geliştirilebileceğini düşünüyorum.’’ (Ö.6)

‘‘Öğrencilerinizi geliştirmek istiyorsanız materyaller geliştirilmelidir. Hiçbir zaman materyal tamam denemez. En iyi materyal bile zamanla yetersiz hale gelecektir. Bu süreç dinamik bir süreçtir ve her zaman gelişmeye açıktır.’’ (Ö.12)

Özel eğitim alanında kullanılan eğitim materyallerinin bu öğrencilere uygun olmadığı yönünde görüş bildiren katılımcıların çokluğu özel eğitimde bir materyal sorunu olduğunu göstermektedir.

4.3.3. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinin Materyal Oluşturma Sürecine Katılması

Materyal hazırlama sürecinin materyalin etkinliği açısından çok önemli olduğunun altına çizen görüşmeciler bu sürece mutlaka alanda çalışan ve bizzat öğrenci ile temas eden özel eğitim öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin de dahil edilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Öğretmenlerin de katılacağı etkinliklerle hazırlanacak olan eğitim materyallerinin öğrencilerin daha kaliteli bir eğitim almasını sağlayacağı ve özel eğitim mesleki eğitim

merkezlerinin (okullarının) en önemli işlevi olan öğrenciye meslek edindirme sürecini hızlandıracağı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Kullanılan materyaller eğitim programına uygun olarak geliştirilmelidir. Öğretmenler engelli eğitime uygun eğitimden geçirilmeli ve materyal hazırlama sürecine mutlaka katılmaları sağlanmalıdır. Bu anlamda şuanda kullanılan eğitim materyallerinin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bu materyallerin mevcut iş sahası düşünülerek çeşitliliği artırılmalıdır. Eğitim materyalleri var ancak bu iş eğitim ve maliyet işi. Piyasadaki ürünler geliştirilmeli veli öğretmen ve yönetim birlikte hareket etmeli. (Y.5)

''Materyal geliştirme sürecine öğretmenlerde katılmalı. Ancak öğretmenin bunu geliştirmesi için zaman gerekiyor. Eskiye göre daha iyi noktadayız. Özel eğitim araçları geliştirildi. Ancak engel türlerine göre materyal ihtiyacı farklılaşmaktadır. Bu farklılığa uygun materyal seçim için paydaşlar artırılmalıdır. Öğretmenler okul idarecileri veliler ile birlikte hareket edilmelidir.'' (Ö.3)

Materyal hazırlama sürecinin mutlaka öğretmenlerin etkin katılımı ile gerçekleşmesi gerekmektedir.

4.4. Öğretmen Yeterlilik ve Tutumları

Araştırmaya katılan katılımcılar geçmiş yıllara göre öğretmen tutum ve yeterliliklerinde olumlu anlamda gelişmeler olsa da yine öğretmen yeterliğinin alan dışından gelen öğretmenlerin çokluğu nedeni ile istenilen seviyede olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Öğretmen yeterlilikleri ve tutumları ile ilgili ortaya çıkan görüşler

1. Öğretmenlerin Alan Bilgisi Yeterliği
 2. Öğretmenlerin Özel Eğitime Karşı Tutumları
- Olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır.

4.4.1. Öğretmenlerin Alan Bilgisi Yeterliği

Özel eğitim alanında öğretmenler ile ilgili ortaya çıkan görüşler genel olarak alan bilgilerinin yeterli olmadığı yönündedir. Bunun sebebi olarak da katılımcılar özellikle alandan mezun olmayan başka Branş mezunu öğretmenlerin kurs verilerek özel eğitim alanında görevlendirilmelerinin yol açtığını belirtmişlerdir.

Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) görevlendirilen ücretli öğretmenlerin hem alan bilgilerinin yetersiz olması hem de Formasyonlarının olmaması da ayrı bir sorun olarak katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

“Okullarda özel eğitim sınıflarında alan hakkında diğer öğretmenler bilgi sahibi değiller. Öğrenciler diğer öğrenciler tarafından dışlanabiliyor.”(Ö.5)

“Öğretmenler bizim Branşımızı bilmiyorlar. Bu konuda öğretmenlere eğitimler üniversitedeyken verilmeli. Kurslarda veriliyor ancak bu yeterli değil.”(V.5)

“Öğretmenlerin engelli bireyi ve öğrenciyi tanımalı ve nasıl bir öğretim modeli uygulayacağını bilmeli. Özel eğitim öğrencisi genelde kenara atılıyor. İlgilenilmiyor.” (Ö.8)

“ Özel Eğitimde ücretli öğretmenler görevlendiriliyor. Bu arkadaşlarımızda özel eğitim alanında bilgi sahibi olmadığı gibi öğretmenliği de bilmiyorlar.”(Y.3)

4.4.2. Öğretmenlerin Özel Eğitime Karşı Tutumları

Katılımcıların büyük çoğunluğu öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumlarını genel olarak yeterli bulduklarını bunun özellikle lise düzeyinde eğitim veren özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) daha belirginleştiğini söylemişlerdir.

Katılımcı görüşlerinde dikkat çeken bir önemli konuda ilkökul ve ortaokul özel eğitim sınıflarında eğitim gören özel eğitim öğrencileri ile normal sınıflarda kaynaştırmaya da bütünleştirme uygulaması kapsamında eğitim gören öğrencilere karşı öğretmen tutumlarının istenen seviyede olmadığı ve bunun ile ilgili özellikle veliler tarafından çok şikayetler geldiğinin söylenmesidir.

Öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumları ile ilgili katılımcı görüşleri incelendiğinde özellikle öğretmenlerin Özel Eğitim öğrencilerinin ‘Başarılı olmayacaklarına, herhangi bir işte çalışamayacaklarına’ dair bir tutum geliştirdikleri ve bunun özel eğitim öğrencisi üzerinde olumsuz durum oluşturduğu görüşlerinin ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

“Sınıf öğretmeninin yeterince çocuğumla ilgilenmediğini düşünüyorum. Bu konuda resmi şikayet başvurusunda da bulunmuştum.” (V.1)

“En büyük sorun öğretmenlerin öğrencileri dikkate almamasıdır.”(v.2)

“Genel anlamda öğretmenler sınıflarında kaynaştırma öğrencisini istemiyorlar. Bunun akademik başarıyı düşüreceğini düşünüyorlar. Toplum genelinde tutumlar değiştikçe öğretmen tutumları da değişecektir.”(Ö.6)

“Öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumları olumlu buluyorum. Hatta bize saygı duyduklarını düşünüyorum Bu alanı önemsiyorlar. Değer veriyorlar.” (Ö.7)

“Öğretmenlerin özel eğitime ilişkin tutumları olumluya doğru yönelmektedir. Artık özel eğitim öğrencisi dışlanmıyor özel olarak ilgileniliyor.” (Ö.3)

Öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumları öğrencisi doğrudan etkilemektedir.

4.5. Yönetici Tutum ve Yeterlikleri

Katılımcılar Özel Eğitim Mesleki Eğitimde verimliliği etkileyen en önemli hususlardan birinin de yöneticilerin özel eğitime karşı tutum ve bakış açılarının olduğunu dile getirmişlerdir.

Yönetici Tutum ve Yeterlilikleri ile ilgili ortaya çıkan katılımcı görüşleri aşağıdaki başlıklar altında toplanmıştır.

- 1.Yöneticilerin Özel Eğitime Bakışı ve Yaklaşımı
- 2.Özel Eğitimde Bürokratik İşleyiş
- 3.Yöneticilerin Özel Eğitimle İlgili Tutumları

4.5.1. Yöneticilerin Özel Eğitime Bakışı ve Yaklaşımı

Yapılan görüşmelerde yöneticilerin özel eğitim mesleki eğitime bakışlarının duygusal olduğu ve yaklaşımın bu çerçevede geliştiği ifadeleri dikkat çekmektedir.

Yöneticilerin bu bakış açısının sorunları çözmede yetersiz kaldığı bunun eğitimin işleyişini doğru yöne kanalize etmediğini dile getirilmiştir.

“ Yöneticiler genelde Özel Eğitime duygusal yaklaşıyor. Teknik yaklaşılmıyor.”(Y.4)

“Yöneticiler alan uzmanı olmadıklarından yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünmüyorum. Bazen ilçe MEM de muhatap bulmakta güçlük çekebiliyoruz.”(Y.2)

“Çalışanların Motivasyona ihtiyacı vardır. Yapılan olumlu çalışmalar takdir edilmelidir. Bu durum Motivasyonu artıracaktır. Kamu hizmetleri sunumunda memnuniyet düşüktür. Buna sebepte bürokratik engellerdir. Motive edici çalışmalar yapılmalıdır.” (Y.1)

Yöneticilerin öğretmenleri motive etmekten uzak yaklaşımlar içinde bulunduğu da dile getirilmiştir.

4.5.2. Özel Eğitimde Bürokratik İşleyiş

Özel eğitim mesleki eğitimde yönetmelikten ve bürokratik işleyişten kaynaklanan sorunlar olduğu özellikle muhatap bulma noktasında sorunlar yaşandığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Yöneticiler arasında iletişim sorunları yaşandığı teknik işler daha rahat yapılırken özellikle sosyal çalışmalarda birçok onay gerektiren bürokratik işlemin olduğu bu durumda öğrenciler için çok önemli olan gezi, gözlem, normal akranları ile zaman geçirme ve iş yerlerini ziyaret etme çalışmalarında aksaklığa neden olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

“Yöneticilerin ellerinde yeterince yetki olmadığını düşünüyorum. Yaptıkları iş dinlemekten ileriye gitmiyor.” (v.2)

“Yöneticiler arasında iletişim problemi yaşanabiliyor. Bu durum işlerin hızını kesebiliyor. Koordinasyon problemi yaşanabiliyor. Teknik işlerde problem yaşanmıyor. Daha çok sosyal işlerde sorun yaşanabiliyor. Bürokratik işlerde genelde muhataplık sorunu yaşanıyor. Birden çok onay gerektiren işlerde zaman alıyor. Bu durum işlerin aksamasına yol açıyor. Hizmetten yararlanan kişilerde hoşnutsuzluk oluyor. Yetki devri ile sorunlar çözülebilir. (Y.1)

“Bazen ilçe MEM de muhatap bulmakta güçlük çekebiliyoruz.” (Y.2)

Yöneticilerin özel eğitim alanında yeterli bilgiye sahip olmamaları sorunların oluşmasına sebep oluyor

4.5.3. Yöneticilerin Özel Eğitimle İlgili Tutumları

Yöneticilerin özel eğitime karşı tutumları genel olarak olumlu bulunmakla beraber.

“Bürokratik açıdan özel eğitime ilişkin farkındalık ve duyarlılık mevcut. Bu açıdan bu yaklaşımlar olumlu denebilir. Fakat kişiler alan uzmanı olmadıklarından yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünmüyorum.”(Y.2)

“Yöneticilerin özel eğitime ilişkin tutumlarında çok olumlu gelişmeler olduğunu düşünüyorum ancak bürokrasiyi aşamıyorlar.(Ö.5)

Alan hakimiyetleri olmaması, yönetmelikten kaynaklanan sorunlar ve genel bürokratik işleyişin hantal olmasından dolayı yaşanan sorunlara müdahale etme ve çözüm bulma noktasında istenilen seviyede olmadıkları katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

4.6. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Ailelerin Tutumları ve Etkisi

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri(Okulları) öğrencilerine verilen mesleki eğitimin başarıya ulaşması için velilerin eğitim sürecine katılmalarının önemine değinen katılımcılar bu iş birliğinin arttığı sürece akademik ve mesleki açıdan başarının artacağı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Özel eğitim mesleki eğitimde ailelerin tutumları ve etkisi konusunda ortaya çıkan katılımcı görüşleri aşağıdaki başlıklar adı altında toplanmıştır.

1.Ailelerin Özel Eğitimle İlgili Beklentileri

2.Ailerin Eğitim Sürecine Katılımı ve Tutumları

4.6.1. Ailelerin Özel Eğitimle İlgili Beklentileri

Ailelerin beklentilerinin öğrencilerinin durumunu kabullenme ile ilgili olduğunu belirten katılımcılar, çocuklarının durumunu kabullenme sürecini atlatmış olan velilerin çocuklarını tanıdığını dolayısı ile öğrencinin neleri başarabileceğini tahmin ettiklerinden beklentilerine buna göre belirlediklerinin ve gerçekçi beklentilere sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) eğitim gören öğrenci velilerinin bu kurumlarda verilen eğitimden beklentilerinin öğrenciye mesleki beceri kazandırıldıktan sonra işe yerleştirilmesi ile ilgili olduğu yönünde katılımcılar tarafından görüş beyan edilmiştir.

“Çocuklarının özel durumunu kabul etmiş aileler daha makul beklentiler içinde olurken çoğunun normal olduğuna düşünen veliler öğrencilerin diğer normal çocuklar gibi olmasını istiyorlar.” (Ö.2)

“Ailelerin ilk yılları zor geçmesine rağmen sonradan çocuk kabulleniliyor.” (Ö.3)

“Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenci velileri özel eğitim merkezlerine çocuklarını iş sahibi olması için gönderiyorlar.”

4.6.2. Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımı Ve Tutumları

Mülakatımıza katılan öğretmen, yönetici ve veliler ailelerin bir kısmının öğrencisinin eğitim sürecine katıldığını bir kısmın ise bu sürece katılmadığını ifade ederek. Bu ailelerden eğitim sürecine katılanların öğrencilerinin daha başarılı olduğunu ve bu öğrencilerin bir meslek edinme konusunda da diğer öğrencilerden daha önde olduklarını ifade etmişlerdir.

Bunun da ailelerin özel eğitime bakış açısı ve tutumları ile ilgili olduğunu belirten katılımcılar ailelerin geçmişe nazaran özel eğitime olan tutumlarının olumlu olarak geliştiğini bu gelişim ile birlikte ailelerin özel eğitim sürecine katılımlarının arttığını vurgulamışlardır.

“Ailelerin özel eğitime bakışı sürekli gelişmiştir. Eskiye nazaran gelişmiştir. Eğitimin içinde yer alma çabası vardır. Bu sayede mesleki eğitimde daha başarılı sonuçlar alınıyor denebilir.”(Ö.8)

“Öğrencisini takip eden okula sık gelen velilerin çocukları daha başarılı oluyor.” (Ö.6)

“İlgili velilerin çocuklarını daha rahat işe yerleştirebiliyoruz.” (Y.2.)

4.7. Reel Sektörün Özel Eğitim Karşı Tutumu ve İlgisi

Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde (okullarında) Verilen eğitimin en önemli amacı ve hedefi öğrenciyi başarılı olabileceği bir işte istihdam ederek ekonomik bağımsızlığını kazanmasını sağlamak ve sosyal olarak da toplumla kaynaşma sürecine olumlu katılar yapmaktır.

İşe yerleşme ve istihdam söz konusu olduğunda eğitim kurumlarının en önemli paydaşları reel sektör şirketleri olmaktadır. Dolayısı ile özel eğitim öğrencisinin gelişiminde reel Sektör önemli bir yer tutmaktadır.

Reel Sektörün özel eğitim karşı tutumu ve ilgisi başlığı ile ilgili katılımcı görüşleri incelendiğinde konu başlıklarının aşağıda şekilde oluştuğu görülmüştür.

1. Okulda Verilen Eğitimin Reel Sektördeki Karşılığı
2. Reel Sektörün Beklenti ve Tutumları
3. Okul ve Reel Sektör Arasındaki Eş Güdüm

4.7.1. Okulda Verilen Eğitimin Reel Sektördeki Karşılığı

Özel eğitim mesleki eğitim veren okullar engelli öğrencinin temel düzeyde mesleki beceriyle donatılmasını ve reel sektörde istihdam edilmesini amaçlamaktadır.

“Özel eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri öğrencilerin hayata hazırlama noktasında yetersiz kalabiliyor. Örneğin mobilya atölyesinde eğitim alan bir öğrenci hayatta bu atölyelerde çalışmıyor. El sanatları da öyle. Dolayısıyla hayatla bağlantı noktasında atölyede sorunlar yaşanabiliyor.”

Katılımcı görüşleri incelendiğinde okullarda ki atölyelerde verilen Mesleki eğitimin Reel sektörün şartları düşünüldüğünde yeterli olmadığı ve bunun öğrencilerin çalışmaya başladıktan sonra çeşitli sorunların yaşanmasına sebebiyet verdiği fikri öne çıkmaktadır.

4.7.2. Reel Sektörün Beklenti ve Tutumları

Katılımcıların dile getirdiği en önemli konulardan biri de reel sektörün özel Eğitim öğrencileri ile ilgili beklentiyi yüksek tutması ve bu öğrencileri istihdam ederken normal çalışanlardan bekledikleri performansı, özel eğitim öğrencilerinden de beklemeleridir.

Bu durum reel sektör temsilcilerinde bir hayal kırıklığına neden olurken işe yerleşen öğrencilerin mutsuz olmalarına ve kısa zaman içerisinde işten ayrılmalarına sebep olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

“Dolayısıyla hayatla bağlantı noktasında atölyede sorunlar yaşanabiliyor. Sadece iş disiplini kazanmaları noktasında bu atölyeler işe yarıyor. Öğrencilerimiz hayatlarını devam ettirebilecekleri işlerde çalışmalarını ve eğitimlerini bu alanlarla da verilmelidir.” (Ö.6)

“Mesleki eğitimle ilgili olarak sorunlarımız çok. Çünkü alanda eğitim veriyoruz fakat verilen eğitim alanda karşılık bulmuyor.”(Y.3)

4.7.3. Okul ve Reel Sektör arasındaki Eş Güdüm

Katılımcıların ifade ettiği konulardan bir tanesi de okul ve reel sektör arasında yeterli işbirliğinin olmaması ve eş güdümünde istenen seviyelere taşınamamasıdır.

Özel eğitim mesleki eğitim merkezleri ile reel sektör arasındaki iletişim okullarda ki koordinatörlük sistemi üzerinde yapılmaktadır. Koordinatör öğretmenler tarafından yapılan iş yeri ziyaretleri ve öğrenciyi gözleme faaliyetlerinde sorunlar yaşandığı katılımcılar tarafından söylenmiştir.

“Koordinatörlük sorunları mevcut. Net bir tavır olduğunu düşünmüyorum.” (Ö.4.)

“Reel sektör ve okullar arasındaki iletişimde sorunlar çıkıyor. Koordinatörlük mekanizması gözden geçirilmeli güncellenmeli”(Y.2)

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara yer verilerek tartışılacak ve öneriler sunulacaktır.

5.1. Tartışma

Bu araştırma sonucunda ulaşılan yargıları şu şekilde sıralayabiliriz.

5.1.1. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri Mevzuatının Yeterliliği

Resmi kurumların işleyişi mevzuata bağlanmıştır. Mevzuattaki hükümler bazen güncelliğini yitirmekte sorunlara çözüm olamamaktadır. Bu sebeple görüşme yapılan kişilere mevzuatta değişikliğe ihtiyaç olup olmadığı sorulmuştur. Yönetici ve öğretmenler ile velilerin görüş ve önerileri alınmıştır. Mevzuata ilişkin düzenlemelere ihtiyaç olduğu eğitimdeki yeniliklerin mevzuata yansımalarının geç olduğu, bazı mevzuat metinlerinin güncelliğini yitirdiği ve fiziki alt yapıdan, öğretmen atamasına kadar birçok alanda mevzuat düzenlemelerin gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda belirtilen bu düşüncelerden hareketle oluşturulan temalar şunlardır:

- 1.Mevzuatın Kapsayıcı ve Güncelliği
- 2.Mevzuatın Özlük hakları düzenlemelerindeki yeterliği
- 3.MevzuatınYönetici Atamalarındaki kapsayıcılığı
- 4.Mevzuatın Okulların Fiziki Alt Yapısına İlişkin Yeterliği

Okulların fiziki alt yapısına ilişkin yönetici ve öğretmenler mevzuat kaynaklı görüşlerini dile getirmişlerdir. Okulların fiziki alt yapı eksiklerinin giderilmesi için mevzuatta düzenlemeler yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Bu kapsamda okulların standartlarını geliştirmeye yönelik mevzuat değişiklikleri yapılabilir. Bu durum yeni açılacak okulların belli standartları bulundurmasını sağlayabilir. Fiziki alt yapıdan kaynaklanan sorunlar mevzuat değişikliği ve yeni yatırımlarla çözüme kavuşabilir. Okulların hangi şartlarda özel eğitim okullarına dönüştürülmesi gerektiğinin netleştirilmesi ve belli standartların getirilmesi gerektiği önerilebilir.

Özel eğitim özel eğitim alanında eğitim verebilme yeterliliğine sahip kişilerce verilmelidir düşüncesi ifade edilmektedir. Bu anlamda özel eğitim uzmanlık gerektirir. Alan dışından kişilerin bu alanda çalışmasının önlenmesine yönelik mevzuat düzenlemelerinin yapılması gerektiği önerilebilir. Özel eğitim okullarında görev yapacak olan yöneticilerin alandan olmasının eğitimde verimliliği artıracakı düşünülmektedir. Alan dışından atanan yöneticilerin alan hakimiyetinin istenilen düzeyde olmadığı ifade edilmiş ve mevzuat değişikliği gerektiği ileri sürülmüştür. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) araştırmaya katılan yöneticilerin tümü (% 100) özel eğitimin bürokrasi sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını ve bazı güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bürokratik sorunlar konusunda özel eğitim okullarının bağlı olduğu yönetmeliklerin birbiri ile çelişen veya belirsizliğe yol açan hükümler içerdiği, 1. 2. ve 3. kademe genel eğitim yönetmeliklerinin özel eğitim müfredatıyla bazı durumlarda çeliştiği ve bu çelişkili durumlarda ne yapacaklarını bilmedikleri katılımcıların beşte birinden fazlası (%21) tarafından ifade edilmiştir.

Ayrıca özel eğitim alanında çalışmanın yıpratıcı olduğu bazı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu yıpratıcılık karşısında özlük haklarının iyileştirilmesi gerektiği ve bunu da mevzuat düzenlemelerini gerektirdiği belirtilmiştir. Bu haklar arasında ödemeler, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, mesleki kazanımlara ve unvan kazanımına ilişkin düzenlemeler sayılabilir.

Her eğitim kurumu olduğu gibi özel eğitim kurumları da müfredata bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Özellikle öğretim programlarının geliştirilmesi gerektiği sosyal uyum daha etkin işlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca devamsızlık ve öğretim programlarıyla ilgili düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Sonuç olarak yönetici ve öğretmenlerin bir kısmı başta fiziki alt yapının değişmesi, yönetici atama, özlük haklarının iyileştirilmesi, müfredat ve öğretim programlarında değişiklikler yapılması gibi mevzuat değişikliklerini dile getirmişlerdir. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) Katılımcıların tamamına yakını (%92) özel eğitim okullarının müfredatları ile ilgili çeşitli sorunlar bulunduğunu dile getirmişlerdir. Yöneticilerin dörtte biri (%25) mevcut müfredat programlarının çocukların durumu ile uyumsuz olduğunu, bazı konularda yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Karasu ve Mutlu (2004) e okul sisteminin özel eğitim öğrencilerine uygun olmamasının öğretmenlerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri olduğunu belirtmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (2010) bünyesinde yapılan araştırma kapsamında öğretmenlerin %42,3 gibi önemli bir çoğunluğu yönetmelikleri yetersiz bulmaktadır. Gürgür (2001) ve Gürgür,

Akçamete ve Vuran (2005) ise, işitme engelliler okulunda uygulanan ilköğretim programının, işitme engelli öğrencilere olduğu gibi uygulanmasının başarısız sonuçlar vereceğini, programın öğrencilerin düzeylerine uygun duruma getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (2010) bünyesinde yapılmış olan araştırmada öğretmenlerin özel eğitim okullarındaki eğitim-öğretim yetersizlik nedeni olarak genel eğitim okul programlarının uygulanmasının ikinci sırada olduğunu belirtmişlerdir. Aynı çalışmada öğretmenlerin %85,2'si özel eğitim okullarına ait eğitim programlarının Talim ve Terbiye Kurulu tarafından engel ve okul türlerine hususi olarak yapılmasını istemektedir ve öğretmenlerin sadece %0,5'i mevcut eğitim programlarını engelli öğrenciler açısından uygun bulmuşlardır. Buna ek olarak yine aynı çalışmada özel eğitim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin tamamı uygulanan eğitim programlarını istememektedirler MEB (2010). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014) bünyesinde yapılan çalışmada Milli Eğitim Bakanlığındaki mevcut yönetmeliklerin engelli bireyler için hazırlanmadığından dolayı hizmet verilecek çocukların yaş gruplarının çerçevesinde belirsizlik olduğu ifade edilmiştir. Altay ve Üstün (2011) Örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programları, bu programlarla yetiştirilen beceri ve teknik işgücü ile işgücü piyasasının ihtiyaçları arasında nitelik ve nicelik yönünden bir uyum görülmemektedir. Bu durumun genelde mesleki eğitime olumsuz etkileri olmaktadır. İşletmelerde beceri eğitimi de belirtilen durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Hangi mesleklerin hangi seviyede yetişkinlik gerektirdiği, eğitim talebinin örgün ve yaygın hangi eğitim kurumlarında etkili olarak karşılanabileceği belirlenmelidir. Bu durum uygulanan Özel Eğitim mesleki ve teknik eğitim programlarının yeniden tanımlanmasını gerektirecektir.

5.1.2. Fiziki Şartların Özel Eğitim Mesleki Eğitime Uygunluğu

Özel eğitim kurumları çalıştıkları öğrenci grubu ve verdikleri eğitim nedeni ile özel düzenlemeleri gerektirmektedir. Fiziki şartlar bu açıdan ayrıca ele alınmıştır. Bu bağlamda görüşme yapılan yönetici, öğretmen ve velilere okulların fiziki şartları sorulmuştur. Oluşturulan temalar ise;

1. Okulların Fiziki Şartlarının Yeterliği
2. Okulların Fiziki Olanaklarının Öğrenci Engellerine Uygunluğu
3. Okullardaki Öğrenci Sayısının Fiziki Yapıya Etkisi
4. Okulların Mimari Yapısının Özel Eğitime Uygunluğu

Görüşme yapılan yönetici, öğretmen ve velilerin çoğunluğu okulların fiziki şartlarının geliştirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Okulun giriş çıkışı, merdivenler, lavabolar, sınıflar, laboratuvarlar, dinlenme odaları, oyun odaları ve sosyal alanlar geliştirilmesi gereken alanlar olarak ifade edilmiştir. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) Ekonomik temelli sorunlar olduğunu belirten 28 yöneticiden çoğu (%85) okulların fiziksel şartlarından kaynaklanan sorunlar bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş bildiren katılımcılar özel eğitim okullarına tahsis edilen binaların tamamına yakınının terkedilmiş kamu veya okul binalarının restore edilerek eğitime uygun hale getirilmeye çalışılması sonucunda özel eğitim okulu haline getirildiğini, bu tür okulların fiziki şartlarının özel eğitime uygun olmadığını belirtmişlerdir. Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) çalışmalarında Milli Eğitim Bakanlığı'nın özel eğitim alanını daha iyi hizmet götürmesi gerektiğini vurgulamıştır. Altay ve Üstün (2011) AB ülkeleriyle ülkemizdeki mesleki eğitim sistemini kıyasladığımız zaman önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin Almanya'da 24 milyar Euro'ya mal olan mesleki eğitimin maliyetinin %70-80'ini özel şirketler finanse ederken, ülkemizde mesleki eğitimde kamu finansmanı ağırlıktadır.

Okulların kalabalık olması eğitimin kalitesini olumsuz etkileyebilecek ve yeni fiziksel düzenlemeleri zorlayıcı bir faktör olarak düşünülebilir. kalabalık okullarda fiziksel engelli çocuklar daha fazla zorlanmaktadırlar. Laboratuvar ve atölyeler yetersiz bu okullarda yetersiz kalabilmektedir. Bu yönüyle kalabalık okullardaki öğrenci sayısının azaltılması veya eğitim alanlarının geliştirilmesi önerilmiştir. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) yöneticilerin yarısından fazlası (%53) özel eğitim okullarının genelinde asansör ve/veya rampa bulunmadığını, bedensel engel durumu olan öğrencilerin giriş kattaki sınıflarda eğitim gördüğünü fakat bu durumun sorunları çözmek için yeterli olmadığını, bedensel engelli öğrencilerin giriş kat haricinde bulunan yemekhane, atölye, spor salonu gibi ortamlardan faydalanamadığını ifade etmişlerdir. Griffith, (1998) Ayrıca bir sınıfta öğrenci sayısı ne kadar az olursa eğitimin niteliği ve hedeflere ulaşması ve öğrenmenin gerçekleşmesi o kadar kolay

olacaktır. Bunların yanında disiplin sorunları da bir o kadar az olacaktır. Çünkü öğrencilerin takip ve kontrolleri daha rahat yapılabilir ve onlarla yakından ilgilenme imkanı artacaktır. Bunun yanında ekolojik-psikoloji bulguları daha az öğrenci bulunan sınıfların öğrencileri, öğrenci sayısının az olmasının kendilerini psikolojik olarak olumlu yönde etkilediğini ve öğrencilerin sınıf içi aktivitelerle daha çok katıldıklarını, kendilerini daha çok yeterli hissettiklerini, daha dakik ve daha düzenli olarak okula devam ettiklerini, sinirlilik ve okuldan uzaklaşma duygularını daha az yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

Uludağ ve Odacı (2002) tüm bunlardan yola çıkarak sınıf mekan düzenleme konusunda en büyük görevin öğretmene düştüğünü ve amaca göre düzenlenmiş bir eğitim ortamının eğitim ve öğretim faaliyetlerinde öğretmene birçok katkılar sağlayacağını belirtmiştir.

Okulların mimari yapısında köklü bir değişikliğe ihtiyaç olduğu mimari yapıdan kaynaklanan birçok sorunu olduğu, sınıfların küçüklüğü, laboratuvarların yetersizliği, oyun alanları, sanat ve sportif alanların düzenlenmesi gerektiği, engelli rampasının olmadığı birçok okulun ise yüksek katlı olduğu ifade edilmiştir. Mimari yapıyla ilgili bu sorunların çözülmesi için engelli öğrencilerin mesleki eğitim görmesine uygun olarak düzenlenmiş tip projelerin uygulandığı okulların yaygınlaştırılması gerektiği önerilmiştir. Eğitimde verimliliği artırmak için okulların yeniden fiziki olarak revizyondan geçmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bulguya benzer şekilde araştırmaya katılan 28 yöneticiden tamamına yakını (%96) ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olmasından kaynaklanan sorunlarla karşılaştığını, büyük çoğunluğu (%89) kişi maaş politikasından kaynaklanan sorunlar olduğunu, pek çoğu (%85) kişi okulların fiziki şartlarından kaynaklanan sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Selvi (2004), işitme engelliler okullarının en önemli probleminin Bakanlık tarafından ayrılan bütçelerin bu okullar için yetersiz olduğunun altını çizmiş ve okul yöneticilerinin devlet tarafından karşılanamayan diğer ihtiyaçlara yönelik sivil toplum kuruluşları aracılığı ile yardım temin etmekte durumunda olduğunu belirtmiştir. Gürgür (2001) ise işitme engelliler okullarında fiziksel açıdan ciddi düzeyde eksiklikler olduğunu ifade etmiştir. Sümer (2006) ise işitme engelli öğrencilerin beden eğitimi derslerinde karşılaştıkları en önemli sorunun tesis eksikliği olduğunu belirtmektedir. Elde edilen bir diğer bulguya göre ise özel eğitim okulları talep edilen kapasite düzeyini karşılayamamakta ve çok sayıda öğrenci özel eğitim okullarına yerleşemediği için bir veya birkaç yıl sıra beklemek durumunda kalmaktadır. Bu durum özel eğitimin yaygınlaşması önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Okulun iyileştirilmesi yoğun emek gerektirdiği, zaman aldığı ve buna rağmen istenilen seviyeye ulaşamadığı ifade edilmiştir. Okulların dönüştürülmesinden kaynaklanan sorunlarının devam ettiği standartlar geliştikçe bu dönüşümlerin yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Uludağ ve Odacı (2002) ülkemizde okul binaları dizayn edilirken Multi-disipliner bir yaklaşımla mimarlar, iç tasarımcılar, yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler ve diğer ilgili uzmanlar hep birlikte çalışarak, okul binalarını daha işlevsel bir yapıya dönüştürmelidirler. Eğitim binaları gelişigüzel inşa edilebilecek yerler değildir, çünkü buralar gelecek nesli yetiştiren öğretmenlerimizin çalıştığı ve çocuklarımızın yetiştiği ortamlardır. Bu nedendir ki, okul binalarının eğitim ve öğretim faaliyetlerini kolaylaştırıcı ve verimi artırıcı bir şekilde düzenlenmesi, öğrenci ve öğretmenin yanında, aileye ve halka açık yerler haline gelmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

5.1.3. Öğretmen Tutum Yeterlikleri

Buna ilişkin olarak öğretmen yeterliliği başlığı altında öğretmen yeterlikleri tutum ve tavırlarının eğitim kalitesindeki etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Temalar bu şekilde ortaya çıkmıştır.

1. Öğretmenlerin Alan Bilgisi Yeterliği
2. Öğretmenlerin Özel Eğitime Karşı Tutumları

Özel eğitimde en önemli rolü üstlenen özel eğitim öğretmeni ve diğer öğretmenlerin tutumları engelli öğrencinin gelişimindeki etkisini belirlemek açısından incelenmesi gereken hususlardandır. Özel eğitim öğretmenleri dışındaki diğer öğretmenlerin tutumlarına ilişkin genelde olumsuz bakış açısı ifadelerine yansımıştır. Özel eğitim öğrencisinin kaynaştırma uygulamalarında öğretmen tarafından yük görüldüğü, istenilmediği ve zaman zaman ilgilenilmediği belirtilmiştir. Ayrıca alan dışı öğretmenlerin bu öğrencilerle ilgilenen donanıma sahip olmadığı ifade edilmiştir. Öğretmenlerin tutum ve tavırları bazı velilerce takdir görmektedir. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) yaşadığını ifade eden yöneticilerden

yarısına yakını (%42) mevcut eğitim personelinin çok yüksek bir oranda ücretli öğretmenden oluştuğundan dolayı sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ücretli öğretmenlerin uzun vadede istikrarlı çalışmadıklarını ve çok önemli bir kısmının ise sonraki yıllarda öğretmenliğe devam etmediğini ifade etmişlerdir. Özyürek (2008), çalışmasında mevcut baskılar sonucu yetersizliği olan kişiler ile öğretmen ihtiyacının niceliksel açıdan göstermelik olarak karşılanması sağlanmaya çalışılmakta olduğunu belirtmiştir. Kök (2002) ise özel eğitim personeli yetiştirecek eğitim kurumlarının yeterli olmadığını ve özel eğitim alanında hizmet verecek yeterli sayıda personel olmadığını çalışmasında vurgulamıştır. MEB, (2012) özel eğitim okullarının eğitim-öğretim sürecinin yetersizliğinde öncelikli neden olarak sayısal açıdan öğretmen eksikliğinin olduğu belirtmektedir. Buna ek olarak personel sayısının yetersiz olduğu Başaran (2001) tarafından yapılan çalışmada da ifade edilmiştir. Kesiktaş (2009), tarafından görme engellilerle çalışan personel sayısının yetersizliği olduğu ve bu uzmanların yeterliliklerini artırmaya ilişkin düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin nitelikleriyle ilgili sorunların bulunduğu, öğretmenlerin yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıkları ve gerek lisans eğitimlerinde, gerekse mesleğe atıldıktan sonra ihtiyaçları doğrultusunda, özellikle uygulamalı eğitimlerle yetiştirilerek niteliklerinin artırılması gerektiği Güleç-Aslan, Özbey, Sola-Özgüç ve Cihan (2013) tarafından yapılan çalışmada ifade edilmiştir.

5.1.4. Yönetici Tutum ve Yeterlikleri

Özel eğitimde verimliliği etkileyen hususlardan birinin de yöneticiler olduğu düşünülmektedir. Okul yöneticilerinin tutum ve davranışları ile üst yöneticilerin bakış açısı çalışmaların verimliliğini etkileyen etkenlerden sayılabilir. Yöneticilerin Tutum ve yeterlilikleri ile ilgili temalar aşağıdaki şekilde oluşmuştur.

1. Yöneticilerin Özel Eğitime Bakışı ve Yaklaşımı
2. Özel Eğitimde Bürokratik İşleyiş
3. Yöneticilerin Özel Eğitimle ilgili Tutumları

Yönetimde iletişim problemlerinin yaşandığı, koordinasyon sorunu olduğu, yetki devredilerek bazı sorunların çözülebileceği dile getirilmiştir. Bazı yöneticilerin iletişim problemi yaşadığı, bazılarının özel eğitim hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadığı, ayrıca üst yönetimin bürokratik işlerde daha kolaylaştırıcı olması gerektiği, buna karşılık üst yönetimde yüksek bir duyarlılık olduğu, bazı işlerin zaman aldığı, bu durumda duygusal

yaklaşıldığı sorunlara teknik yaklaşmak gerektiği ifade edilmiştir. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) araştırmaya katılan yöneticilerden altıda birinden fazlası (%18) üst birimlerde görev yapmakta olan bürokratların ilgisizliğinden ve talepte buldukları konulara kayıtsız kalınmasından şikayet etmektedirler. Üst birimlerdeki yöneticilerin (ilçe milli eğitim müdürlüğü, il milli eğitim müdürlüğü, daire başkanlıkları, genel müdürlük vs.) görev yaptığı birime daha adaptasyonu sağlanmadan kadro değişikliği yapılmasından ve sorunlarla karşılaşıldığında yapılan bu görev değişikliklerinden dolayı muhatap bulmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Yöneticilerin yedide biri (%14) Özel eğitim okullarının bağlı olduğu bazı birim yöneticilerinin özel eğitim alanı konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı, yönetici kadrolarında özel eğitim alan mezunu olan veya bu konuda tecrübe sahibi kişilerin görevlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Karasu ve Mutlu (2014) özel eğitim okullarında karşılaşılan sorunların önemli bir bölümünün özel eğitim kurumlarında görev yapan yöneticiler ile bu kurumları denetleyen müfettişlerin bu alanda eğitim görmüş kişiler olmamasından kaynaklandığı belirtmiştir.

5.1.5. Reel Sektörün Özel Eğitime Karşı Tutumu ve İlgisi

Mesleki eğitim veren özel eğitim okullarının amacı engelli öğrencilere mesleki donanım kazandırmaktır. Mezun olan öğrencilerin hayatlarını devam ettirebilecek yeterlilikte bir meslek sahibi yapmak nihai hedefidir. Bunun için okullar reel sektörün isteklerini dikkate almak durumundadırlar. Tüm bunlara ilişkin olarak görüşme yapılan kişilerin açıklamalarından aşağıdaki temalar oluşturulmuştur.

1. Okulda Verilen Eğitimin Reel Sektördeki Karşılığı
2. Reel Sektörün Beklenti ve Tutumları
3. Okul ve Reel Sektör Arasındaki Eş Güdüm

Mesleki eğitimin amaçlarına ilişkin olarak katılımcılar engelli bireyi hayata hazırlamanın ve beceriler kazandırmanın hedeflendiğini belirtmişlerdir. Mesleki eğitimle özel eğitim öğrencisi hayata hazırlanmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede temel beceri kazandırılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Böylece öğrencilerin mesleki faaliyetlere katılması ile sosyal ortama adapte olması sağlanmaya çalışılmaktadır. Mesleki eğitimin reel sektörle ilişkisine yönelik olarak okul sayılarının yeterli olmadığı, reel sektörle uyumlu olmayan alanların

okullarda açıldığı, okuldan mezun olan öğrencilerin gerçek iş hayatına adapte olmakta güçlük çektiği ifade edilmiştir. Mesleki eğitimle ilgili yaşanan sorunların çözümüne ilişkin projeler üretilmesiyle bazı sorunların çözülebileceği ileri sürülmüştür. Bu bulguya benzer şekilde Altay ve Üstün (2011) ülkemizde iş gücü arzı ile talebi arasında ciddi uyumsuzluk mevcuttur. Bunun nedeni olarak mesleki eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programları, bu programlarla yetiştirilen teknik iş gücü ile iş gücü piyasasının ihtiyaçları arasında nitelik ve nicelik yönünden bir uyum sağlanmamasından kaynaklandığını belirtmektedir. Kocaman (2015) katılımcıların yaklaşık onda biri (%10) özel eğitim öğrencilerine meslek kazandırmak için düzenlemeler yapılması gerektiğini ve mevcut sistemin düzgün işlemlerini engelleyen bazı durumlar olduğunu ifade etmişlerdir. Altay ve Üstün (2011) son yıllarda bütün dünyada mesleki eğitim ülkelerin bir numaralı konusu haline gelmiştir. Ülkemizde gerek nicelik ve gerekse nitelik olarak mesleki eğitimdeki yetersizlikler varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye’de işletme-okul iş birliği yeterince geliştirilemediği için işletmenin istediği insan gücü belirlenmemekte, uygulamalarda istenen düzeyde olmamakta ve yeterince denetlenmemektedir. Ayrıca pahalı bir yatırım olan meslekî teknik eğitime devlet ve özel sektör tarafından yeterli kaynak aktarılmamakta, işletme ve sektörlerinde yeterince desteği sağlanamadığı için ihtiyaç duyulan bina, tesis ve araç-gereç sağlanamamaktadır.

5.1.6. Eğitim Materyallerinin Yeterliği

Eğitim araçları eğitimin kalitesini artıran etkenlerden biridir. Özel eğitim öğrencisi için eğitim araçlarının daha önemli olduğu düşünülebilir. Bu kapsamda görüşme yapılan kişilere eğitim araçları ile ilgili düşünceler sorulmuş verilen ifadelerden aşağıdaki temalar oluşturulmuştur.

1. Eğitim Materyallerine Erişilebilirlik
2. Eğitim Materyallerinin Özel Eğitim Öğrencilerine Uygunluğu
3. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinin Materyal Oluşturma Sürecine Katılabilirliği

Yapılan görüşmelerde öğretmenler eğitim araçlarının önemine vurgu yapmış materyal geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Eğitim araçlarının uygulanmasının rotasını belirleyecek olan eğitim programlarının güncel olmadığı kitapların ilgi çekici olmadığı, Programla kitapların örtüşmediği, araç gereç yetersizliği olduğu ifade edilmiştir. Mesleki özel

ihitiyaçlar eğitimi, engeli, hastalığı, gelişiminin gecikmesi veya başka bir nedenden dolayı çalışmalarıyla özel destek isteyen öğrenciler için tasarlanmıştır. Özel ihtiyaçları olan öğrenciler, çeşitli pedagojik araçlarla ve öğrenci refahı hizmetleri vasıtasıyla çalışmalarda bulunur. Amaç, çalışmalarını desteklemek ve bir meslek sahibi olabilmek için onlara yardımcı olmaktır. Özel ihtiyaçlara yönelik eğitim ve öğretim, her öğrencinin kişisel yetenekleri ve kendi gelişimi ve bir insan olarak büyümesi üzerine kuruludur. Ergül, Baydık ve Demir (2013) ve Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) çalışmalarında özel eğitim programı öğrencilerinin çeşitli alanlarda yetersiz eğitim aldıklarını ifade edilmiştir.

Materyal ihtiyacının öğretmenlerin sürece katkısı ile büyük ölçüde giderilebileceği ve istenirse materyallerin bir kısmının öğretmenler tarafından geliştirilebileceği ifade edilmiştir. Ancak özellikle alan dışından atanan öğretmenlerin materyal geliştirmede güçlük çektiği ve dışarıdan hazır materyal beklediği belirtilmiştir. Öğretmenlerin eğitim materyali geliştirebilecek kabiliyette olduğu bunu istemesinin ve özveride bulunmasına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca materyal geliştirmenin bir süreç olduğu süreklilik arz ettiği ve zaman alıcı olduğu da belirtilmiştir. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) Yöneticilerin üçte birine yakını (%28) materyal eksikliğinden kaynaklanan sorunları yöneticilerin yalnız çözemeyeceğini, özel eğitim alanına mahsus materyallerin bakanlık bünyesinde kapsamlı bir çalışma ile geliştirilmesi veya model ülkelerden alınması gerektiğini, materyallerin zenginleştirilmesinin çocukların başarısına olumlu yansıtacağını belirtmişlerdir. Benzer bulgular ilgili araştırmalarda da mevcuttur. Öğretmenlerin ihtiyaç duydukları araç-gereç temininde sorun yaşadıkları Avcıoğlu (2012) ve Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) tarafından ifade edilmiştir. Zihin engelli öğrenciler için öğretim teknolojilerinin çok sınırlı olduğunu, bu durumun öğrencileri ve öğretmenleri olumsuz yönde etkilediği ve derslerde yardımcı teknoloji kullanılmadığı Sola Özgüç ve Cavkaytar (2014) tarafından belirtilmiştir.

5.1.7. Özel Eğitim Mesleki Eğitimde Ailelerin Tutumları ve Etkisi

Velilerin Eğitim sürecine katılması eğitimin amaçlarına ulaşması için önemli olan etkenlerden biri olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda velilerin tutum ve davranışlarına yönelik görüşme yapılan kişilerin düşünceleri aşağıda temalar halinde verilmiştir.

Bu temalar: 1. Ailelerin Özel Eğitimle İlgili Beklentileri

2. Ailerin Eğitim Sürecine katılımı ve Tutumları

Aileler bazıları verilen eğitimin içinde yer almazken diğer bir kısmı çocuğuyla yeterince ilgili olduğu, engelli bir çocuğa sahip olmanın aileyi yorduğu, bu durumun onlarda tükenmişliğe yol açtığı, onların da desteklenmeye ihtiyacı olduğu, aileler çocuklarıyla ilgili beklentilerini yüksek tutsalar da sonra kabullenip gerçekçi bir beklenti oluşturmaya başladığı ifade edilmiştir. Diğer bir husus engelli çocuğu olmayan diğer bazı öğrenci velilerinin engellilere karşı olumsuz tutumları olduğu tespitidir. Genel anlamda son yıllarda engellilere karşı olumlu tutumların geliştiği ailelerin eğitim işlerinde yer alma çabası olduğu belirtilmiştir. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) araştırmaya katılan yöneticilerin üçte birinden fazlasının (%39) yönetsel sorunlar kapsamında ailelerden kaynaklanan sorunların bulunduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerden kaynaklanan sorunlar kapsamında görüş belirten katılımcıların çoğu bu tür sorunların ailelerin çocuklarına yeterli düzeyde ilgi göstermesinde ve ailelerin çocukların eğitimi konusunda duyarsız davrandığından kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Ailelerin engelli bireylerin gelişimsel özelliklerini eğitim yöntem ve teknikleri eğitim süreçlerine katılması gerektiğiyle ilgili eğitici çalışmalara katılması gerektiği ifade edilmiştir. Aile bireyleri çocuklarının öğrendiğini, okul faaliyetlerine katıldığını ve olumlu yönde gelişme sağladığını öğrendiklerinde, çocuklarının özel eğitim ihtiyacını daha kolay kabulleneceklerdir. Bu ise ancak öğretmenlerin olumlu ve destekleyici bir tutum sergilemeleri halinde mümkün olabilir.

5.2. Sonuç

Mesleki eğitim veren özel eğitim okullarında okul yönetimi, öğretmenler, veliler ile diğer kişi ve kurumlar sorumluluklar taşımaktadırlar. Yaşanan sorunlar ve eğitimin kalitesini artırmaya yönelik düşüncelerden oluşturulan temalar ise; Okul Yöneticilerinin Sorumluluğu, Öğrenme Ortamları, Velinin İşbirliği, Diğer Kişi ve Kurumlar

Okul yöneticisinin okulu yönetme sorumluluğu içinde bulunduğu, personelin eğitiminden, öğrenme ortamlarının geliştirilmesine ve bu konuda sağlayacağı katkıya ilişkin düşünceler ifade edilmiştir. Mesleki eğitimi veliler çok olumlu karşılamaktadırlar. Mesleki eğitimin engelli öğrencinin gelişimine ve hayata hazırlanmasına fayda sağladığı belirtilmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı ise mesleki eğitimin amacına ulaşmadığı birçok sorunlar barındırdığı fakat gerekli olduğunu düşünmektedirler.

Derslerin çocukların ilgisini çekecek tarzda işlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Mesleki eğitimde verimlilik açısından özellikle veliler daha disiplinli ders verilmesi gerektiğini belirtilmiştir. Bu bağlamda derslerin daha verimli geçmesi gerektiği belirtilmiştir. Buradan velilerin okuldan beklentilerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitimde kaliteyi artırmak için engelli ailesinin eğitim süreçlerine katılması gerektiği ve öğretmen ile işbirliği yapması gerektiği ayrıca belirtilmiştir. Ailelerin bir kısmının öğretmenleri ve yeterliliklerini bilmediği ifade edilmiştir. Bu durum güvensizliğe yol açıyor olabilir. Öğretmenlerde zaman zaman aileleri tanımadığı ve anlayamadıkları ifade edilmiştir.

Mesleki eğitimin verimli olması için öğrencilerin doğru seçilmesi ve yönlendirmelerin doğru yapılması gerektiğine ilişkin ifadeler kullanılmıştır. Bu bulguya benzer şekilde Kocaman (2015) yöneticilerin yedide biri (%14) bazı özel eğitim okullarında 1. 2. ve 3. kademe bulunan özel eğitim öğrencilerinin aynı okul içerisinde eğitim görmesinden veya farklı engel gruplarının aynı fiziksel ortamda özel eğitim sürecine tabi tutulmasından kaynaklanan sorunlar oluştuğu belirtilmiştir.

Verilen eğitimin reel sektörde karşılık bulmadığı, okuldaki atölye eğitimi ile reel sektör çalışmalarının örtüşmediği belirtilmiştir. Veliler çocuklarının hayatlarını devam ettirmeleri için yeterli mesleki eğitimi görmelerini ve iş sahibi olmalarını beklemektedirler. Okuldaki mesleki Branşlarda verilen eğitim reel sektörün beklentilerini karşılayacak düzeyde olmadığı belirtilmiştir. Bu sorunların giderilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Altay ve Üstün (2011) teknoloji ve bilimin çok hızlı bir biçimde gelişmesi ve bu gelişmenin toplumlara ve eğitim sistemlerini derinden etkilemesine karşın Türkiye’de uygulanan Özel eğitim meslekî eğitim programlarının geleneksel yapı içerisinde kalması, teknoloji ve bilimden uzak seçilmesi, geleneksel usta çırak eğitimine devam edilmesi ve öğrencilerin Anne-baba yönlendirmesi ile üniversitelere yönlendirilmesi sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Diğer bir husus da kurumlar arası ilişkilerdir. Araştırma sonucunda kurumlar arasında yeterli koordinasyonun sağlanamadığı dile getirilmiştir. Buna benzer şekilde Kocaman (2015) araştırmaya katılan 28 yöneticinin dörtte üçü (%75) kurumlar arası iletişimde çeşitli sorunlar yaşadıklarını açıklamışlardır. Araştırmada kurumlar arası iletişim sorunlarından bahseden yöneticilerin bir kısmı özel eğitim süreci ile ilişkili çalışan kurumların görevlerini düzgün bir şekilde yerine getirmediğini ve bu kurumlarla zaman zaman iletişim sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda görüş belirten yöneticilerin şikâyetlerinin çoğu (%28) rehberlik ve araştırma merkezleri hakkındadır. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde görevli kişilerle iletişimde sorun yaşadıklarını ve rehberlik ve araştırma merkezlerinin görevleri kapsamında yaptıkları tanılama işlemini yeterli düzeyde ve düzgün yapmadıklarını ifade etmişlerdir.

Velilerin engelli çocuklarıyla ilgili desteğe ihtiyaç duydukları düşüncesine paralel olarak okul saatleri dışında çocuklarını bırakabilecekleri bakım merkezlerine ihtiyaç duydukları ifade edilmiştir. Rehabilitasyon merkezlerinin meslekî eğitimi destekleme hususunda destekleyici imkânlarla sahip olduğu ayrıca belirtilmiştir. Özel eğitimde yardımcı personeller, taşımacılık yapan şoförler ve hostesler ile diğer yardımcı personeller eğitimin verimliliğini etkileyen veli ve öğrencinin Motivasyonunu etkileyen unsurlardandır. Karasu ve Mutlu (2014), tarafından ifade edilmiştir. Ailelerin özel eğitim sürecinde kurumlarla çeşitli nedenlerle (bilinçsiz olmaları, umutsuz olmaları, korumacı yaklaşım, beklenti düzeylerinin az ya da çok olması, durumu kabullenmeme, vb.) işbirliği yapmadığı ya da az yaptığı (Güleç- Aslan, Özbey, Sola-Özgüç ve Cihan (2013), tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca Gürgür, Akçamete ve Vuran (2005) tarafından yapılan çalışmada ailelerin destek olmamasının alanda çeşitli sorunlara sebep olduğu belirtilmiştir. Selvi (2004) çalışanların % 72,8’i çeşitli sebeplerden dolayı özel eğitim okullarında iş yükünün çok fazla olduğunu ve maaşların yeterli düzeyde olmadığını belirtmiştir. Yiğit (2007), yaptığı çalışmada orta ekonomik düzeye sahip olan öğretmenlerin tükenmişliklerinin yüksek ekonomik düzeye sahip öğretmenlerden daha yüksek bulunduğunu ifade etmektedir. Altay ve Üstün (2011)Günümüzde meslekî ve teknik eğitim uygulamalarının

başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi etkili bir kurumlar arası koordinasyon çalışmasına bağlıdır. Artı bu konu sadece MEB ve YÖK'ü ilgilendiren bir konu olarak görülmemektedir. Türkiye İş Kurumu, Mesleki Yeterlilikler Kurumu, AB merkezi, Türkiye İstatistik Kurumu, Değişik Bakanlıklar, Odalar mesleki ve teknik eğitimin aktif aktörleri haline gelmiştir. Çok yönlü işbirliklerine, bilgi ve belge paylaşımına ortak eylem içinde bulunmaya ihtiyaç vardır. Yöneticiler işbirliği organizasyonları içinde çalışmalı ve yaptıkları faaliyet ve etkinliklerden birbirlerini haberdar etmelidirler.

Mesleki eğitimin verimliliği açısından görüşme yapılan kişilerin düşünceleri alınmıştır. Bu kapsamda şu önerilerde bulunmuşlardır. Okulların eğitim kalitesini artırmak, devlet katkısı toplumsal farkındalık, okul sayısını artırmak, yardımcı personellere eğitim verilmelidir.

Öğretmen ve velilerin verimlilik açısından okullarda sosyal aktivitelerin artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Engelli hizmetleri toplumsal bilince dayalıdır. Bu kapsamda görüşme yapılan birçok kişi toplumsal bilicin artırılması için gereken adımların atılması gerektiğini belirtmiştir. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere yardımcı personellerin ciddi bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Özellikle iletişim sorunları yaşanmaktadır. Bu sorunların çözümü için özel eğitim öğrencilerinin gelişim özellikleri, onlarla kurulacak iletişim teknikleri ile ilgili eğitime ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir.

5.3. Öneriler

1.Okulların kalabalık olması eğitimin kalitesini olumsuz etkilemekte ve yeni fiziksel düzenlemeleri zorlayıcı bir faktör olarak zorunlu hale getirmektedir. Kalabalık okullarda fiziksel engelli çocuklar daha fazla zorlanmaktadırlar. Laboratuvar ve atölyeler yetersiz bu okullardaki fiziksel eksiklikler eğitimin kalitesini düşürmektedir. Bu yönüyle kalabalık okullardaki öğrenci sayısının azaltılması veya eğitim alanlarının geliştirilmesi önerilebilir.

2.Mimari yapıyla ilgili sorunların çözülmesi için engelli öğrencilerin mesleki eğitim görmesine uygun olarak düzenlenmiş tip projelerin uygulandığı okulların yaygınlaştırılması gerektiği önerilmiştir.

3.Öğretmen yetiştiren fakülte ve yüksekokullardaki programlarda öğretmenlik sertifikası derslerini içerisinde en az bir dönemlik 'Özel Eğitime Giriş' dersi zorunlu dersler arasında yer almalıdır.

4.Her öğretmen adayı mesleğe başladıktan sonra düzenli olarak özel eğitimle ilgili hizmet içi eğitimden geçmelidir.

5.Okul yönetimlerinin, Okul yönetme sürecinde yetkileri artırılmalı ve izin- onay alma süreçleri hızlandırılmalıdır.

6.Özel eğitime muhtaç çocuklara yönelik olumlu toplumsal tutum oluşturulmasıyla ilgili Devlet Kurumları, gönüllü kuruluşlar ve medyanın işbirliği ile toplumsal farkındalığı geliştiren çalışmalar yapılmalıdır.

7. Öğretmen ve velilerin okullarda yapacağı sosyal aktiviteler artırılmalıdır.

8.Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde (Okullarında) görevli yardımcı personel belli aralıklarla hizmet içi eğitime alınmalıdır.

9. Her öğrencinin bireysel gereksinimlerine mümkün karşılayacak şekilde hem gençler hem de yetişkinler için öğretim planlamak gerekir. Her özel ihtiyaç öğrencisi için her zaman bir eğitim planı hazırlanır. Nitelik odaklı üst düzey ortaöğretim MEÖ programlarının hedefleri de gerektiği gibi ayarlanabilir.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2013). *Destek Özel Eğitim Programlarının Etkililik ve Verimliliğinin Değerlendirilmesi Projesi*. ISBN: 978 - 605 - 4628 - 51 – 3.

Altay, F. Ve Üstün, N. (2011). *Mesleki eğitim sistemi, Araştırma Raporu*, Konya: Konya Ticaret Odası, 46-118.

Ataman, A. (2003). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. 2. Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, ss.19-21.

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (4th ed., text rev.)*. Washington, DC: Author.(akt: Kurt, 2012).

Avcıoğlu, H. (2011). *İlköğretimde Özel Eğitim*, Ankara: Nobel.

Avcıoğlu, H. (2012). Zihin Engelliler Sınıf Öğretmenlerinin Araç-Gereç Kullanımına İlişkin Görüşleri. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education* - 2012, volume 1, Issue 2.

Başaran, I. (2001). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Çalışma Koşulları, *Ege Eğitim Dergisi* (1) 1, 41-53.

Batu, S. (2008). *Kaynaştırma desteği sağlama.S. Eripek (Editör). Özel Eğitim (s.21-40)* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Batu, S. (2008). *Davranış Ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1823 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 946.

BEBKA (2012) *Özel Eğitim Güzel Gelecek Yönetici, Öğretmen ve Aileler İçin*, Bursa: Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı.

Can, G., Altındas, E., Çam, S. ve Üre, Ö. (2002). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Pegem A Yayıncılık, Ankara. s.211.

Cüceloğlu, D. (2006) *İnsan Ve Davranışı* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Demirkıran, A. (2005) “*Özel eğitim kurumlarında bilgisayar kullanımı ile özel eğitim meslek elemanlarının bilgisayar destekli eğitime ilişkin görüşleri ile bilgisayar tutumlarının belirlenmesi*” Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Diken, H. İ. (2013). *Özel Eğitime Gereksimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* Ankara: Pegem A.

Doğan, M. (2011) *Çocuk Ruh Sağlığı Eskişehir*: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2200 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1209.

Düzcü, M. G. (2015) *Özel eğitim mesleki eğitim merkezi Türkçe dersi öğretim programının değerlendirilmesi* Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Eğitim Programları Anabilim Dalı / Eğitimde Program Geliştirme Bilim Dalı.

Ege, P. ; Altıntaş, E. ; Acarlar, F. ; Cavkaytar, A. ve Baydık, B. (2004). *Özel Eğitimde Sorunlar Ve Çözüm Önerileri, Alt Çalışma Grubu Raporu* (194). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Ergül, C., Baydık, B ve Demir, Ş. (2013) *Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının ve Öğretmenlerinin Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı Yeterliklerine İlişkin Görüşleri, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* (KUYEB), (13) 1, 499-522.

Eripek, S. (2007). *Özel eğitim ve kaynaştırma uygulamaları. S.Eripek (Editör.) ilköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları. (s.1-21)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları..

Eripek, S.Editör (1998). *Özel Eğitim. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları Özel Eğitim Dergisi, No: 561.*

Eriperk, S. (2008). *Davranış Ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1823 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 946.

Genç, N. (2007). *Yönetim ve Organizasyon*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Griffth, J. (1998) *The Relation of School Structure and Socual Envireonment to Parent Involvement in Elementary School*, s.157.

Güleç, İ. ; Çelik, S. ve Demirhan, B. (2012). *Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (3), 34-48.*

Gürgür, H. (2001). *İşitme Engelliler İlköğretim Okulunda (1. Kademedede) Uygulanan Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gürgür, H. Akçamete, G. Vuran, S. (2005). *İşitme Engelliler 1. Kademe İlköğretim Okulunda Uygulanan Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 4, (7), 69-91.*

Heward, W.L. (2009). *Exceptional Children. An. Introduction to Special Education. (Ninth edition)*. New Jersey: Upper Saddle River.

<https://www.teachervision.com/special-needs/teaching-students-special-needs>;erişim tarihi: 20.11.2017.

- İrdem, P. (2002). “*Sosyolojik Açıdan Özel Eğitimin İncelenmesi*” 12. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri fakültesi yayınları 193.
- Kapçı, E.G. (2011). *Çocuk Ruh Sağlığı* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2200 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1209.
- Karasu, T. ve Mutlu, Y. (2004).Öğretmenlerin Perspektifinden Özel Eğitimde Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri: Muş İl Örneği, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2) 1, 47-66.
- Kesiktaş, D. (2009).Görme Engellilerde Erken Çocukluk Özel Eğitimi: Sorunlar ve Çözümler *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice* 9 (2), 799-832.
- Keskinoğlu, M. Ş. (2007) *Her Zaman El Ele* İstanbul: Tuzla Kaymakamlığı Yayını.
- Kocaman, A (2015) *Özel Eğitim Okul Yöneticilerinin Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı.
- Kurt, O. (2012). *Özel Gereksinimli Bireyler ve Bakım Hizmetleri* (ed. Tekin İftar, E.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını .
- MEB, (2010). *Okullarımızda Neden Nasıl Niçin Kaynaştırma*, Özel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara: Aygöl Matbaası.
- MEB, (2010). *Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı* Ankara: Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2010-1). *Evde ve Hastanede Eğitim Hizmetleri Yönergesi*. Şubat/2010 Tarih ve 2629 Sayılı Tebliğler Dergisi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2010-2). *Özel Eğitim Okullarında Özel Eğitim Hizmetleri*

Uygulamalarının Değerlendirilmesi -Görme, İşitme, Ortopedik Ve Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları Örneği-. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2012). *Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği*. 20.03.2012 Tarih Ve 28239 Sayılı Resmi Gazete.

Milli Eğitim Bakanlığı (1997). *573 Sayılı Özel eğitim hakkında Kanun Hükmünde Kararname*.

Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği*.

Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmetleri Esaslarının Belirlenmesi Yönetmeliği*.

Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *26244 Sayılı Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmi Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği*.

Milli Eğitim Bakanlığı (2009). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Resmi Gazete: 26184.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *Okulöncesi Kurumları Yönetmeliği*. Resmi Gazete : 25486.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Mesleki Eğitimde Bütünleştirme Uygulamaları* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

MEB (2016). *İş Eğitimi Ve Meslek Ahlakı Dersi Öğretim Programı*, Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Odluyurt,S.. (2012). *Özel Gereksinimli Bireyler ve Bakım Hizmetleri* (ed. Tekin İftar, E.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını

Özen A. (2011). *Davranış değiştirme ve öğretim sürecinde aile*. E. Tekin İftar. (Editör.) Davranış ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi, (s.63-82). Eskişehir: Açık öğretim fakültesi yayınları.

- Özen, A,(2012). *Özel Gereksinimli Bireyler ve Bakım Hizmetleri (ed. Tekin İftar, E.)* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Özyürek, M,(2008). Nitelikli Öğretmen Yetiştirmede Sorunlar Ve Çözümler: Özel Eğitim Örneği *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 6(2), 189-226.
- Paşaoğlu, D. (2013). *Yönetim ve Organizasyon* (Ed. Özalp, İ.) Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2944 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1900.
- Sağlam, M. (2013) *Eğitim Biliminde Yenilikler*, (Ed. Hakan, A.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1747.
- Sağiroğlu, N. (2006). *Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Çocuklarının Devam Ettiği Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarı, H. ve Bozgeyikli, H,(2002).*Öğretmen Adaylarının Özel Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, 12. Özel eğitim Kongresi Yöntemler yaklaşımlar Stratejiler Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları Yayın No.- 193.
- Selvi, H. H. (2004). *Resmi işitme Engelliler Okullarının işlevsel Süreçlerinin Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sola-Özgüç. C, Cavkaytar A. (2014). "Teacher Use of Instructional Technology in a Special Education School for Students with Intellectual Disabilities: A Case Study" ,Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry ,Vol.51 ,pp.51-65 ,ISSN: ,DOI: , ,2014 ,
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (2006). *Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmetleri Esaslarının Belirlenmesi Yönetmeliği*. Resmi Gazete: 26244.

- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (2006). *Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği*. Resmi Gazete: 26244.
- Sümer, H. (2006). *İşitme Engelli Öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin F. ve Şahin D. (2012) Engelli Bireylerle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyinin Belirlenmesi *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi* Volume,Cilt 1, Number/Sayı 2, 2012. 275-294.
- Şensoy K. (2014) *Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerinde alan eğitimi kazanımlarına ilişkin veli görüşleri: Giyim üretim teknolojisi alanı Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Giyim Endüstrisi ve Moda Tasarımı Anabilim Dalı*.
- Tohum Otizm Vakfı. (2010). *Türkiye’de Otizm Spektrum Bozuklukları Ve Özel Eğitim*. İstanbul.
- Türnüklü, A. (2000). Kuram ve Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* Güz Sayı / Number: 24.
- Uludağ, Z. Ve Odacı H. (2002). Eğitim Öğretim Faaliyetlerinde Fiziksel Mekan, *Milli Eğitim Dergisi* 153-154.
- Williams, P. (2009). *The role of the social worker with people with learning difficulties*. J. Parker ve G. Bradley. (Editörler). *Social Work With People With Learning Difficulties* (Second edition), (s.36-57). England: Great Britain by Bell & Bain Ltd, Glasgow.
- Yaman S. (2015). *Özel eğitim mesleki eğitim merkezlerindeki yöneticiler ile öğretmenlerin iş doyumunu düzeylerinin belirlenmesi: Ankara ili örneği / Çankaya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Anabilim Dalı / İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı*.

Yıkımlı, A. Pınar, E. S. (2005). *Özel Eğitimden Yansımalar 14. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kök Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğit, A. (2007). *Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu, Tükenmişlik ve Ruh Sağlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

Ek 1: Görüşme Soruları

A. Okul Yöneticilerine Yöneltilen Sorular

1. Genel olarak Milli Eğitim Bakanlığının mevzuatının yeterliliği ne ölçüdedir?
2. Eğitim kurumlarının fiziki şartlarının özel eğitim mesleki eğitime uygunluğu ne ölçüdedir?
3. Öğretmenlerin Özel eğitim alanındaki yeterlikleri istenen seviyede midir?
4. Mesleki eğitim verilirken reel sektörün zihinsel engelli öğrenciye bakış açısı nedir ve çalıştırma konusunda istekli midir?
5. Zihinsel engelli bireylere verilen Mesleki Eğitimde, Eğitim materyalleri istenen düzeyde midir?
6. Zihinsel Engelli Bireylere Orta Öğretim Düzeyinde verilen mesleki eğitimin başarıya ulaşması için öğrenci velilerinin sürece katılmaları/katılmamaları nasıl bir etki yapmaktadır?
7. Mesleki eğitim paydaşları olan okul yönetimi, öğretmen, mesleki sektör temsilcileri, öğrenci velileri arasındaki eş güdümlü yeterli midir? Ve bu süreci nasıl etkilemektedir?
8. Ailelerin özel eğitim ve mesleki eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?

9. Yöneticilerin zihinsel engelli bireylere yönelik mesleki eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
10. Zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitimin amacına ulaşabilmesi için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

B. Öğretmenlere Yöneltilen Sorular

1. Okulun eğitimsel sürecinde öğrencilerin mesleki eğitimini değerlendirir misiniz?
2. Genel olarak Milli Eğitim Bakanlığının mevzuatının yeterliliği ne ölçüdedir?
3. Eğitim kurumlarının fiziki şartlarının özel eğitim mesleki eğitime uygunluğu ne ölçüdedir?
4. Zihinsel engelli bireylere verilen Mesleki Eğitimde, Eğitim materyalleri istenen düzeyde midir?
5. Ailelerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
6. Özel eğitimde görevlendirilen Personel yeterliliği hangi düzeydedir?
7. Öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
8. Özel eğitimde verimliliğin artırılması için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

C. Velilere Yöneltilen Sorular

1. Eğitim kurumlarının fiziki şartlarının özel eğitim mesleki eğitime uygunluğu ne ölçüdedir?
2. Ailelerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?

3.Özel eğitimde görevlendirilen Personel yeterliliği hangi düzeydedir?

4.Öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?

5.Yöneticilerin zihinsel engelli bireylere yönelik mesleki eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?

6.Özel eğitimde verimliliğin artırılması için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.8174801

02/06/2017

Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) 30.05.2017 tarihli dilekçe.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tek. Gn Md. 07.03.2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 no.lu gen.
c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 02.06.2017 tarihli tutanağı.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Mahmut BALTA'nın "Zihinsel Engelli Bireylere, Ortaöğretim Düzeyinde Verilen Mesleki Eğitimde Yaşanan Sorunlar" konulu tezi kapsamında, ilimiz Kartal, Tuzla ve Sultanbeyli ilçelerinde bulunan Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezlerinde görev yapan öğretmen, yönetici ve eğitim gören öğrencilerin velilerine anket uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının; söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ömer Faruk YELKENCİ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
02/06/2017

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

- Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Bishirdirek M. İnan Ökten Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanzade Sokak/İstanbul
E-Posta: sgh34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.8223836

Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

05.06.2017

Sayın: Mahmut BALTA

- İlgi: a) 30.05.2017 tarihli dilekçeniz.
b) Valilik Makamının 02.06.2017 tarih ve 8174801 sayılı oluru.

"Zihinsel Engelli Bireylere, Ortaöğretim Düzeyinde Verilen Mesleki Eğitimde Yaşanan Sorunlar" konulu teziniz hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve söz konusu talebiniz; bilimsel amaç dışında kullanmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mührürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini rica ederim.

Harun TÜYSÜZ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İsmail Ökten Cad.
Necî Faki Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgh34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212) 455 06 52

Merkezi (Okulu) öğretmen, veli ve okul yöneticilerinden oluşan 30 (otuz) kişi oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

2.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve yönetici, veli ve öğretmenlerin demografik (cinsiyet, medeni durum, yaş, kıdem, vb.) özellikleri ile ilgili soruları içeren bir formdur.

2.3.2. Araştırma Soruları (Okul Yöneticileri için)

1. Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: Erkek ___ Bayan ___
2. Mezun olduğunuz lisans bölümü: _____
3. Eğitim durumunuz (en son mezun olduğunuz okula göre): _____
4. Yöneticilik yaptığınız okul türü ve ünvanı: _____
5. Yöneticilikte tecrübe süresi: _____

Kurumsal Bilgi Formu

- 1.Okulu yönetirken zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitimle ilgili yaşadığımız sorunlar nelerdir?
- 2.Millî eğitim Bakanlığının zihinsel engelli bireyler ve mesleki eğitim Mevzuatı ile ilgili yaşadığımız sorunlar nelerdir?
- 3.Okulun fiziksel şartları zihinsel engelli bireylerin mesleki eğitim alması için uygun mudur ?
- 4.zihinsel engelli bireylerin mesleki eğitimi için hazırlanan Öğretim materyallerinden kaynaklanan sorunlar nelerdir?
- 5.Ailelerin özel eğitim ve mesleki eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir.
- 6.Uzman Personel yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar nelerdir?
- 8.Yöneticilerin zihinsel engelli bireylere yönelik mesleki eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?

9.Zihinsel engelli bireylere verilen mesleki eğitimin amacına ulaşabilmesi için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

2.3.3. Araştırma Soruları (öğretmenler için)

1. Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: Erkek ___ Bayan ___
2. Mezun olduğunuz lisans bölümü: _____
3. Eğitim durumunuz (en son mezun olduğunuz okula göre): _____
4. Öğretmenlik yaptığınız okul türü ve ünvanı: _____
5. Öğretmenlikte tecrübe süresi: _____

Kurumsal Bilgi Formu

- 1.Zihinsel engellilerin eğitim sürecini daha iyi duruma getirmek için neler yapılabilir?
- 3.Okulun fiziksel şartlarını daha iyi duruma getirmek için önerileriniz nelerdir?
- 4.Öğretim materyallerini geliştirebilmek için neler yapılabilir?
- 5.Ailelerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
- 6.Personelin sayısal yetersizliği bu alanda ne gibi olumsuzluklar oluşturur açıklar mısınız?
- 7.Öğretmenlerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
- 8.Özel eğitimde verimliliğin artırılması için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir?

2.3.4. Araştırma Soruları (Veliler için)

1. Demografik Bilgi Formu

2. Cinsiyetiniz: Erkek ___ Bayan ___
3. Eğitim durumunuz (en son mezun olduğunuz okula göre)

Kurumsal Bilgi Formu

- 1.Fiziksel koşulları zihinsel engelli bireyler açısından düşündüğünüzde neler söylersiniz?
- 2.Ailelerin özel eğitime karşı tutumu genel olarak özel eğitim sürecini nasıl etkilemektedir?
- 3.Personelin sayısal yetersizliği bu alanda ne gibi olumsuzluklar oluşturur açıklar mısınız?
- 4.Özel eğitimde verimliliğin artırılması için öncelikle nelerin yapılması gerekmektedir açıklar mısınız?

9

2.4. Verilerin Toplanması

Veriler nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden biri olan yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanacaktır. Veriler toplanmadan önce görüşmelerin yasal dayanak çerçevesinde yapılabilmesi için İstanbul İli Eğitim Müdürlüğünden resmi izin alınacaktır.

2.5. Verilerin zmlenmesi

Görüşmeler tamamlandıktan sonra araştırmacı tarafından not edilen kayıtlar ayrı ayrı değerlendirilecek ve yapılan bu değerlendirmenin sonucunda her bir sorunun cevaplarını kapsayan kategorilerin de yer aldığı cevap anahtarını niteliğinde özel bir form oluşturulacaktır. Verilerin incelenmesi sonucunda çözümlenmesi daha önceden yapılmış olan görüşme sayfalarının kenarlarına anahtar değişinceler atlamadan not edilerek görüşmeye dayalı kodlar bu forma işaretlenecektir. Cevap anahtarında yer alan kategorilerin uygunluğunu belirleyebilmek için her bir görüşme için birer boş cevap anahtarı oluşturulmuştur. Yapılan görüşmelerden yansız atama yöntemi ile seçilen bir transkript, araştırmacının kendisi ve nitel araştırma konusunda tecrübeli bir ğretim

2.6. SÜRE VE OLANAKLAR

Araştırmanın tüm giderleri araştırmacı tarafından karşlanacaktır. Araştırmanın süresi 10 ay olacak ve 2016-2017 yılı içinde yapılacaktır.

İŞLEM	SÜRE	AYLAR
Literatür taraması	7 ay	Eylül, Ekim, Kasım, Aralık, Ocak, Şubat, Mart
Veri araçlarının oluşturulması	1 ay	Aralık
Evren ve örneklerin belirlenmesi ve izin alınması ve uygulama	2 ay	Ocak, Şubat
Verilerin analizi	1 ay	Mart
Raporun yazılması	2 ay	Nisan, Mayıs,
Tez Savunması	1 ay	Haziran

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı : Mahmut BALTA

Doğum tarihi :24.10.1979

Doğum yeri :Çınar

Medeni Durumu: Evli

Eğitim:

İlkokul : Fatih İlkokulu

Ortaokul: Merkez OrtaOkulu

Lise : Birlik lisesi

Lisans :Dicle Üniversitesi

Yüksek Lisans: 2016-2017 Sabahattin Zaim Üniversitesi - Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ortak Yüksek Lisans Programı

Çalıştığı Kurumlar:

İhsan Bayrakçı ilkokulu (Kartal/ İstanbul),

Eğre sanayi ilkokulu(Kartal/istanbul),

Yakacak Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi Okulu(Kartal/İstabil)